

KAVERENGO PARANCIMO - PALA SOS AME, LAS AME

ANDRAS RAMAR VÅRA VILLKOR

O tem taj o remengo minoriteto a nde parujimo
Majoritetssamhället och romska minoriteter i förändring

Margareta Popoola
Emma Söderman

MALMÖ HÖGSKOLA

KAVERENGO PARANCIMO - PALA SOS AME, LAS AME

ANDRAS RAMAR VÅRA VILLKOR

O tem taj o romengo minoriteto ande parujimo
Majoritetssamhället och romska minoriteter i förändring

Margareta Popoola
Emma Söderman

Malmö högskola, 2010

*Enheten för kompetensutveckling och utvärdering i samarbete med
Internationell Migration och Etniska Relationer*

© Copyright Enheten för kompetensutveckling och utvärdering 2010

ISSN 1654-7462

ISBN 978-91-7104-357-3

Grafisk formgivning, layout och omslag: Mats Andersson
Holmbergs, Malmö 2010

Tidigare utkomna titlar i rapportserien

- 2010:2 *Vägen till meningsfull sysselsättning*
Utvärdering av MICA
- 2010:1 *Arbetsrehabilitering och myndighetssamverkan*
Utvärdering av Samordningsförbundet i Svedala
- 2009:3 *MAST – Mål i sikte*
Utvärdering av arbete med politiska styrdokument
- 2009:2 *Lärande på arbetsplatsen (Delrapport 2)*
Kvalificering av vårdbiträden till undersköterskor i Malmö stad
- 2009:1 *Många bäckar små*
Fem studier av förbättringsarbete inom Region Skåne
- 2008:6 *Lärande på arbetsplatsen (Delrapport 1)*
En studie av förutsättningarna för arbetsplatslärande inom vården i Malmö stad.
- 2008:5 *Att leva ett gott liv hemma*
Om helhetssyn och bemötande av personer med demens i Minnesteam
- 2008:4 *Ökad Rörlighet på arbetsmarknaden*
Utvärdering av Medarbetarcentrum Sjuhärad
- 2008:3 *Utvärdering av FöräldraCentrum*
- 2008:2 *Utveckling genom utvärdering*
- 2008:1 *Självklart mångfald - oklar strategi*
En kartläggning av mångfaldsarbetet på scenkonstinstitutionerna i Region Skåne
- 2007:3 *Utvärdering av Fortuna*
Ett arbetslivsinriktat rehabiliteringsprojekt
- 2007:2 *Förstudie inför utbildningssatsningar*
Kompetensutveckling rörande våld mot kvinnor i närstående relationer...
- 2007:1 *Hur mycket kan du jobba?*
Utvärdering av tre arbetslivsinriktade rehabiliteringsprojekt

Malmö högskolas utvärderingsrapporter finns även elektroniskt, se:
www.mah.se/utvarderingsrapporter

INNEHÅLL

FÖRORD	12
ROMER - EN NATIONELL MINORITET	14
Varför stöd till romer?	14
Romers ursprung och omfattning	17
Invandrare och nationella minoriteter	22
Historia i en lokal kontext	26
Minoritets- eller integrationspolitik?	30
UTVÄRDERING AV RIKC	35
INLEDNING	40
Utvärderingens uppdrag	42
Disposition	43
RIKC	45
Ekonomiska premisser	45
Geografisk och organisatorisk placering	45
Tillgänglighet	46
Personal och projektledning	46
Styrgrupp	47
METOD – DELTAGANDE OCH DIALOGER	49
Process- och metodstöd	50

PROJEKTETS FASER OCH VÄGEN MOT EN ARBETSMODELL	56
Arbetsmodell	58
MEDBORGARKONTOR – INFORMATION, STÖD OCH VÄGLEDNING	60
Plats och rum	65
Slutsatser	68
INFORMATION OCH KUNSKAP	69
"Utbildningspaket"	71
Vad är romsk kultur?	72
RIKC egen kompetensutveckling	74
Slutsatser	76
SAMVERKAN	77
Kakornas symboliska betydelse	81
Slutsatser	82
ORGANISATION OCH LEDARSKAP	84
Slutsatser	87
KOMMENTARER OCH FÖRSLAG	88
Samverkan	94
Slutkommentarer	98

UTVÄRDERING AV DET ROMSKA KULTURCENTRET ...	102
KORT OM INNEHÅLLET	105
BAKGRUND	106
INTRODUKTION	107
Romska grupper	107
Syfte	108

Frågeställningar	108
Metod och material	109
ROMSKA KULTURCENTRETS UPPDRAG	112
Det romska kulturcentret i Malmö	113
RKC:s organisatoriska uppbyggnad	117
Styrgruppen	120
Funderingar kring föreningarna och RKC:s styrelse	121
ROMSK KULTUR OCH RKC:s VERKSAMHETER	123
RKC:s mål	123
Romsk kultur	124
Vad förmedlar RKC?	125
Behov av "kulturkompetens"?	127
Romsk kultur manifesterad genom RKC:s verksamheter	128
ROMER I MALMÖ OCH RKC	131
Kännedom om RKC och RKC:s verksamheter	131
Tankar om framtiden för romsk kultur i Malmö	135
Romer i Malmö och RKC	137
REFLEKTIONER	139
De olika föreningarna	139
Romska grupper	140
RKC som kulturinstitution	140
Minoritetsansvarig	141
Utvärderingen och RKC	142
REFERENSER	143

FÖRORD

Den här publikationen innehåller två utvärderingar av verksamheter i Malmö med romer i fokus. De kan läsas var för sig, eller tillsammans med den inledning om romer som nationell minoritet vilket utgör ett inledande kapitel för att sätta utvärderingarna i en bredare kontext. Utvärderingarna har utförts under 2009 och 2010 på uppdrag av Malmö stad. Utvärderingarna är fristående, men har koordinerats inom ramen för ett sammansatt uppdrag. De båda utvärderingarna har utförts på litet olika premisser, vilket kan vara av principiellt intresse för den som tar del av beskrivningarna av projektens arbete. I det ena fallet har det handlat om vad man brukar benämna summarisk utvärdering och i det andra fallet har studien haft ett mer formativt fokus.

Den summariska utvärderingen har granskat Romskt kulturcenters verksamheter under perioden 2006-2009. Utvärderingen har granskat verksamheterna i relation till de mål som ställts upp och som Malmö stad gett stöd åt. Romskt kulturcenter byggs upp av fristående föreningar och skiljer sig från Romskt informations- och kunskapscenter som är ett projekt, ingående i Malmö stads kommunala organisation. Det senare projektet startade i april 2009 och arbetet har följts från start, faktiskt redan under 2008 i planeringsstadiet när projektidéerna presenterades för olika romska målgrupper i Malmö stad, fram till årsskiftet 2009-2010. Utvärderingsarbetet har här tangerat det som benämns "följeforskning". Beröringspunkterna är att utvärderingen genomförts med tydliga inslag av processtöd, och utvärderaren har fungerat som partner i en ömsesidig dialog om projektets svårigheter och utmaningar. Projektets utformning och de val som projektdeltagarna,

arbetsledarna och framför allt den verksamhetsansvarige har gjort kan däremot inte anses utgöra en gemensam produkt som inkluderar utvärderarens avvägningar. I så motto finns här en klar skiljelinje mellan projektets operativa arbete och de insatser som utgörs av en extern utvärdering.

I båda uppdragen har Emma Söderman och Margareta Popoola i olika delar bidragit till arbetets utformning. Söderman har utfört utvärderingen av Romskt kulturcenter, men också varit behjälplig i olika delar vid utvärderingen av Romskt informations- och kunskapscenter. Popoola har förutom att vara direkt engagerad i utvärderingen av Romskt informations och kunskapscenter också varit involverad som handledare till utvärderingen av Romskt kulturcenter och är i sin roll som forskare vid IMER (Internationell migration och etniska relationer) kvalitetsansvarig i förhållande till båda utvärderingarna.

Margareta Popoola
2010-03-12

ROMER - EN NATIONELL MINORITET

Inledningsvis skall sägas att såväl de skilda projekten som utvärderingarna har fokuserat på romer, som urskiljbar minoritet, men arbetet kan också ses i ett bredare sammanhang som handlar om riktade insatser gentemot urskiljbara minoritetsgrupper. För att försöka förstå arbetet med romer som de aktuella projekten fokuserar, och som redogörs för genom utvärderingarna krävs en historisk och samtida beskrivning som kan underlätta att placera projekten i en bredare kontext. Nedan ges några inledande beskrivningar av romer som minoritetsgrupp, vilket med nödvändighet inkluderar några historiska och samtida hållpunkter. Tillsammans med reflektioner runt den samtida debatten om ”romska frågor” är beskrivningarna tänkta att utgöra en inledande orientering runt de frågeställningar om romska minoritetsgrupper som följer av ett riktat samhälleligt stöd till en etniskt urskiljbar grupp.

Varför stöd till romer?

Tillsammans med samer, judar, sverigefinnar och tornedalingar har romerna erhållit status som nationell minoritet (SFS 2009:724). Minoritetsställningen har en bakgrund i att riksdagen (1999) beslutade att ratificera *Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk*. Genom ratificeringen har Sverige bland annat förbundit sig att skydda de nationella minoriteterna mot assimileringförsök (Ramkonvention artikel 5:2), vidta åtgärder för

att främja fullständig och effektiv jämlikhet mellan minoritets- och majoritetsbefolkningen (ibid. artikel 4:2) och ge stöd för att minoriteterna skall kunna utveckla sin kultur och bevara sin identitet (ibid. artikel 5:1).

Kriterierna för att en grupp skall klassificeras som en nationell minoritet är att:

- Gruppen skall ha en uttalad samhörighet och skall i förhållande till resten av befolkningen ha en icke dominerande ställning i samhället.
- De särdrag som bygger på religiös, språklig, traditionell och/eller kulturell tillhörighet måste i något väsentligt avseende skilja sig från majoriteten.
- Den enskilde såväl som gruppen skall ha en vilja och strävan att behålla sin identitet.
- Minoritetsgrupperna skall ha historiska eller långvariga band med Sverige, vilket innebär att de, för att betraktas som nationell minoritet, skall ha funnits i Sverige före sekelskiftet (prop. 1998/99:143).

I Sverige har bedömningen gjorts att romerna uppfyller kraven för att betraktas som nationell minoritet. De har funnits i landet sedan flera hundra år, trots att de första romerna omtalades redan under femtonhundratalet har de idag en icke dominerande ställning i samhället. Vidare har de ett gemensamt språk, traditionell och kulturell samhörighet samt en grupporienterad identitet.

Mot den här beskrivningen skulle kunna resas en del invändningar. En invändning skulle vara att romanés, det gemensamma språket består av ett flertal varieteter, vilket har funnit sin lösning i paraplybeteckningen ”Romani Chib” (romska tungomål) vilket rymmer den språkliga heterogeniteten. Lika enkla lösningar har inte tillhandahållits för den som ifrågasätter den traditionellt romska kulturella samhörigheten. Enligt kriterierna för en nationell minoritet skall den traditionella och kulturella tillhörigheten i något väsentligt avseende skilja sig från majoriteten, men här kan argumenteras att landets kultur i betydelsen vanor, traditioner och föreställningar också är en del av minoriteternas erfarenheter, som delas med majoritetsbefolkningen. För att förstå föreställningarna

om den romska gemenskapen måste man paradoxalt nog föra in heterogeniteten som ett av romernas kännetecken. Den romska identiteten har utvecklats i diaspora, och kännetecknas i olika delar av en global minoritetsställning, långvarig diskriminering samt kulturell, språklig och religiös mångfald beroende på ursprung och nationell tillhörighet.

För att förstå något av den komplexitet som döljer sig bakom ställningstagandet att romer är en nationell minoritet, eller den instiftade minoritetsstatusen överhuvudtaget, är en första utgångspunkt att det rör sig om ett politiskt ställningstagande som har tillkommit med utgångspunkt från enskilda minoriteters behov av erkännande inom de nationella tillhörigheter som är deras hemvist. En annan utgångspunkt är att den nationella minoritetsstatusen ingår i ett större multikulturellt projekt, som i Sverige har getts utrymme i den officiella retoriken sedan 1975 (Popoola 2002). Tankegångarna runt kulturpluralism har till stora delar ersatts av idén om mångfald (ibid). Mångfald är ett betydligt vidare begrepp som även inkluderar kön, sexuell läggning, handikapp eller andra särskiljande attribut. Den retoriska övergången från mångkulturalism till mångfald hör samman med arbetsmarknaden, där mångfaldstanken skulle kunna bana vägen för invandrare som annars riskerar att stå utanför arbetsmarknaden (Roald 2009:42). Minoritetsställningen ges utrymme inom såväl de kulturpluralistiska som mångfaldsinspirerade diskurserna. Ett pluralistiskt förhållningssätt, anses ge ett mervärde i form av skillnader, som inkluderar hela befolkningen. I grunden handlar ansträngningarna om att med skillnadernas hjälp skapa det Charles Taylor kallar ett särartsblint socialt rum (Taylor 1994: 48-49). Denna särartsblindhet bygger på en strävan mot fullständig och effektiv jämlikhet mellan såväl majoritetsbefolkningen som de minoriteter som ingår i ett samhälle (jfr: Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter artikel 4:2).

Minoritetsgruppers rättigheter, där den nationella minoritetsstatusen intar en roll, utgör ett större projekt som måste förstås i en världsomspännande kontext som har pågått sedan 1945 (Rex 1996). Efterkrigstidens rannsakan över begångna oförrätter,

gentemot såväl judar som romer och andra minoritetsgrupper, tillsammans med utrikes- och inrikespolitiska förändringar har lett till en fokusering på minoritetsgrupper i väst (jfr: Roald 2009:13). Det är diskussioner som utmynnat i ett erkännande av romer, tillsammans med övriga nationella minoriteter, som genom minoritetsstatusen uppfattas erhålla upprättelse för tidigare osynliggörande och förtryck (prop. 2008/09:158/7.1). Det är i denna större kontext av tidigare oförrätter gentemot minoriteter inom nationens ramar som statens ställningstagande och utvecklingen av den romska tillhörigheten i ett nationellt sammanhang måste förstås.

Romers ursprung och omfattning

För att ge några kort inledande hållpunkter om romernas ursprung, skall det först och främst hänvisas till en allmänt erkänd uppfattning att romer en gång i tiden utvandrat från delar av vad som idag utgörs av nordvästra Indien och Pakistan (Ds 1997:49:15-16). Denna slutsats om romskt ursprung har sin grund i språkvetenskapliga studier. Enligt språkvetaren Jan Kochanowski har utvandringen skett i två etapper. Den första under 700-talet och den andra under slutet av 1100-talet (Nordström/Lind 1982:6). Enligt Kochanowski härstammar romerna från framför allt krigarkaster (ibid:9). Ian Hancock, också han språkvetare är benägen att hålla med om ursprunget men framhåller också att dessa tidiga krigarkaster i förskingring utvecklats i mötet med andra folkgrupper utanför Indien, vilket utgör romernas multipla språkliga och sociala ursprung (Hancock i Acton 2000:1-13).

I Europa omnämns romerna på Kreta redan 1322 (Ds 1997:49:16). Dessa tidigt invandrade romer förväxlades med en sekt från mindre Asien som kallades "Arziganos" (Nordström/Lind 1982:19). I sin väg genom Europa har de ibland uppfattats komma från något som kallades "lilla Egypten" (ibid). I Sverige omnämns taterna (romerna) redan 1512 av Olaus Petri i Stockholms stads tänkebok (Ds 1997:49:16). Tater, eller tattare anses komma ur

föreställningen att romerna hade sitt ursprung bland tartarer.¹ Romer har omväxlande betecknats som "tattare" och "zigenare".² Trots de olika beteckningarna handlar det om samma grupper, som historiskt har präglats av ett peripatetiskt liv.³ Den officiella benämningen på dessa grupper, som ömsom kallats zigenare och ömsom tattare, är romer och sammanfaller med romers beteckning för sig själva.⁴ De utgör en grupp som det har skapats, och skapas en mängd föreställningar runt. Historiskt kan det spåras dikotomiska bilder av romer som offer eller förövare. En av bilderna utgörs av föreställningar om romer som ovilliga att foga sig efter samhällets norm- och regelsystem. Föreställningarna ingår i en historiskt dominerande diskurs om romer som lata, tjuvaktiga och opålitliga. Den andra bilden framställer romer som i övermåttan anpassningsbara till de olika länder, som utgjort romers hemvist under de senaste tusen åren. I den här genren hämtas material till en konkurrerande diskurs om romer som en i alla lägen förtryckt folkgrupp vilket också utgör en del av den romska historieskrivningen.

Det är i skärningspunkten mellan dessa konkurrerande diskurser som myndigheterna har utvecklat ett handlingsutrymme. I ett nationellt modernt historiskt perspektiv har myndigheterna ägnat romer skiftande intresse. Kartläggningar av romer kombinerat med en medvetenhet om de sociala villkorens betydelse för kommande generationer och en vilja att disciplinera romer, precis som andra delar av befolkningen, har utgjort en grund för myndigheternas växlande ambitioner.

¹ Tattare har också varit ett uttryck för människor som inte levde upp till skötsamhetsidealet, och har haft en vidare innebörd än en etnisk avgränsning.

² I Sverige har majoritetsbefolkningens beteckningar för romska grupper uttryckts i "tattare" och "zigenare", där den förra uteslutande användes under 1500-talet. Under 1600-1800-talet användes beteckningarna synonymt, för att under 1900-talet beteckna två olika grupper (se: Montesino Parra 2002:33).

³ Peripatetisk kommer ur grekiskans "peripatein" vilket betyder "gå omkring". Begreppet går tillbaka till Aristoteles (384-324 f kr) som bildade den "Peripatetiska skolan", vars namn kopplas samman med de diskussioner som fördes under läraren och elevernas promenader vid olika gångstråk (peripatoi). Summerande handlar begreppet om inläring under vandring, vilket i sammanhanget är en mer passande beteckning för romers livsstil än nomadisering, som för tankarna till boskapsskötsel.

⁴ En kompletterande uppgift är att romers beteckning för dem som står utanför den romska tillhörigheten är gajo (gajé, manl. och gaji kvinnl.).

Vid olika tidpunkter har det genomförts kartläggning av romer. Det har handlat om kartläggning av tattare, och kartläggning av zigenare. Oavsett vilken beteckning som används finns det anledning att förhålla sig kritisk till de uppgifter som framställts. En första utgångspunkt är en kartläggning av tattarna som 1922 uppgavs omfatta 1 502 personer (Heymowski 1969, Svensson 1993:36). 1944 var det dags igen, det verkställdes en allmän inventering av tattarna i landet. Polismyndigheterna samlade in uppgifterna och kom fram till 2 000 hushåll, omfattande 8 000 personer. I absoluta tal handlade det om en ökning med över 6 000 personer. Vid den senare räkningen underströks att beteckningen inte användes för asociala i allmänhet. Kriterierna som användes var att ”någon ansågs vara av tattarsläkt” (Svensson 1993:36). Tio år senare, 1954 bildades en kommitté för att utreda zigenarnas förhållanden och utreda vilka åtgärder som behövdes för att zigenarna skulle anpassas till samhället. 1956 lämnade utredningen sitt betänkande och pekade på bostadssituationens betydelse för andra delar av det sociala livets utformning.¹ Utredningen angav att 235 personer bodde i lägenhet och egna hem, 500 bodde i tält och husvagn. Det var en liten grupp människor som identifierades med sociala problem, de flesta bodde i Stockholm, Malmö och Göteborg (Arnstberg 1998:29-30).

I alla de ovan uppräknade exemplen finns olika kriterier för bedömningen av vem som tillhör de romska grupperna, det har handlat om skattningar med ledning av myndigheternas kända uppgifter. Kriminalitet har varit ett kriterium, kända tattarsläkten ett annat, ytterligare kriterier har erhållits genom boendeform, eller brist på boende. Oavsett vilka metoder som använts finns här en betoning på social problematik vilket utgår från de verklighetsbilder en majoritet av uppgiftslämnarna hanterar. Det finns därför anledning att vidga perspektivet, bland de romska grupperna finns andra individer än socialt belastade, av polisen kända, eller

¹ Karl-Olov Arnstberg (1998:30) hävdar att majoritetsbefolkningens koncentration på bostadens betydelse för romernas möjlighet att fungera inom andra områden var ett utslag av etnocentrism och svensk socialpolitik. Arnstbergs kommentar visar en negligering av att romer i Sverige också är en del av Sverige, och deras möjlighet, i den mån de själva vill, bli bofasta kräver tillgång till bostad vilket är del av bostads- och socialpolitikens ansvarsområden som ur jämlikhetssynpunkt bör omfatta alla delar av befolkningen. En motsatt ståndpunkt skulle kunna hävdas vara ett utslag av den etnocentrism Arnstberg tycker sig kunna identifiera.

bostadslösa, arbetslösa och lågutbildade. Detta betyder inte att den sociala problematik som uppmärksammas är mindre allvarlig, men det betyder att romer inte skall uppfattas synonymt med social problematik. Detta kan tyckas vara en självklarhet, men mot bakgrund av kända diskurser om zigenare, tattare, romer eller vilket uttryck för folkgrupperna ifråga nu används kan denna självklarhet inte nog poängteras.

Ett intressant exempel på hur romer traditionellt uppfattats vara synonymt med social problematik, och hur de som inte uppfyllt "eländighetskriterierna" mönstrats ur den etniska diskursen, är de bilder av zigenarna som Arne och Ingrid Trankell framförde under sextiotalet. Exemplet hämtas från Norma Montesino Parras avhandling i socialt arbete (2002) som lyfter fram Trankells kategorisering av zigenarna. Kategorierna bestod av en "traditionell självförsörjande" grupp och en "förslummad" grupp. I kategoriseringen ingår en mindre andel svenska zigenare som var självförsörjande, de var integrerade i sitt bostadsområde och barnen följde regelbundet sin skolgång. Bilden av de senare nämnda stämde inte med de egenskaper som Trankells (och andra kan tilläggas) tidigare presenterats vara typiskt zigenerska (Montesino Parras 2002:161-162, se också Arnstberg 1998:24).¹

En fast bosatt zigenare som var självförsörjande, hade barn som regelbundet gick i skolan och som levde i en kärnfamilj där kvinnan var hemmafru och mannen huvudansvarig för familjens ekonomi, var inte längre en del av "zigenarfrågan" och glömdes bort i den vidare beskrivningen av zigenarna (Montesino Parras 2002: 162).

Den poäng som Montesino Parras lyfter fram från sextiotalet har fortfarande betydelse för hur romer beskrivs, och vem som identifieras vara rom eller inte. Med denna oerhört viktiga anmärkning som grundläggande kunskap och nödvändigt förbehåll beräknas romer globalt omfatta ungefär tjugo miljoner personer. I enlighet med tidigare uppgifter varierar antalet romer beroende på

¹ För den intresserade rekommenderas Norma Montesino Parras avhandling (2002) om "zigenarfrågan". Avhandlingen ger en god översikt över såväl forskning, som myndigheters kartlägnings- och disciplineringsförsök gentemot romer, framför allt i ett nationellt perspektiv.

vilka kriterier för skattningen som används, och beroende på vem som gör bedömningen och när i tiden som skattningen sker. Vid en nationell beräkning (1999) uppgavs den romska minoriteten inklusive resande bestå av ungefär 40 000 personer, vilket var en ökning i förhållande till tidigare mätningar (se: SIV 1996 och prop. 1998/99:143). Här har skett en begreppsomvandling, zigenarna omtalas nu som romer och det gamla tattarebegreppet har mönstrats ur den officiella nomenklaturen.¹

Romer i Malmö

När det gäller antalet romer på lokal nivå är det, precis som på global och nationell nivå, en fråga om skattningar. Det finns uppgifter på medborgarskap och födelse-land, men andra former av etnisk tillhörighet är inget kriterium för registrering vilket innebär att alla skattningar i grunden handlar om gissningar. Alla uppgifter om antalet romer skall därför läsas med detta förbehåll. Enligt de uppgifter som Malmö stadskontor redovisade 2008 fanns det i Malmö vid rapportens färdigställande ungefär 8000 - 10000 personer med romskt ursprung inklusive resande. Det har förflutit relativt kort tid sedan rapporten färdigställdes och uppgifterna tas här som intäkt för gruppens storleksordning. Enligt rapporten (2008) har de romska grupperna i Malmö bakgrund i nio nationaliteter; uppdelade i antal så handlar det om 250-300 svenska romer, 250-300 ungerska romer, 400-500 polska romer, 1 500 tjeckiska och slovakiska romer, 500 rumänska romer, 20-30 ukrainska romer, 1 000 romer från forna Jugoslavien, 2 000 senare anlända romer från Balkan, ungefär 100 romer av övrig nationalitet, därtill cirka 2 000 - 3 000 resande (Ström/Söderman 2008: 3-4).

Enligt informationen ovan tycks en större andel av den romska minoriteten i Malmö antingen själv ha invandrat eller vara barn till

¹ Här krävs en klargörande kommentar runt de grupper som utgörs av "resande", och som i officiella utredningar (t.ex. SIV 1996) identifieras utgöra en distinkt grupp bland romerna (jfr: eng "traveller" och ty "Sinti"). Historiskt har "tattare-begreppet" utgjort en nedsättande beteckning för de resande. Resandegrupperna är av svenskt ursprung, det finns olika uppfattningar huruvida resande är av romskt ursprung eller är en minoritetsgrupp som härstammar från majoritetsbefolkningen, eller en blandning av båda. Staten har gjort bedömningen att de är en romsk grupp, och att de talar en varietet av Romani chib (romska tungomål). För vidare läsning: se t.ex. Lindholm (1995), Hazell (2002), Heymowski (1969) och Svensson (1993). För vidare läsning och en inledande översikt över romska grupperingar, historia och geografisk utbredning se t.ex. Carling (2005:66-67) och Hyltenstam (red) (1999: 261-264).

senare decenniernas invandrare, vilket innebär att en större andel av den romska nationella minoriteten kännetecknas av att de har ursprung i olika länder. Nation, språk, stam och klantillhörighet är viktiga markörer för den romska identitetsbestämningen. Nationsgränserna har aldrig varit helt avgörande för romskt identitetskapande. Detta är ett påpekande som Thomas Acton, professor i Romani Studies gör när han pekar på att romerna har varit transnationella långt före ordet uppfanns. Enligt Acton har romernas transnationella identitet utvecklats trots nationernas uppställda hinder och inte tack vare stödet från de nationella statsbildningarna (Acton i Brah m fl. 1999).

Paradoxalt nog exponeras romernas transnationalism i nationalistiska symboler. Den åttonde april är sedan sjuttioalets romernas nationaldag. Vidare finns en romsk flagga och nationalsång, det har också väckts frågor om romska pass vilket är gemensamhetskapande symboler utan att för den skull ha ett territorium att hänvisa till.¹ Den romska identiteten vävs samman med ursprungsländer och grupp-tillhörigheter som kan ses som över- eller underordnad beroende på om kontexten handlar om Sverige, världen eller Malmö. Romerna i Malmö har grupp-tillhörighet i Lovara, Kalderasha, Rumungri, Arli, Gorbet, Kalé samt Resande (Söderman/Ström 2008:3-4). De utgör en heterogen skara människor som kommer från olika länder, talar olika språk, har olika religiös och kulturell tillhörighet men har trots olikheterna en gemenskap i den romska identiteten.

Invandrare och nationella minoriteter

Här skall kort kommenteras skillnaden mellan invandrare som "minoriteter" och "nationella minoriteter". Ibland förklaras skillnaderna som om det alltid och i alla lägen handlar om helt olika grupper, som faller under olika lagstiftning, vilket när det gäller romer gör situationen något förvirrande. Inte minst på grund av att jämlikhet, valfrihet och samverkan är honnörsord som allt sedan 1975 tagit plats i såväl den invandrar- som integrationspolitiska

¹ Frågan och kritiken mot romska pass, som utfärdats av International Romani Union (IRU) har rapporterats i Romani Glinda, september 2009.

retoriken. Honnörsorden finner sina paralleller i ramkonventionen för nationella minoriteter (se t.ex. artikel 3:1, 4:2 och 6:1).

Dagens integrationspolitik bygger på ”allas lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett etnisk och kulturell bakgrund” (prop. 2008/09:1, utgiftsomr.13.3:1). Även dessa ambitioner står att finna i ramkonventionen för nationella minoriteter (artikel 20). Trots dessa parallella ståndpunkter i förhållande till jämlikhet, valfrihet, samverkan och krav på lika rättigheter utgör den nationella minoritetspolitiken och integrationspolitiken inte ekvivalenta politiska ordningar, vilket innebär att personer som kan åberopa nationell minoritetsstatus i förekommande fall också kan hänvisa till migrations- och integrationspolitiska målsättningar. Med en utgångspunkt från självidentifikation kan alla som uppger sig vara romer också omfattas av den nationella minoritetsstatusen, vilket inte hindrar att samma personer också kan vara föremål för samhällets integrationspolitik i form av SFI (svenska för invandrare), arbetsmarknadsåtgärder eller andra integrationsfrämjande åtgärder.

Bakgrunden är att det i Sverige inte gjorts någon skarp åtskillnad mellan sedan lång tid bofasta eller invandrade romer, istället har det tagits fasta på det romska kollektivets närvaro i landet, som i det här fallet dateras till femtonhundratalet. De är alla romer och heterogeniteten negligeras därför i viss mån för den homogenerade paraplybeteckningen romer. Invandrade romer, liksom i landet redan boende romer, tillförsäkras genom ramkonventionen för nationella minoriteter (artikel 3) att fritt få välja huruvida han eller hon skall behandlas som nationell minoritet eller inte. Andra invandrargrupper som upplever sig stå i en etnisk minoritetsposition behöver inte ställas inför motsvarande val. De saknar erkännande av att ha en särställning i det svenska samhället, de kan inte hänvisa till långvariga band med Sverige och kan inte åberopa den officiella retoriken att vara en del av ”vårt gemensamma svenska kulturarv” (prop. 2008/09:158/7:1).

Det handlar om en serie rättigheter inom nationalstatens gränser som kan vara problematiska när rättigheterna selekteras mellan minoritetsgrupper där minoritetsstatusen i sig strävar mot en nationell bas för rättighetsaspekterna. Ett exempel på en problematisk skrivelse, ställt i relation till en strävan om jämlikhet mellan

alla individer och grupper i ett samhälle, hämtas ur artikel 20 i Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter som anger att:

Vid utövandet av de rättigheter och åtnjutande av de friheter som följer av principerna i ramkonventionen skall den som tillhör en nationell minoritet följa den nationella lagen och andras rättigheter, *särskilt de som tillkommer personer som tillhör majoriteten eller andra nationella minoriteter*.¹

I skrivningen lyfts majoritetsbefolkningen, och andra nationella minoriteter fram. Dessa skall särskilt beaktas, så att de inte kränks i sina rättigheter. Denna fokusering på nationen, och därmed en form av besittningsrätt till jorden utgör en strävan på gränsdragning mellan de som på något sätt anses ha "ärvd" anknytning till landet, gentemot övriga medlemmar ur samhället. Sture Öberg, professor i kulturgeografi benämner dessa strävanden kort och gott som rasistiska (Öberg i Magnusson 2001). Här kan anläggas ytterligare ett perspektiv. Betoningen på "svenskt kulturarv" antyder att en nationell minoritetsstatus kanske inte i första hand förstärker minoriteternas position. Detta är ett perspektiv som framförts av Thomas Acton, professor i romska studier, som påpekar att diskussionen om de nationella minoriteterna till sin konsekvens framför allt är ett sätt att reproducera och förstärka nationalstaten (Acton i Brah m.fl. 1999:151).

Actons påpekande har en relevans för frågeställningen om vilken nytta romer upplever sig ha fått genom lagstiftningen. Enligt RIKC:s slutrapport (2009:22) uttrycker många romer osäkerhet. De frågar sig om deras rättighet som nationell minoritet har någon påtaglig, praktisk konsekvens. Denna osäkerhet går stick i stäv med uppgiften att:

[F]öreträdare för de nationella minoriteterna vittnar om att erkännandet som nationella minoriteter – i enlighet med Europarådets ramkonvention och minoritetsspråkskonventionen – har

¹ Egen kursivering och understrykning.

haft stor betydelse för grupperna” (prop. 2008/09:158/7.1).

För att dra någon slutsats av den påvisade diskrepansen tycks det bland företrädare för minoritetsgrupperna finnas tecken på positivt upplevda förändringar. Dessa positivt upplevda förändringar har dock inte haft ett fullständigt genomslag och det finns olika synpunkter om eventuella fördelar med en minoritetsstatus. Hur fördelningen ser ut mellan de olika uppfattningarna skall vara osagt, men det skall här påpekas att den aktuella nyttan av minoritetsstatusen förutsätter att det inom samhällets olika organ finns kunskap om lagstiftningen i sig. Uppföljningar har dock visat att minoritetspolitiken fått begränsat genomslag på kommunal nivå (Ungdomsstyrelsen 2009:6, prop. 2008/09:158:53). För att lagstiftningen skall få en praktisk betydelse krävs information, men informationen kan inte ses isolerat, det handlar om kunskap om Sveriges åtagande och vad minoritetsställningen innebär för arbetet på lokal nivå (prop. 2008/09:158:53).

För att följa upp tillämpningen av den nationella minoritetsstatusen, som varit lagstiftad sedan år 2000, inrättade regeringen 2007 ”Delegationen för romska frågor”. Delegationen har haft i uppdrag att vara nationellt pådrivande i arbetet med att förbättra romernas situation i Sverige, vilket är utgångspunkten i Sveriges internationella åtaganden om att skydda och främja de mänskliga rättigheterna. Delegationen har formellt avslutat sitt arbete under 2009, och under 2010 kommer en slutrapport över arbetet. Syftet med uppdraget har varit att ”främja romernas rättigheter och bidra till att bryta romernas kulturella, politiska och sociala marginalisering” vilket kan konstateras är snarlika formuleringar med de integrationspolitiska insatser som retoriskt används i relation till invandrare. Formuleringarna visar att det finns en hel del paralleller mellan nyanlända invandrare, romska invandrare och svenska romer sedan flera generationer vilket utgör en integrations- och minoritetspolitisk komplexitet.

För mer information om Delegationens arbete se länk:

http://www.romadelegationen.se/extra/pod/?id=9&module_instanc e=1&action=pod_show&navid=9

Historia i en lokal kontext

Utan att gå allt för långt tillbaka kan det konstateras att flera projekt som riktas mot romska målgrupper passerat revy.¹ I ett Malmöperspektiv kan flera projektinsatser nämnas. Under sjuttio- och åttiotalet engagerades familjepedagoger för nyanlända zigenare från Polen och övriga Östeuropa.² Här skall inflikas att det under mitten av åttiotalet skedde en organisationsförändring på statlig och kommunal nivå när det gällde flyktingmottagandet, vilket för Malmös del innebar att dåvarande Invandrarförvaltningen övertog ett ansvar från socialtjänsten för asylsökandes bostadssituation och i förekommande fall för utslussning till förläggningsboende i regi av dåvarande Statens Invandrarverk (SIV). Undantaget var romska asylsökande som utgjorde socialtjänstens ansvarsområde, den muntligt presenterade anledningen till det särskiljande upplägget uppgavs vara att ”zigenare per definition utgjorde en social problematik”. Särbehandlingen innebar att det skapades en etniskt baserad handläggning när det gällde asylsökandes och nyanlända romers boendesituation som gällde under 1985-1988 (Popoola 1989:11). Handläggningen av romers bostadssituation kompletterades med insatser av ett familjepedagogprojekt som under slutet av åttiotalet anslöts till ett projekt för zigenare som lokalmässigt var placerat i Rosengård.

Projektet presenterade sin verksamhet i Rekordmagazinet TV 1 (1986-10-14). Programmet beskrev en social problematik med bostadslöshet, trångboddhet och arbetslöshet. Programmet handlade främst om senare anlända romer i Malmö, och i programmet diskuterades kriminalitet, socialtjänstens utgifter, dyra hotellkostnader etc. Bilden av zigenarna väckte väldiga protester. Rosa Taikon, Joachim Israel och Bo Strömstedt tillhörde de skarpaste kritikerna och i ett efterföljande debattprogram med Taikon,

¹ Beroende på vilken historisk tidpunkt man väljer att koncentrera sig på kommer man fram till olika förhållanden som är värda att lyfta fram. Det finns här en medvetenhet om att det under åren funnits diskriminering som manifesterats i invandringsförbud, tvångsförflyttning och andra sanktioner gentemot romer. Poängen med framställningen här är emellertid inte att göra en djuplodad beskrivning av historiska förhållanden som har haft betydelse, positivt eller negativt för romer. Syftet är att peka på lokala projektverksamheter som funnits under senare decennier, som tycks präglas av en viss kortsiktighet.

² Majoritetssamhällets uttryck ”zigenare” var som refererats före år 2000 en gängse beteckning på romer. I texten används uttrycket romer, undantaget när det gäller referenser till tidigare projekt som i rubriker och språkbruk refererat till zigenare.

Israel, Strömstedt, Olof Nyström (projektledare för det zigeniska projekt som deltog i programmet) och Jan Guillou, programledare etablerade Guillou sig som mer ökad än okänd i romska kretsar. Kuriosa i sammanhanget är den utställning om romer som anordnades vid Malmö museum 2004, där ett antal personer presenterades i storbild. Uppgiften för besökarna var att identifiera vem som inte hade romskt påbrå. Med en historisk tillbakablick var det inte svårt att gissa det rätta svaret. Jan Guillou ansågs inte ha romskt påbrå, vilket däremot framhölls för Bill Clinton, Michael Caine, Elvis Presley, Rita Hayworth med flera.¹

Mellan 1986 och 2004 hade gått arton år, men kritiken var lika stark som om Rekordmagazinet tilldragit sig veckan innan utställningen tog vid. Rosa Taikon, som vid tillfället hade en separat utställning av silversmide, var en inbjuden hedersgäst. Vid tillfället lät hon berätta om barndomens upplevelser av förföljelser, kalla vintrar, köld och diskriminering. Arton år tidigare hade hon kompletterat den kritik som levererades i TV-studion, vid Rekordmagazinet efterföljande debatt, och skrev i en förtydligande artikel i Expressen (1984-11-23).

Det är i allra högsta grad oanständigt och oansvarigt av en journalist att låta en hel folkgrupp gälla för att vara kriminell, arbetsovillig, inte sända sina barn till skolan, och säga att de lever på socialbidrag (Arnstberg 1998:281).

Även med ett kvarts sekels retrospektivt betraktelsesätt är det inte svårt att förstå upprördheten över en generaliserande, och i stora delar negativt färgad bild av en heterogen grupp människor. Rosa Taikon, och många romer kände inte igen sig. De hade i likhet med Trankells exempel på sextioalet mönstrats ur ”zigenarfrågan” och glömdes bort i åttiotalets beskrivningar av romer som en etniskt

¹ Den kompletta listan bestod av följande personer: Bill Clinton, Birger Rosengren, Bob Hoskins, Charles Chaplin, Django Reinhardt, Elvis Presley, Jan Guillou, Katarina Taikon, Michael Caine, Rita Hayworth, Willie Andréason Kweek och Yul Brynner. Frågan med uteslutning av en person ger en föreställning att resterande personer faktiskt har romskt ursprung, vilket i flera fall är högst tveksamt. Jämförande biografier pekar ibland på en möjlig anfader, släktforskning flera generationer bakåt skapar ibland spekulationer som kan ha en grund, eller inte. Det finns paralleller till Isabel FONSECAS konstaterande: There is something useful about ambiguous origins, after all; you can be whoever you want to be (Fonseca 1995:100).

urskiljbar grupp (jf: Montesiono Parras 2002:161-162). Den kärna av omständigheter som Rekordmagazinet byggde sitt program på var urskiljbara delar av senare invandrade romers svårigheter att etablera sig i samhället. Här kan man peka på majoritetsbefolkningens diskriminerande attityder, eller enskilda individers svårigheter att möta majoritetsbefolkningens krav. Oavsett anledning, fanns det i Malmö vid sändningen av Rekordmagazinet, ett hundratal personer, främst bestående av barnfamiljer, som bodde på hotell utan möjligheter att laga mat, sköta sin tvätt och få till stånd en ordnad skolgång för barnen. De vuxna hade låg skolutbildning alternativt ingen skolutbildning alls, och hade följaktligen svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Därtill fanns ytterligare ett femtiotal familjer som antingen bodde i socialtjänstens regi, eller hade egen lägenhet men hyste inneboende med trångboddhet som följd. Den sistnämnda gruppen hade visserligen löst sina bostadsproblem men delade i övrigt den förra gruppens livsvillkor. Det zigeniska projektet, med Olof Nyström i ledningen, pekade på ett hundraårsperspektiv för att kunna åstadkomma socioekonomiska förändringar för målgrupperna ifråga.¹ Projektet avslutades i slutet av åttiotalet, och dess insatser får ses som punktinsatser, för att följas av nya. Fortsatta projekt har handlat om råd och stöd i ekonomiskt bistånd, missbruksprojekt (Deltaprojektet) och barn och ungdomsverksamhet (föreningen Jugolava i samarbete med Malmö stad) (SIV 1996:2-4): Därtill har skett satsningar under starstadssatsningens paraply i slutet av nittioalet och början av innevarande sekel (Popoola/Wigerfelt 2001:63).

Sett mot den ovan skissade bakgrunden är satsningen på riktade verksamheter för romer, som här ligger till grund för utvärderingarna av RKC under 2006-2009 och RIKC 2009-2010, knappast nytt. Lite elakt kan det konstateras att satsningarna ingår i ett kontinuerligt mönster med kortsiktighet som kännetecken. När detta väl har sagts kan anföras att det med ledning av den instiftade nationella minoritetsstatusen finns goda argument för såväl RKC som RIKC, och andra satsningar med romsk kultur- och levnadsmönster på agendan. Argument för satsningar finns

¹ Uppgifterna bygger på egna minnesanteckningar från den här perioden.

bland annat att hämta ur Diskrimineringsombudsmannens yttrande över Kraftsamling! – museisamverkan ger resultat (SOU 2009:15). Diskrimineringsombudsmannen som hänvisar till FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt Europarådets ramkonvention om nationella minoriteter skriver att:

En möjlighet att stärka de nationella minoriteternas ställning i Sverige, särskilt den romska gruppens som inte har något eget kulturinstitut, är att tillföra resurser för att etablera och stärka de befintliga institutionerna. Genom professurer, lärarutbildning, läromedel, forskning och liknande, men även genom att inrätta ett nationellt kulturinstitut/museum för det romska kulturarvet kan staten motverka den hotande utplåningen av denna uråldriga kultur.

Beteckningen ”nationell minoritet” anger att det handlar om en minoritet inom nationens ram vilket också bygger på en erkännandeordning där majoritet och minoritet intar olika positioner. Positionerna har historiskt antagit formen av under- och överordning, exkludering och inkludering, men det har funnits förhoppningar att kunskap om minoriteter, förutom ett officiellt erkännande att tillhöra nationen, också skall motverka diskriminering och förändra romernas utsatta situation (prop. 2008/09:158/9.7). För att ändra sedan århundraden negativt nedärvda diskurser, och skapa de arenor som tillförsäkrar minoriteterna ett reellt inflytande i enlighet med lagstiftningens intentioner krävs resurser. De nationella minoriteterna har kritiserat regeringen för det begränsade ekonomiska stödet, som har haft till följd att det från minoritetshåll har uppfattats som att olika grupper konkurrerar om relativt små statliga medel (ibid:10.2). Här kan tilläggas att det är en konkurrens som gäller alla former av ekonomisk utdelning vars ramar utgörs av begränsade medel, oavsett om dessa tillhandahålls via staten eller kommunerna, där de senare på grund av den arbetsfördelning som råder, har delegerats ett avsevärt ansvar för lagstiftningens efterlevnad.

Minoritets- eller integrationspolitik?

Med ledning av rubriken skall påpekas att det finns en gränsdragning mellan erkännande, särbehandling och rättigheter inom nationalstatens ramar. Acton kritiserar t.ex. Anthony Giddens, sociolog för att negligera exkluderingen av romer från de medborgerliga rättigheterna som har växt fram med de moderna nationalstaternas bildande (Acton i Brah m fl. 1999). Kritiken handlar om att romer varit uteslutna från de framväxande välfärdssamhällenas stöd, samtidigt som detta faktum inte noteras. Uteslutningen kan därmed betraktas vara osynliggjord. Här kan man peka på att romer levt ett peripatetiskt liv, men resonemanget kan också vändas på där majoritetsbefolkningens inflytande över att romer tvingats vara ambulerande lyfts fram. Oavsett vilket som är hönan eller ägget, så är Actons poäng att romer de facto varit uteslutna från stöd i form av hälso- och sjukvård, utbildning, pension eller andra delar av välfärdssamhällets insatser. Det är en negligering av urskiljbara grupper, som i en lokal kontext ges ett erkännande genom den nationella minoritetsstatusen vilken kan vara ett led i att förändra diskriminerande attityder. Det är förändringar av attityder som kan ske på olika nivåer. Det kan handla om en statlig, diskursiv roll och det kan handla om en individ- och grupporienterad nivå som antingen föregår eller omvänt, är beroende av den statliga inriktningens förändringar.

Resonemanget ovan handlar om romer som urskiljbar minoritet, men i praktiken kan tankegången gälla flera minoritetsgrupper, här fokuseras på etniska dimensioner vilket inkluderar alla invandrare och naturaliserade svenskar. Det skall här beaktas att en inte obetydlig andel av romerna i Malmö med omnejd utgörs av invandrare eller deras barn med ursprung i framför allt Östeuropa. Många har vittnat om den diskriminering de blivit utsatta för, i de länder från var de migrerat, vilken i stora delar kan liknas vid beskrivningarna av Actons referat till en statligt baserad negligering av enskilda individers, och gruppers behov. I strikt mening ingår de inte i de grupper som omfattas av den nationella minoritetsstatusen, men myndigheterna har inte tagit klar ställning för att skilja ur olika grupper av romer med anledning av vilken

tidpunkt de anlönt. Den praktiska hanteringen av frågan visar att det inte finns en förankring för en mer djuplodad sortering av romer i de som har mer eller mindre rätt till nationell minoritetss-status. Det konkreta resultatet är att det inom särbehandlingen skapas ett utrymme för jämlikhet, vilket i sig är ett sympatiskt drag men reser också en del frågetecken runt den lokala hanteringen av minoritetspolitik kontra integrationspolitik.

I propositionen (2008/09:158/4.1) sägs att de nationella minoriteterna ”aktivt värnat den egna gruppens kultur och språk så att dessa kulturer utgör en levande del av det svenska samhället och vårt gemensamma svenska kulturarv”. Under senare år har framför allt romska grupper från Balkanområdet anlönt till södra Sverige, en intressant fråga blir per automatik om de redan vid ankomsten anses utgöra en del av det ”svenska kulturarvet”? Flertalet av de romska nyinvandrade tillhör andra grupperingar än de vars förfäder har kommit under artonhundratalet eller kring förra sekelskiftet. En större andel är muslimer. Mot bakgrund av den debatt som förts under de senare årtionden, som pekat på islamofobi och en påvisad oro för islam och ökade radikaliserings-tendenser, verkar inte samhället helt öppet för att acceptera dessa senare invandrare som en del av det svenska kulturarvet (jfr: Dos Santos/Ranstorp 2009, Roald 2009, Roald/Ouis 2003, Sixtensson 2009).

Enligt artikel fem i ramkonventionen till skydd för nationella minoriteter anges att staten förbinder sig att främja förutsättningar för att personer som tillhör nationella minoriteter ”skall kunna bibehålla och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv”. Här görs en skillnad mellan religion och traditioner, vilket i sin praktiska utformning blir svår att hantera, om inte religion betraktas som en individuell angelägenhet. Det här synsättet skiljer sig från många religiöst aktiva med sitt kulturella ursprung utanför Nordeuropa, som ger uttryck för sin religion i det offentliga livet (Roald 2009:48). I grunden handlar det om individuella rättigheter som tar sig kollektiva uttrycksformer. Frågan blir inte här huruvida en nationell minoritet skall ges stöd att utöva sin religion eller inte. Detta är en rättighet som regleras i regeringsformen och den europeiska konventionen angående skydd

för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (SFS 1998:1593 §1). Frågan blir istället varför senare invandrade individer, eller kollektiv, med samma nationella ursprung, samma datum för invandring till Sverige och samma livsvillkor, visserligen med olika etnisk tillhörighet men i behov av samma skydd av de mänskliga rättigheterna, skall betraktas vara mer eller mindre tillhöriga det ”svenska kulturarvet”, och därmed ges olika möjligheter att söka kulturstöd, eller på annat sätt kunna åberopa lagstiftningen för att bevara sin etniska särart?

Egentligen kan ovanstående fråga besvaras retoriskt genom att helt enkelt hänvisa alla senare decenniers invandrare eller naturaliserade svenskar, såväl romer som icke romer till de kriterier som urskiljer en nationell minoritet. Vid en strikt tillämpning faller inte någon av grupperna in under en nationell minoritetsstatus, vilket i fallet Malmö starkt skulle minska antalet romer som skulle kunna åberopa nationell minoritetsstatus. Detta tycks inte ha varit en möjlighet som övervägts, istället har ambitionerna tagit en motsatt riktning vilket kännetecknas av ett försök att föra dialog med olika romska grupper oberoende av datum för invandring, eller särskiljande kategoriseringar. Här uppstår en problematik eftersom det är svårt att agera gentemot alla romer, vilket inte betyder att det inte går att agera för alla romer. Det blir däremot praktiskt omöjligt för en kommun som Malmö att möta alla de romska minoritetsmedlemmarna, som beräknat på den vuxna befolkningen omfattar några tusen personer. I det här läget har kommunen agerat för att nå olika romska grupper, vilket bland annat skedde vid förarbetet för RIKC (2008).

Men hur kan man nå olika grupper? En övergripande romsk identitet kan, men behöver inte innebära gemenskap med alla som identifieras tillhöra en romsk gruppering. En person ur Kalderasha, Lovara eller Arli kan, oavsett etnisk tillhörighet, inte anses representera någon annan än sig själv, om det inte finns ett bakomliggande förfarande i form av val, officiell utnämning eller andra regelsystem som sanktionerar en position. Detta innebär att en strävan att nå olika grupper har en inbyggd problematik, enskilda representanter har sällan mandat att agera för mer än sig själva, sin egen familj, eller närmaste grupptillhörighet. Detta ligger

i linje med de begränsningar som följer av en representation som bygger på etnicitetens grundvalar. En fråga som måste ställas är huruvida myndigheternas agerande när de söker representation av olika romska grupper bidrar till att ge enskilda romer, oftast män, tolkningsföreträdare på bekostnad av dem som av olika skäl är osynliggjorda och mönstrats ur den ”romska frågan”?

I utvärderingarna finns inga svar, det finns däremot reflektioner runt representation, och etniskt baserad förankring som i båda utvärderingarna utmynnar i ett förslag att inrätta en minoritetsansvarig i kommunen. Förslaget att inrätta en minoritetsansvarig skall inte ses som en universallösning för den problematik som lyfts fram. Men en minoritetsansvarig skulle bland annat kunna hantera frågor om erkännande, särbehandling och rättigheter som utgör de integrations- och minoritetspolitiska utmaningar som kommunen har att hantera. Därigenom skulle det kunna skapas en förståelse för de möjligheter och begränsningar som finns när det gäller frågor som berör såväl nationella som andra minoritetsgrupper i relation till minoritetslagstiftningen och en övergripande integrationspolitik. Genom den överblick en minoritetsansvarig skulle ha, skulle det också finnas bättre förutsättningar att kontinuerligt följa upp att kommunen uppfyller sina minoritetspolitiska åtaganden. Detta är synnerligen aktuellt i en malmöitisk kontext då detta berör en större andel av de invandrade romer som utgör en del av den praktiska nationella minoritetspolitikens ansvarsområden.

DELAKTIGHET OCH MINORITETSPOSITION

Utvärdering av Romskt informations- och kunskapscenter

Margareta Popoola

SAMMANFATTNING

Malmö stad har i likhet med övriga kommuner i landet ett särskilt ansvar i förhållande till romer, som en av landets fem nationella minoriteter, att verka för ett engagemang i enlighet med Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och minoritetslagstiftningens intentioner (prop. 2009/09:158, SFS 2009:724).

I april 2009 startade Romskt Informations- och kunskapscenter (RIKC), en projektverksamhet med syfte att öka delaktigheten bland romer och öka kunskapen om romsk kultur hos majoritetsbefolkningen, det senare för att kunna möta romers behov. Verksamheten har skett med stöd av Delegationen för romska frågor och utvärderats på uppdrag av Malmö stad. Utvärderingen av RIKC har tilldragit sig under tiden 2009-04-01 till 2010-02-27 och har samordnats med utvärderingen av Romskt kulturcenter (RKC) i Malmö. Den senare utvärderingen har färdigställts den tjugosjunde augusti 2009 och har överlämnats till Malmö stad.

Under 2009 gavs Romskt informationscenter 1 199 000 kronor i ekonomiskt stöd av Delegationen för romska frågor vid Integrations- och jämställdhetsdepartementet. Under 2010 har kommunen tilldelat verksamheten 1 400 000 kronor för att kunna driva arbetet vidare.

RIKC bedriver en kommunövergripande verksamhet men lyder organisatoriskt under Kirsebergs stadsdelsförvaltning, avdelningen för "Barn och ungdom". Bemanningen vid RIKC består av tre heltidsanställda samhällsväglare. Ytterligare en person, anställd vid IRIS-skolan, men med en del av sin tjänst förlagd till centret kompletterar personalstyrkan. En ideellt arbetande person och en bro-

byggare, som i mån av tid kan bistå RIKC i frågor som kräver dennes kompetens, utgör samverkansparter och kompletterar RIKC:s bemanning, utan att för den skull utgöra en del av RIKC:s personalgrupp (jfr RIKC:s slutrapport 2009:4). Den romska tillhörigheten i arbetsgruppen representeras genom anknytning i olika länder och tillhörighet i Lovara, i arbetsgruppen finns en kvinna, övriga är män enligt beskrivning ovan.

Arbetet följs av en styrgrupp som under 2009 har bestått av tjänstemän från stat och kommun, stadsdelschefen, den närmaste arbetsledningen och den verksamhetsansvarige samhällsväglaren, inga romer har deltagit.

Genomgången av RIKC:s projektverksamhet under 2009 visar att det förekommit omfattande aktiviteter. RIKC pekar i sin slutrapport (2009:4) på tio punkter som utgör den arbetsmodell man arbetar efter för att skapa delaktighet i samhället bland romer.

- Medborgarkontorsverksamhet
- Arrangemang av möten, temakvällar och konferenser
- Samarbete med IRIS-skolan
- Samarbete med medier
- Genomföra intervjuer/enkäter
- Stöd till de som vill realisera en idé
- Samarbete med olika organisationer, institutioner och föreningar kring uppdraget
- Intern kompetensutveckling
- Kompetensutveckling av anställda i Malmö stad
- Utarbeta en strategi för att implementera romska minoritetsrättigheter

Ovanstående punkter sammanfattar såväl individuella som strukturbetonade insatser som i utvärderingen kategoriseras i tre fält.

- *Medborgarkontorsverksamheten* som skall ge information, stöd och vägledning till enskilda individer och grupper med romer som målgrupp.
- *Information och kunskapsutveckling* vars målgrupp först och främst är myndigheter och offentliga organ inom majoritetssamhället som framför allt består av icke romer.

- *Samverkan* med myndigheter, föreningar och offentliga organ vilket innebär samarbete med såväl romer som icke romer.

När det gäller Medborgarkontoret utgör det en begränsad del av RIKC:s arbete. Anledningen till att romer inte efterfrågar den här delen av verksamhet i större utsträckning kan bero på att centret är nytt, man känner inte till verksamheten men det kan också bero på geografiska läget som inte är optimalt för verksamheten. Lokalerna i övrigt fungerar inte heller tillfredsställande för den kontext centret utgör. Lokalernas utformning bidrar till att det är svårt att avgöra vem som är tjänsteman, informatör eller besökare.

RIKC:s verksamhet har framför allt handlat om information till större grupper ur majoritetsbefolkningen. Föreläsningar om minoritetslagstiftningen och hur det är att vara rom och svensk har riktats till poliser, lärare och akademiker inom och utanför kommunen. Centret har härvidlag agerat för att följa minoritetslagstiftningen. Det krävs insatser från kommunerna som delegerats ett ansvar, men det betyder inte att Malmö stad har ansvar att bekosta insatser för statliga myndigheter och organisationer utanför Malmös kommungränser som försöker leva upp till minoritetslagstiftningens intentioner. Här har centret att överväga huruvida det även fortsättningsvis kan erbjuda utbildningsinsatser till målgrupper utanför kommunen.

Rena utbildningsinsatser skall skiljas från samverkan, som sker gentemot aktörer på såväl kommunal som statlig nivå. I det informationsinriktade arbetet har samverkan med det omgivande samhället inkluderat såväl romer som icke romer. RIKC har bland annat bidragit till samordningen av en konferens om romer som Länsstyrelsen anordnat. RIKC samverkar också med Romska Pingstförsamlingen och Romska Kulturcenter. Vidare tar RIKC emot studiebesök, anordnar temakvällar och agerar tillsammans med såväl romer som icke romer i angelägenheter som berör romer. Här fungerar RIKC som en plattform för kontakter mellan stat och kommun, romska målgrupper och övriga aktörer som på olika sätt involveras i frågor som berör romer. I den utåtriktade verksamheten har engagemanget kretsat runt information om romer och minoritetslagstiftningen, i mindre uträkning om samhälls-

information till romer, vilket kunde komplettera de insatser som redan görs. Sammanfattningsvis kan sägas att aktiviteterna varit rikliga och ambitionsnivån hög. Personalen har visat hög kompetens, som utnyttjats i såväl individuellt som strukturellt arbete. Ett överhängande problem är de ekonomiska förutsättningarna som inte präglats av långsiktighet. En rekommendation till Malmö stad är att agera för en långsiktig finansiering av de insatser som görs för den romska minoriteten och tillsätta en minoritetsansvarig med uppdrag att arbeta strategiskt med minoritetsfrågor och samordna de insatser som görs för romer i kommunen.

Förslag till RIKC att:

- Om möjligt, flytta verksamheten till mer centralt belägna, och för ändamålet bättre anpassade lokaler.
- Följa upp och analysera målgruppernas behov av individuell rådgivning i olika frågor, särskilt i kontakten med myndigheter, detta för att skapa ett realistiskt och kvalitetsmässigt anpassat underlag för verksamheten att arbeta efter.
- I den del av verksamheten som handlar om medborgarkontor bära identifikationsbrickor, som ger upplysning om funktion: samhällsväglare, praktikant etc.
- I den mån det är möjligt ta emot praktikanter, och vid eventuellt kommande personalförstärkningar lägga vikt vid att det blir en representation, inte enbart i termer av olika nationalitet utan också av kvinnor, som i dagsläget är underrepresenterat kön, och mot bakgrund av arbetsgruppens nuvarande konstellation beakta att även andra grupper än Lovara, skulle kunna komma ifråga.
- Inom ramen för samverkan på regional och nationell nivå utreda de ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna för att kunna erbjuda utbildningspaket om romer som minoritet till målgrupper i Malmös närområde. Detta kan exempelvis ske tillsammans med Länsstyrelsen som skulle

kunna ha ett särskilt ansvar för de regionala utbildningsinsatser som RIKC har påbörjat. Länsstyrelsen är också en strategiskt viktig samarbetspart som kan vara delaktig i RIKC:s kontakter med såväl nationellt som internationellt viktiga samarbetspartners.

- Ta hjälp av myndigheter eller andra aktörer för att i dialog med romska målgrupper informera om t.ex. räddningstjänsten, sjukvården, vuxenutbildning eller andra delar av samhällets instanser som romer, liksom andra delar av samhällets medborgare i olika sammanhang kan behöva ta stöd av.
- Ersätta styrgruppen med en referensgrupp, med representation av romer. Referensgruppen bör fungera som diskussionspart i principiella frågeställningar som berör romer som etnisk och nationell minoritet och utgöra en kontaktyta gentemot romer, romska föreningar, myndigheter och andra delar av majoritetssamhället.

INLEDNING

Under 2009 startade Malmö stad ett Romskt informations och kunskapscenter, den här rapporten utgör en utvärdering av arbetet, men innan presentationen av utvärderingen tar vid skall en inledande fråga ställas. Varför startas det ett center med romer som en avgränsad etnisk grupp i fokus?

Romer utgör en av Sveriges fem nationella minoriteter. Status som nationell minoritet innebär att Malmö stad, i likhet med andra kommuner, har ett särskilt ansvar när det gäller att verka för ett engagemang i enlighet med minoritetslagstiftningens intentioner (prop. 2008/09:158, SFS 2009:724). Minoritetsställningen har en bakgrund i att riksdagen (1999) beslutade att ratificera *Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk*. Genom ratificeringen har Sverige bland annat förbundit sig att skydda de nationella minoriteterna mot assimileringssök (Ramkonvention artikel 5:2), vidta åtgärder för att främja fullständig och effektiv jämlikhet mellan minoritets- och majoritetsbefolkningen (ibid. artikel 4:2) och ge stöd för att minoriteterna skall kunna utveckla sin kultur och bevara sin identitet (ibid: artikel 5:1).

Den romska minoriteten i Malmö är en numerärt betydelsefull grupp, utan vidare jämförelser motsvarar romerna i storleksordning de största invandrade grupperna från Danmark, Polen och Irak (jfr: Områdesfakta 2008). En skattning visar att romerna i Malmö utgör 8 000 - 10 000 personer (Ström/Söderman 2008:3-4). En större andel av romerna har en bakgrund i olika länder och har antingen själv invandrat eller är barn till senare decenniers invandrare. Här skall sägas att nation, språk, stam och klan-

tillhörighet är viktiga markörer för den romska identitetsbestämningen och förutom en nationell identitet har romerna i Malmö grupptillhörighet i Lovara, Kalderasha, Rumungri, Arli, Gorbet, Kalé samt Resande, den senare är den största gruppen och består av 2 000-3 000 personer (Söderman 2008:3-4).¹ De utgör en heterogen skara som kommer från olika länder, talar olika språk, har olika religiös och kulturell tillhörighet men har trots olikheterna en gemenskap i den romska identiteten.

Enligt Malmö stadskontors situationsbeskrivning (Ström/ Söderman 2008) står en större andel av Malmös romer utanför arbetsmarknaden, ett stort antal romska barn går inte i skolan eller har en bristfällig skolgång. Därtill lider en stor andel romer av såväl bostadsbrist som trångboddhet (ibid:11). Detta är en situation som kräver insatser av Malmö stad.

Malmö stads inventering av romernas situation (2008) ledde fram till ett förslag om att öppna ett särskilt informationscentrum för romer i syfte att ge såväl enskilda individer som föreningar möjlighet till extra hjälp med samhällsinformation och rådgivning i syfte att öka delaktigheten i samhället. Förslaget ligger i linje med minoritetslagstiftningens intentioner (se: prop. 1998/99:143, prop. 2008/09:158, SFS 2009:724) som definierar samhällets ansvar i förhållande till romer och landets övriga nationella minoriteter. Statens ansvar kan inte ses isolerat från kommunens skyldigheter att sörja för de nationella minoriteternas rättigheter, och därmed verka för att romers delaktighet i samhället ökar. I denna anda av ömsesidigt ansvar startade Malmö stad, april 2009, med stöd av Delegationen för romska frågor² ett Romskt informationscenter med uttalat syfte att fungera rådgivande och vägledande åt romer i deras kontakter med myndigheter, syftet anges också att vara en plattform för fungerande informationskanaler till boende romer i Malmö.

¹ Resandegrupperna är av svenskt ursprung, det finns olika uppfattningar huruvida resande är av romskt ursprung eller är en minoritetsgrupp som härstammar från majoritetsbefolkningen. Staten har gjort bedömningen att de är en romsk grupp, och att de talar en varietet av Romani chib (romska tungomål). För vidare läsning: se t.ex. Lindholm 1995, Hazell 2002.

² För information om Delegationens arbete se länk:

http://www.romadelegationen.se/extra/pod/?id=9&module_instance=1&action=pod_show&navid=9

Enligt avtalet mellan Malmö stad och Delegationen för romska frågor (2008) skall:

- Den enskilde kunna erhålla information och vägledning i olika samhällsfrågor och ärenden.
- Centret erbjuda information och stöd för romer som t.ex. önskar starta en förening eller ett projekt eller söker verksamhetsmedel genom olika fonder.
- Centret tillsammans med myndigheter, romska organisationer/föreningar eller frivilligorganisationer arrangera informationsträffar/temakvällar i aktuella ämnen.
- Centret genom samverkan med andra verksamheter i Malmö stad utveckla samarbetsformer för att öka kunskaperna kring romsk kultur och levnadsförhållanden för att bättre bemöta önskemål och behov hos romerna.
- Centret dokumentera och sammanställa inkomna frågor och verksamheter/ arrangemang under 2009 för att på sikt vidareutveckla en kunskapsbank som grund för ett minoritetspolitiskt ökat engagemang och agerande i romska frågor i Malmö stad.

Informationscentret är och har under 2009 varit en projektverksamhet. På ett relativt tidigt stadium i verksamhetens uppbyggnadsskede ändrades namnet till Romskt informations- och kunskapscenter, framöver benämnt RIKC.

Utvärderingens uppdrag

Föreliggande utvärdering har skett på uppdrag från Malmö stad som i samråd med Malmö högskola har utarbetat de yttre ramar som omger utvärderingen. Utvärderingen fokuserar Romskt informations- och kunskapscenter (RIKC) och finansieras av Delegationen för romska frågor och Malmö stad. I enlighet med kommunens direktiv har utvärderingen samordnats med utvärderingen av Romskt kulturcenter (RKC) i Malmö. Den senare utvärderingen har färdigställts den tjugosjunde augusti 2009 och överlämnats till Malmö stad.

Utvärderingen av RIKC:s verksamhet har tilldragit sig under tiden 2009-04-01 till 2010-02-27.

Enligt överenskommelse skall romernas rättigheter utifrån minoritetspolitiken vara en utgångspunkt för utvärderingens uppdrag av RIKC:s verksamhet. Enligt uppdragsbeskrivningen har utvärderingen ett i första hand formativt fokus och inriktas på den metodutveckling som bedrivs genom centrat i syfte att skapa en hållbar modell för informationsspridning till målgrupperna. I uppdraget har funnits en roll som processtöd, bland annat genom att bistå med framtagandet av en modell för kvalitetssäkring av arbetet med informationsspridning via centrat. Till utvärderingsuppdraget hör också att sammanställa erfarenheter från centrets verksamhet, att bistå med reflektioner och i förekommande fall ge förslag till den fortsatta verksamheten.

Disposition

Utvärderingens resultat presenteras i föreliggande rapport som är uppbyggd i olika avsnitt, som vart och ett lyfter fram olika delar och perspektiv som kan hänföras till Romskt informations- och kunskapscenters verksamhet. I kapitlet, efter denna inledning, presenteras några bakgrundsfakta om RIKC organisation, geografiska läge och ekonomiska förutsättningar som beskriver de yttre ramar som omger verksamheten.

Metodavsnittet försöker ge transparens åt hur utvärderingen har arbetat vilket också inkluderar RIKC:s egen verksamhet.

RIKC:s projektfaser redovisas före de verksamheter som har genomförts under 2009 och som har delats in i: "Medborgarkontor", "Information och kunskap" samt "Samverkan". Det är olika verksamhetsfält som redovisas i beskrivande text med några sammanfattande slutsatser. Med ledning av slutsatserna utvecklas i ett separat kapitel (Kommentarer och förslag) några reflektioner, som tillsammans med redovisade sakförhållanden utgör en bakgrund till de förslag som ställs till centret och Malmö stad.

Presentationen kan i vissa delar utgöras av upprepningar, orientering om organisation och verksamheter återkommer till exempel som enskilda avsnitt och inledningar i kommentarer och

förslag. Alternativet hade varit att göra ständiga hänvisningar, vilket skulle kunna göra texten mer svårbearbetad. De val som har gjorts härvidlag har handlat om att försöka underlätta för läsaren, vilket behäftas med upprepningar som en vidhängande nackdel.

RIKC

Ekonomiska premisser

Under 2009 gavs Romskt informationscenter 1 199 000 kronor i ekonomiskt stöd av Delegationen för romska frågor vid Integrations- och jämställdhetsdepartementet. Stödet avsåg utgifter för lönekostnader för tre heltidsanställda, lokalkostnad och fortbildning av personalen. Beloppet inkluderade sociala avgifter och mervärdesskatt (avtal mellan Malmö stad och delegationen för romska frågor). Under 2010 har kommunen tilldelat verksamheten 1 400 000 kronor för att kunna driva arbetet vidare (Handlingsplan för ökad integration och fler malmöbor i arbete: Mål och budget 2010).

Geografisk och organisatorisk placering

RIKC bedriver en kommunövergripande verksamhet men lyder organisatoriskt under Kirsebergs stadsdelsförvaltning, avdelningen för "Barn och ungdom". Kirseberg tillhör ett av Malmös äldre bostadsområden som geografiskt ligger i stadens östra delar. RIKC är knutet till avdelningen för "Barn och ungdom" och stadsdelens bibliotek. Geografiskt är centrets lokaler placerade i Kirsebergs fritids och kulturhus som förutom RIKC också rymmer fritidsgård, bibliotek och medborgarkontor. Bibliotek och medborgarkontor anges enligt Malmö stads hemsida vara samordnade. Medborgarkontoret är inte i fokus för den här utvärderingen, men med tanke på den roll av samhällsvägledning som RIKC har och som skulle kunna samordnas med medborgarkontoret är det värt att notera att det inte finns någon särskilt avdelad personal för medborgar-

kontorets verksamhet i Kirseberg. Med undantag av inplanerade möten med representanter för Juristjouren i Lund finns ingen personlig vägledning. (intervju med Kirsebergs bibliotekschef 2009-09-08).

I en organisationsutredning om medborgarkontorens, stadsbibliotekets och stadsdelsbibliotekens demokratiarbete (0708/0901) konstaterade utredaren att trots den formella samordningen av biblioteket och medborgarkontoret i Kirseberg ”är besökaren osäker om den har kommit till medborgarservice” (Lindemann 2009:20). Medborgarkontorets verksamhet begränsas idag i stora delar till användningen av datorer och strategiskt utplacerade broschyrer med information om stadsdelen och Malmö kommun, som också distribueras via RIKC.

Tillgänglighet

RIKC har öppen mottagning måndag till fredag 10-14, personal nås också per telefon se länk: <http://www.malmo.se/Kommunpolitik/Sa-arbetar-vi-med.../Integration/Romskt-informations-och-kunskapscenter.html>

Personal och projektledning

RIKC:s personal består av tre heltidsanställda samhällsväglare varav en är projektledare och verksamhetsansvarig. Den verksamhetsansvarige samhällsväglaren anställdes ursprungligen som projektsekreterare men är sedan januari 2010 formellt projektledare. En förstärkning av personalsituationen är att en person, anställd vid IRIS-skolan (I.R.I.S. Internationella Romer i Samverkan) har en del av sin tjänstgöring förlagd till RIKC. Under perioden augusti till och med december 2009 handlade det om femtio procents tjänstgöring som fördelades mellan rekryteringsstöd och utbildningsinformation för vuxenutbildning samt engagemang för att bygga samarbete mellan olika romska grupper i Malmö stad (RIKC slutrapport 2009: 4). Från och med januari 2010 har detta externa stöd minskat till tjugofem procent tjänstgöring (information från projektledaren 2010-02-23).

Från start samarbetar RIKC också med en romsk brobyggare och denne bidrar utifrån sin sakkunnighet och sina tidsramar till

RIKC:s verksamheter (RIKC:s slutrapport 2009:4) Förutom personal enligt beskrivning enligt ovan finns krafter som arbetar på ideell basis. Här har framför allt en person, sedan invigningen av centret i april, varit involverad i de flesta av RIKC:s aktiviteter (ibid.).

Under projektets gång har ledarskapet i organisationen växlat. Vid projektstart fungerade stadsdelens nämndssekreterare som arbetsledare och var formellt chef i förhållande till samhällsvägledarna som var knutna till centret. Under september 2009 växlade ledarskapet. Bibliotekschefen tog över stafettpippen och blev nu arbetsledare sedan den tidigare chefen slutat för ny anställning. Redan i december 2009 lämnade den nye arbetsledaren sitt uppdrag för en ny tjänst på annat håll. Under december fungerade därför stadsdelschefen tillfälligt som projektets närmaste arbetsledare, under januari 2010 lämnade också stadsdelschefen sin tjänst för nytt uppdrag i kommunen. I det här läget utnämndes projektsekreteraren/samhällsvägledaren till projektledare och tog över ansvaret som arbetsledare.

Styrgrupp

Projektarbetet har följts av en styrgrupp vars uppdrag är att:

- Ansvara för att den kunskap som samlas på centret och genom den dialoggrupp av romer som bildas på centret, återförs till politiker och tjänstemän i olika berörda verksamheter.
- Tillsammans med olika intressenter utveckla samverkansformerna mellan olika verksamheter för romer.
- Verka för att finna former för en långsiktig finansiering.
- Ta del av utvärderingens observationer och resultat. (RIKC, delrapport 1995:5).

Ledamöterna har under 2009 bestått av den verksamhetsansvarige samhällsvägledaren, närmaste verksamhetschef, bibliotekschef, stadsdelschef, representant för stadskontorets avdelning för inte-

gration och arbetsmarknad samt en representant för Delegationen för romska frågor. I de här mötena har jag, med anledning av utvärderingsuppdraget, deltagit som adjungerad forskare. Under 2010 har hittills ett möte skett med följande ledamöter: projektledaren, en representant för stadskontoret, chefen för avdelningen ”Barn och ungdom” vid Kirsebergs stadsdel-förvaltning och en representant för Länsstyrelsen i Stockholm¹, även i detta möte har jag deltagit i funktion enligt ovan beskriven. Under mötet i januari 2010 diskuterades styrgruppens framtida uppdrag och utformning som skulle kunna behöva revideras.

Under 2009 har styrgruppen bestått av tjänstemän på olika nivåer inom den kommunala och statliga förvaltningen, det kan vara värt att notera att ingen av ledamöterna hade romsk bakgrund. Styrgruppens funktion har varit att fungera som stöd till projektet. Mötena har fungerat som ”avstämning” när det har gällt såväl konkreta och praktiska frågeställningar, men mötena har också fungerat som diskussionsforum för minoritetsfrågor i ett vidare och mer långsiktigt perspektiv. Mötena har dokumenterats genom minnesanteckningar, det har således inte förts formella protokoll med beslutsmotivering, justering eller andra formalia. Man skulle kanske ha kunnat kalla detta forum för en referensgrupp, men formen medger inte helt den tolkningen. I projektets delrapport (1995:5) anges styrgruppens funktion vara ”ledning och utveckling”, ledningsfunktionen identifieras genom namnet ”styrning” som kan associeras med begrepp som manövrering, reglering och kontroll. Trots utrymme för diskussioner om minoritetsfrågor har forumet präglats av rapportering, inhämtande av synpunkter och slutligen en form av sanktionering inför de olika vägval som framför allt projektsekreteraren/samhällsvägledaren med verksamhetsansvar ställts inför, vilket gör att styrgruppsmötena i delar också fungerat som ett informellt sanktionerande organ för verksamhetens arbete.

¹ Ledamoten av Delegationen för Romska frågor har övergått till en tjänst vid Länsstyrelsen i Stockholm. Det är således en förändrad representation av organisation, men personen ifråga är densamma,

METOD – DELTAGANDE OCH DIALOGER

I Malmö stads beskrivning av romernas situation (2008) presenterades slutsatsen att det finns ett behov av en särskild informations- och rådgivningsfunktion för romer. Denna slutsats har diskuterats bland såväl romer som i kommunens politiska och tjänste-mannaled. Synpunkter på hur en sådan verksamhet skulle kunna organiseras har inhämtats vid tre olika tillfällen där romer från olika grupper har fått komma till tals. Jag hade möjlighet att vara med vid ett av dessa möten under 2008, och dessutom följa ytterligare två av dessa möten på avstånd. De senare mötena redogjordes för mig av mötesdeltagare från såväl romska som icke romska deltagare¹. Anledningen till att jag följde de här mötena och utvecklingen mot ett informations- eller rådgivningscenter skall helt hänföras till ett intresse för romer som en av landets minoritetsgrupper. Jag har under flera år följt utvecklingen för romer, och har bland annat skrivit en avhandling med romer i fokus. Kontakter med romer, och med personer som aktivt arbetar med minoritetsfrågor innebär att jag redan innan RIKC:s tillkomst hyste en viss förförståelse för de utmaningar som arbetet kan innebära. Samtidigt skall det poängteras att förförståelsen inte skall förväxlas med avsaknad av neutralitet, vilket skulle kunnat ge en skevhet i de slutsatser som presenteras. Här skulle kunna föras en längre diskussion om vad neutralitet är, och huruvida det över

¹ Romska beteckning på personer som står utanför den romska identitetsbestämningen är gajo ("gajé" maskulinum", "gaji" femininum). Det kan tyckas som en krånglig omskrivning med icke romer, men det är samtidigt en beteckning som förmodligen finner större accept av majoritetssamhällets medlemmar än romernas uttryck för icke romer.

huvud taget är möjligt att vara helt objektiv. Jag tror inte det är möjligt, men däremot kan man uppmärksamma de bakomliggande skäl till avvägningar inför olika frågeställningars relevans som varje forskare ställs inför. Mot bakgrund av detta kan det vara av vikt att lyfta fram att ett aktivt intresse för romer som minoritetsgrupp har gett mig en möjlighet att kunna följa arbetet före projektets tillkomst, jag har kunna följa diskussioner, tveksamheter och förhoppningar som har utgjort grunden för hur ett rådgivningsorgan för romer skulle kunna organiseras.

Process- och metodstöd

För att utföra den del av utvärderingsuppdraget som specifikt handlar om metodstöd har centret besökts vid ett flertal tillfällen. Vid fyra av dessa tillfällen har tiden ägnats åt samtal med fokus på teman som valts i samråd mellan personal och utvärderare, förutom dessa så kalla temamöten har centret besökts vid tre tillfällen. Det har handlat om ”uppsamlingsmöten” som har haft till syfte att kunna fånga upp den dagliga verksamhetens fokus, frågor och dilemman. Därutöver har centret besökts i samband med invigningen den tjugosjunde april 2009 och vid studiebesök från Malmö högskola av studenter på mastersnivå i oktober 2009. Vid ytterliga fem tillfällen har centret besökts i samband med styrgruppsmöten som hållits i RIKC:s lokaler. Här skall också nämnas att en medarbetare till utvärderingen, besökt centret vid första styrgruppsmötet och därtill vid ytterligare tre tillfällen under projektets första del (april-juni 2009).¹ Centret har således besökts sexton gånger under perioden april till och med januari 2010 vilket innebär ett snitt på två tillfällen per månad. Det skall också nämnas att verksamheten därutöver följts genom kontakter med RIKC:s personal som skett på andra platser och i andra sammanhang än i RIKC:s lokaler.

Ett sådant exempel var när RIKC informerade om verksamheten på IRIS-skolan, som bedriver vuxenutbildning för romer. Vid det

¹ Utvärderingen av Romska Kulturcentret (RKC) samordnades med utvärderingen av Romska Informations- och kunskapscenter (RIKC), vilket innebar att medarbetaren ifråga dels utvärderade RKC och dels assisterade med urskiljbara uppdrag i utvärderingen av RIKC. Urskiljbara uppdrag handlade bland annat om deltagande i temakvällar.

här tillfället delades ut enkäter som låg till grund för informationsinhämtning om romers upplevelser av delaktighet i samhället. Jag var, tillsammans med utvärderingens medarbetare, närvarande vid det här tillfället liksom lärare vid IRIS-skolan. Vi var alla behjälpliga att förklara olika delar av enkäten som fylldes i av eleverna. Tillfället gav en allmän inblick i svarsbenägenheten. Efterföljande diskussioner med respondenterna gav också en inblick i några av de synpunkter som förmedlades med anledning av frågeställningarna. Vid tillfället uttrycktes behov av arbete, känsla av "utanförskap" och erfarenheter av diskriminering. Det skall poängteras att jag inte tagit del av enkäternas samlade innehåll, och inte tagit del av den sammanställning som RIKC kommer att presentera framöver. Min insats vid det här tillfället var enbart att fungera som assistans till de romer som frågade efter uttryck som uppfattades som "krångliga", och förklara enkäternas formuleringar. Min närvaro vid det aktuella tillfället utgjordes av slumpen, men det gav anledning till möte med RIKC medlemmar i en konkret arbetssituation. Andra tillfällen som har gett möjligheter till möten med RIKC:s personal har varit i den referensgrupp för en förbättrad utbildning för vuxna romer som både jag (utvärderare av RIKC) och handläggarna vid RIKC ingår i. Ytterligare tillfälle har skett genom möte i samverkan med högskolan (se: avsnitt samverkan).

Temamöten

Här ges en kort översikt över de temamöten som utgjort en del av projektets processtöd. Vid fyra tillfällen har olika teman tagits upp till särskild behandling. Det första tillfället utgjordes av en inventering av olika teman som kunde vara aktuella med utgångspunkt från samhällsvägladarnas behov. De teman som slutligen identifierades fastställdes inför varje nytt möte och utgick från vägladarnas behov och önskemål. Det fanns hela tiden möjlighet att ändra fokus till ett ämne som kändes mer aktuellt än en fråga som tagits upp tidigare som önskemål för närmare penetrering. De teman som slutligen behandlades var:

- Kvalitetssäkring
- Delaktighet

- Hur får man *folklig förankring* för att ställa upp för människor som behöver hjälp? Och hur kan behovet av en *handlingsplan* förankras som löper över 10 år oberoende av politisk majoritet?

Under det första temat diskuterades ”kvalitetssäkring”. Här diskuterades verksamhetens syfte och mål, kvalitetssäkring operationaliserades till *uppföljning, kontroll* och *nödvändiga redskap* för uppdragets utförande. Andra begrepp som utkristalliserades var *information* kontra *kunskap*. Diskussionen fördes i två led, dels handlade det om omedelbara och nödvändiga mål som till exempel lokalers iordningställande och dels handlade diskussionerna om mer långsiktiga mål som kunde härledas till uppdragets syfte att öka romers deltagande i samhällslivet. Här fördes en distinktion mellan information och kunskap, det senare har under projektets gång blivit en ledstjärna som bland annat visat sig i att Romskt informationscenter i ett tidigt skede förändrade namn till Romskt informations – och kunskapscenter, vilket kan ses som en direkt kursändring initierat av framför allt projektets verksamhetsansvarige.

Distinktionen mellan information och kunskap är inte i alla lägen helt glasklar, inte heller skillnaden mellan kultur och sociala livsmönster vilket har varit en diskussionspunkt under temamötena.

Under tema delaktighet fördes fram nya begrepp som tillit, erkännande och diskriminering, det senare begreppet är återkommande i alla diskussioner om långsiktig måluppfyllelse. Diskriminering är också återkommande tema när det gäller de sistnämnda frågeställningarna som handlar om folklig och politisk förankring för solidaritet med människor som behöver hjälp och stöd. Diskussionerna ledde till två analysnivåer. Dels identifierades en individnivå, och dels en politisk nivå, som representerar folklig förankring vilket i sig leder till ett cirkelresonemang men som också väl visar på projektets behov att arbeta på flera nivåer samtidigt.

Styrgruppsmöten

Under projektets gång har verksamhetens status redovisats till styrgruppen bestående av tjänstemän på kommunal och statlig nivå (se avsnitt RIKC).

Under perioden april 2009 till och med januari 2010 har fem styrgruppsmöten ägt rum.

Vid styrgruppsmötena har jag som utvärderare deltagit som en samtalspart, men har på grund av rollfördelningen mellan tjänstemän med formellt inflytande och forskarrollen inte varit en del av en formell projektstyrning. För att tydliggöra rollfördelningen har jag som utvärderare betraktats som en ständigt adjungerad medlem. Min roll har varit diskussionspart och när det gäller utvärderingsuppdraget har alla frågor av principiellt intresse först diskuterats med projektsekreteraren eller övriga samhällsvägledare, alternativt uppdragsgivaren i Malmö stad för att därefter diskuteras i det forum som styrgruppsmötena utgjorde.

Intervjuer och övrig rapportering

För att få en så mångfacetterad bild som möjligt av verksamheten har jag deltagit i möten på centret enligt beskrivning ovan, dessa möten har kompletterats med intervjuer av såväl de romska samhällsvägledarna som de närmaste arbetsledarna. Intervju har också skett med den under 2009 verksamma stadsdelschefen för Kirseberg. Kontinuerliga samtal med den verksamhetsansvarige samhällsvägledaren har ersatt en avgränsad intervjusituation, i praktiken har dock alla frågor av intresse ställts under samtalen vilket kompletterat övriga mötestillfällen som har varit mer eller mindre strukturerade beroende på plats och tillfälle. Här skall tilläggas att även de romska samhällsvägledarna bidragit med kommentarer, synpunkter och deltagit i samtal utanför intervjusituationer.

Kompletterande rapportering

För att kunna följa projektets arbete har de möten och dialoger som temamöten och styrgruppsmöten utgjort, varit betydelsefulla. Likaså övriga möten med projektets deltagare. Dessa möten har kompletterats med närvaro och deltagande i utåtriktade verksamheter i stat och kommun. Det har handlat om en kon-

ferens, invigningen av centret etc. men en del av centrets uppgifter består av stöd och rådgivning till romer som utgör en annan form av aktiviteter än ovan nämnda.

När det gäller stöd och rådgivning kan det delas upp i två kategorier. En kategori handlar om romer som önskar hjälp med att starta föreningar, söka efter lämpliga lokaler för sammankomster etc. Den andra kategorin utgörs av de personer som önskar hjälp i kontakter med socialtjänsten, överklagan av försäkringskassans beslut eller andra individbaserade ärenden.

Denna sistnämnda kategori har det inte varit möjligt för mig som utvärderare att komma i kontakt med, företrädare för den förstnämnda kategorin har jag däremot träffat på såväl centret som i andra sammanhang. När det gäller personer som sökt individuell rådgivning i olika ärenden har det funnits såväl metodologiska som etiska problem för att inhämta deras syn på den rådgivning som centret erbjuder. Enligt samhällsvägledarna är deras arbete omgärdat med sekretess, det är därför svårt att med samhällsvägledarnas hjälp knyta kontakter utan att detta skulle kunna äventyra deras trovärdighet i förhållande till de personer som sökt deras hjälp. En möjlighet skulle ju ha kunnat vara att själv kontakta informationssökande romer när de besöker centret. Detta skulle emellertid kräva en daglig och stundlig närvaro under en längre period, med en mycket osäker utdelning eftersom det dels handlar om ett fåtal kontakter per dag, eller vecka och en del kontakter med centret sker genom telefonsamtal. För att få någon uppfattning om den här delen av verksamheten har det ställts statistik och "loggboksanteckningar" till förfogande, som ger en viss inblick i arbetet. Det skall här också sägas att anteckningarna endast förmedlar typ av ärenden, det finns inga uppgifter som skulle kunna äventyra sekretessen härvidlag. Slutligen skall sägas att övrigt material har utgjorts av anteckningar och informationsmaterial som RIKC medarbetare delat med sig av, här tillkommer den delrapport och slutrapport över projektverksamheten som RIKC färdigställt under 2009.

Utvärderingens slutrapport

Manus till föreliggande rapport har diskuterats med samhällsvägledarna. Texten har kommenterats före slutversion, vilket skulle

kunnat äventyra ”objektiviteten”. Samtidigt kan man fråga sig om inte dialogen om granskningen, och tolkningen av de processer som upplevts från olika perspektiv är det medel med vilken objektiviteten säkras. Diskussioner om texten har framför allt handlat om sakförhållanden, men frågor om representation, diskurser och skilda tolkningsperspektiv har också dryftats. Förslagen som ställs till RIKC har ventilerats med samhällsväglarna och samtalen om slutrapportens manus kan betraktas vara ett avslut på det process- och metodstöd som har ingått i utvärderingens uppdrag. Samhällsväglarnas kommentarer har utgjorts av konstruktiva synpunkter, och har i olika delar beaktas vid den slutliga utformningen av rapporten. Samtidigt kan det inte bortses från att en extern utvärdering, vilket det ju faktiskt är kan komma fram till resultat som inte i alla delar sammanfaller med de synpunkter en intern utvärdering skulle välja att lyfta fram.

PROJEKTETS FASER OCH VÄGEN MOT EN ARBETSMODELL

Verksamheterna under 2009 och början av 2010 kan indelas i fyra olika faser, där utvärderingen endast fokuserar de tre första. Den fjärde fasen inleds under 2000 när utvärderingen träder ur verksamheten och får i huvudsak läggas till framtidskontot. Det skall uppmärksammas att de faser som identifieras är en abstraktion av verkliga förhållanden som inte i alla delar strikt återger projektets tillstånd i relation till de perioder som anges. Det är dock ett försök att begreppsliggöra projektets utmaningar, engagemang och praktiska aktiviteter från april 2009 och fram till nu. Med dessa förbehåll skall göras ett försök till indelning enligt nedan.

Den första fasen, här benämnt ”planering” kan grovt tidsbestämmas till första april 2009, när personalen anställdes, och fram till den tjugosjunde april samma år när centret invigdes. Den andra fasen, ”orientering” kan tidsbestämmas mellan maj och augusti 2009, den tredje perioden, ”projekteringsfasen” kan tidsbestämmas till september - december 2009, den fjärde fasen tar vid i januari 2010.

- Orientering
- Planering
- Projektering
- Etablering

Tiden före den officiella invigningen av centret fram till centrets invigning var en orienteringsfas, aktiviteter skulle planeras och

olika målgrupper skulle informeras om den verksamhet som ännu inte tagit form. Perioden präglades av praktiska göromål som var nödvändiga, men som i sig inte hade direkt bäring på projektet. Datorer skulle kopplas in, telefoner skulle på plats, beställning av skyltar som visade att RIKC nu hade flyttat in i lokalerna. RIKC skulle också synas på Malmö stads hemsidor, broschyrer skulle förberedas. Information om centret och inbjudningar till invigningen tog en avsevärd kraft. Parallellt konstruerades en enkät för att undersöka huruvida romer uppfattade sig vara delaktiga i samhället. Delaktighet fördes fram som ett nyckelbegrepp man började dela ut de tidigare nämnda enkäterna bland romer. Ambitionen var att sammanställa enkäterna för att orientera sig om målgruppens erfarenheter och synpunkter på en av de nyckelfrågor som utgör projektets uppgifter att arbeta med. Sammanställningen har ännu inte uppvisats, men kommer förhoppningsvis att presenteras framöver.

Tiden efter invigningen benämns här som ”planering” och utgör fas två, men det skall uppmärksammas att fasernas aktiviteter och fokus flyter in i vartannat. Enligt RIKC:s delrapport (2009:5-6) ägnades en stor del av tiden från aprils början fram till juni (2009) av skapa en ”vi”-känsla grundad på respekt för varandras olikheter. Inom denna ”lära känna varandra” period utfördes också arbetsuppgifter. Grundläggande för arbetet var att utforska behov och prioriteringar vilket bland annat har inneburit besök bland romska grupper, hembesök och kontakter med romska föreningar såväl inom som utanför kommunen. Arbetet låg till grund för planering av de verksamheter som centret skulle fokusera på. Kontakter hade redan inletts under fas ett men i och med att datorer, bord och stolar kommit på plats fanns större möjlighet att koncentrera sig på centrets egentliga uppgifter. Den kvinnliga medarbetaren hade också sytt gardiner och en yttre ordning började infinna sig som gav utrymme för andra aktiviteter med fokus på de uppdrag som RIKC fått medel för att utföra.

Under senare delen av 2009 kan projektet sägas ha börjat finna sina former. Planering, samverkan med såväl enskilda romer, föreningar och kommunala förvaltningar eller andra myndigheter hade påbörjats i projektets tidiga skede, men nu gick en stor del av arbetstiden åt att planera en konferens om romer som Läns-

styrelsen stod som värd för, andra åtaganden är ett utbildningspaket till yrkesverksamma poliser. Verksamheterna utgör urskiljbara projekt, som börjar ta form som prioriterade verksamheter.

Fas fyra kan sägas ha börjat i januari 2010. I det här läget har den formella och informella projektledningen fasats samman och vägledaren med verksamhetsansvar har nu också övertagit det formella ansvaret som projektledare. Praktiskt innebär det såväl arbetsledning som budgetansvar för projektet. Det ingår inte utvärderingens uppdrag att följa verksamheten längre än fram till årsskiftet 2009/2010 vilket innebär att projektets fortsättning får värderas på annat sätt än genom det arbete som ligger till grund för föreliggande dokumentation.

Arbetsmodell

Genomgången av RIKC:s projektverksamheter under 2009 visar att det förekommit omfattande aktiviteter i syfte att öka delaktigheten. Arbetet har rört sig på såväl individuellt som strukturellt plan och målgrupperna har varit, och är romer och majoritetsbefolkningen som nås genom myndigheter, föreningar eller andra organ. I slutrapporten (2009:4) pekas på tio punkter som utgör den arbetsmodell man arbetar efter för att skapa delaktighet bland romer i samhället.

- Medborgarkontorsverksamhet
- Arrangemang av möten, temakvällar och konferenser
- Samarbete med IRIS-skolan
- Samarbete med medier
- Genomföra intervjuer/enkäter
- Stöd till de som vill realisera en idé
- Samarbete med olika organisationer, institutioner och föreningar kring uppdraget
- Intern kompetensutveckling
- Kompetensutveckling av anställda i Malmö stad
- Utarbeta en strategi för att implementera romska minoritetsrättigheter

I det följande kommer inte att läggas lika stor vikt vid alla verksamheter, enligt ovanstående tiopunktsmodell. Skälet till detta är att samtliga punkter behandlats i RIKC egen del- och slutrapport (2009), som den intresserade rekommenderas att ta del av. Istället lyfts olika delar av verksamheten fram som betraktas vara av mer principiellt intresse för det arbete med romska minoritetsfrågor som RIKC bedriver.

Verksamheterna som har tilldragit sig under 2009 kan delas upp i följande kategorier:

- *Medborgarkontorsverksamheten* som skall ge information, stöd och vägledning till enskilda individer och grupper med romer som målgrupp.
- *Information och kunskapsutveckling* vars målgrupp först och främst är myndigheter och offentliga organ inom majoritetssamhället som framför allt består av icke romer.
- *Samverkan* med myndigheter, föreningar och offentliga organ vilket innebär samarbete med såväl romer som icke romer.

MEDBORGARKONTOR – INFORMATION, STÖD OCH VÄGLEDNING

Enligt det avtal som ingåtts mellan Malmö stad och Delegationen för romska frågor och som ligger till grund för verksamhetens utformning slås fast att den enskilde skall kunna erhålla information och vägledning i olika samhällsfrågor och ärenden. Centret skall också erbjuda information och stöd för romer som t.ex. önskar starta en förening eller söker verksamhetsmedel genom olika fonder. Insatserna kan hänföras till ramkonventionen för nationella minoriteter (artikel 4:2) som staten förbundit sig att följa, och som i olika delar delegerats till kommunerna att:

[V]idta lämpliga åtgärder för att inom alla områden av det ekonomiska, sociala, politiska och kulturella livet främja fullständig och effektiv jämlikhet.

Förutsättningar skall också skapas för att:

[D]en som tillhör nationella minoriteter effektivt skall kunna delta i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter, särskilt sådana som berör dem (ibid: artikel 15).

Ett romskt ”medborgarkontor” skall ses i ljuset av de här åtagandena, som kräver riktade insatser för att kunna uppnå vad som benämns ”fullständig och effektiv jämlikhet” och ”effektivt

deltagande”. För att främja jämlikhet och delaktighet i samhället skall medborgarkontorsverksamheten erbjuda information, vägledning och stöd såväl till enskilda individer som till grupper. Här kan givetvis broschyrer och informationsmaterial vara till hjälp, men med tanke på situationsbeskrivningen (Ström/Söderman 2008) ställs det krav på en mer handfast tjänst än hänvisning till broschyrer eller erbjudande om att använda datorer för att själv söka information.

När det gäller både information och vägledning ställer det krav på samhällsvägledarna, inte bara att kunna ge konkret information men vid behov också kunna hjälpa den enskilde i kontakterna med myndigheter. Detta betyder inte att vägledarna övertar myndighetsansvaret, men de kan fungera som en länk mellan myndigheterna och den enskilde som söker stöd i ett enskilt ärende. Den här uppgiften kräver avvägningar som dåvarande stadsdelschefen i Kirseberg försöker redogöra för:

[N]är det gäller ren myndighetsutövning är det ju inte min uppfattning att det skall ske på det romska informationscentret, men däremot skall man ju informera var man kan få den hjälpen. Men det kan ju vara överklaganden, där kan jag ju tycka att det är medborgarservice... (intervju med stadsdelschefen i Kirseberg 2010-01-07).

Den del av verksamheten som innebär att enskilda vänder sig till centret för att få hjälp med individuella ärenden har paralleller i den ursprungliga tanken bakom medborgarkontoren som förväntades kunna hjälpa till med enskilda myndighetskontakter (Lindemann 2009:7). Generellt har medborgarkontoren övergett denna inriktning för att i större utsträckning kunna stå till förfogande för vägledning till experterna (ibid:7,37).

När det gäller enskilda individer som sökt sig till RIKC för att specifikt få hjälp, stöd eller information har vägledarna fört statistik över antalet kontakter och kategoriserat ärendena. Uppgifterna som presenteras nedan, framförs med en viss reservation. Under projektets början var ärenderegistreringen inte systematiserad. Det kan således finnas ytterligare ärenden som inte ”kommit med” i statistiken under projektets första månader.

Följande uppgifter presenteras:

Tabell 1: Kategori av ärenden för råd och stöd vid RIKC under perioden april 2009 till och med januari 2010.

Kategori av ärende	Antal	Rangordning
Bostadsfrågor	43	1
Socialtjänst	37	2
FK	35	3
KFM	33	4
Skola	31	5
Polis	31	5
Arbete	28	6
CV	27	7
Vård	25	8
Kriminalvård	24	9
CSN	18	10
Diskriminering	18	10
Migrationsverk	16	11
Föreningar	15	12
Söka fonder	14	13
Totalt	395	

Uppgifterna från den statistik som förts visar antalet personer som sökt råd och stöd. Här finns ingen uppdelning i besök eller telefonkontakter. Genom kategorisering i olika typer av ärenden finns möjlighet att skapa sig en bild över vilka delar i samhället som romer – som söker kontakt med centret - i sin vardag anser sig behöva ha mest hjälp med. Enligt dokumentationen utgör bostadssektorn, socialtjänsten och försäkringskassan drygt en tredjedel av alla ärenden. Kronofogden, arbete, hjälp med CV och kontakter med polisen är andra områden som krävt hjälp och vägledning. Föreningsstöd och hjälp med att söka fonder är däremot den typ av ärenden som hamnar längst ner på listan (se tabell ett). Här skall dock beaktas att rådsökande för att starta en

förening kan utgöras av ett fåtal personer, men involvera betydligt fler individer än vad statistiken över antalet kontakter låter förmedla.

Tabell 2: Antal personer fördelat efter ålder som sökt vägledning, råd och stöd vid RIKC under perioden april 2009 till och med januari 2010.

Ålder	Antal
15-25	80
26-35	90
36-45	68
46-55	77
56-65	61
66+	19
Totalt	395

Tabellen visar att de yngre (under trettiofem år) är en kategori som söker upp centret i större utsträckning än äldre. I övrigt är de som söker rådgivning relativt jämt fördelade i de olika ålderskategorierna, ålderspensionärerna undantaget.

Tabell 3: Antal personer fördelat efter kön som sökt vägledning, råd och stöd vid RIKC under perioden april 2009 till och med januari 2010.

Kön	Antal
Män	202
Kvinnor	193
Totalt	395

Dokumentationen visar att fördelningen mellan män och kvinnor som söker sig till centret för vägledning är relativt jämn, ungefär lika många män som kvinnor har sökt kontakt för hjälp.

Mot bakgrund av dokumentationen är det svårt att avgöra vilken typ av ärenden som de här kontakterna har sin grund i, handlar det till exempel om ren informationsverksamhet eller har

det funnits behov av kontakter med handläggare inom de myndigheter som kategoriseringen avser? En viss hjälp ges genom förda dagboksanteckningar ”loggböcker” som ställts till utvärderingens förfogande. Uppgifterna tyder på att det bland RIKC:s målgrupper finns behov av betydligt mer hjälp än vad som kan rubriceras ”information om var man kan få hjälp”, inte sällan har personerna redan varit i kontakt med myndigheter men inte upplevt sig bli hjälpta, vilket ställer krav på centret att erbjuda konkret hjälp i myndighetskontakterna, vilket kan ställa krav på hjälp att överklaga beslut, kontakt med handläggare etc.

Även med kompletterande anteckningar är dock uppgifterna otillräckliga för att avgöra om det är män eller kvinnor som dominerar olika typer av rådgivning eller om det finns någon speciell tid som föranleder en ökad eller minskad frekvens av kontakter. Vidare är det av den dokumentation som förts svårt att få en uppfattning om de kontaktsökandes nationalitet eller romska tillhörighet, vilket är uppgifter som skulle kunna ge information om centret når ut till olika romska grupper i Malmö stad. Samtidigt är det en avvägningsfråga, all dokumentation tar tid. Uppgifterna skall vara meningsfulla och inte ställas utan syfte, mål och mening. När det gäller uppgifter om etnicitet i form av information om nationalitet och romsk tillhörighet (Lovara, Kalderasha etc.) kan uppgifterna, som alltid i sådana sammanhang där frågeställningar hanterar etnicitet, utgöra bränsle för främlingsfientliga krafter. Denna fara skall ställas i relation till centrets existens och behovet att följa upp om verksamheten når skilda målgrupper ur de romska grupperingarna.

Det skall framhållas att dokumentation genom ärendekategorisering, en markering för varje vägledning/tillfälle, samt köns- och åldersuppdelning kompletterat med anteckningar i loggbok fungerat som en kontroll av ärendemängd och målgruppernas uppmärksammade behov av centrets insatser. Denna kontrollfunktion, som statistiken av centrets kontakter utgör skapar transparens av verksamheten. Med eventuellt kompletterande uppgifter borde statistiken och uppgifterna underlätta för centret att kontinuerligt kunna göra en uppföljning av den här delen av verksamheten för att långsiktigt kunna arbeta med råd och stöd inom målgruppernas prioriterade områden.

Med tanke på att april får betraktas vara en tid som i stort ägnades åt planering och praktiska göromål enligt beskrivning ovan har kontakterna framför allt skett under maj till och med december (2009). Samhällsvägledarna har gett uttryck för att statistiken kanske inte är helt tillförlitlig under projektets första månader, men avvikelserna torde inte vara beaktansvärda betraktat mot att skillnaderna inte omnämns i slutrapporten (2009:5). Ett överslag, med hjälp av statistiken, innebär att centret i snitt haft tio individuella kontakter per vecka alternativt två kontakter per arbetsdag. Här skall beaktas att målgruppen behöver ett utökat stöd, en kontakt kan kräva uppföljning och i RIKC:s slutrapport (2009:5) anges att femtio personer (av 321) har besökt eller ringt två gånger, Vidare har enligt slutrapporten ungefär tjugo personer kommit för att få hjälp med två ärenden samtidigt. Det tycks som det är en mindre andel av samtliga kontakter som kräver uppföljande insatser, samtidigt skall det beaktas att dessa kan vara tidskrävande. Med en beräkning att varje kontakt tar ungefär en timme, kompletterat med uppföljning för de ärenden som kräver ytterligare insatser uppgår arbetstiden för den här delen av verksamhet i snitt till tre, högst fyra timmar per dag, vilket rent kvantitativt innebär att den här delen av verksamheten utgör en marginell del av RIKC totala verksamhet. Uppgifterna kan ge bilden att RIKC är överdimensionerat, men detta skulle i nuläget vara en förhastad slutsats. Centret är nytt och orsakerna till att inte fler romer, än vad kontaktuppgifterna visar, söker sig till centret har diskuterats. Orsakerna kan vara flerfaldiga, men en anledning skulle kunna vara lokalernas geografiska läge.

Plats och rum

RIKC:s uppdrag att vända sig till en specifik målgrupp, samt att bistå med såväl information som rådgivning och samverka med olika intressenter i kommunen ställer krav på ett centralt läge, eller åtminstone ett läge som är välkänt för en större andel av de tänkta besökarna. Placeringen är i det här avseendet inte optimalt, även om fritids- och kulturhuset är centralt i Kirseberg är inte lokalerna centralt belägna med utgångspunkt från Malmö stad i sin helhet. Bortsett från RIKC:s geografiska läge finns andra synpunkter när

det gäller själva lokalerna som RIKC rumsligt är hänvisade till och som är värda att lyfta fram.

I mötet med enskilda individer som sökt sig till centret för att få hjälp med specifika frågeställningar har lokalfrågan varit ett återkommande problem. Beroende på frågeställningarnas art och enskildas behov av att träffa en samhällsväglare enskilt har lokalerna inte alltid fungerat tillfredsställande. Informationscentret är inhytt i en lokal som är utrustad med en scen, som inte har någon funktion i den kontext som verksamheten utgör. Detta kan verka paradoxalt eftersom centret också anordnar tillställningar som kräver en scen, men centrets behov ställer framför allt krav på flexibla arbetsytor som ger utrymme för enskildhet, privata samtalsplatser och större rum för samtal med mindre eller större grupper. Här skall påpekas att det i Kirsebergs fritids- och kulturhus finns väldigt goda möjligheter att tillgodose behovet av större lokaler för enskilda evenemang. Detta är en fördel som dock inte uppvägs av andra nackdelar.

Själva lokalen, eller kanske rättare sagt den användbara ytan, är utrustad med tre arbetsplatser som utmärks genom skrivbord och datorer. Det finns ingen avskärmning mellan arbetsplatserna som flankerar väggarna. Den här delen av lokalen frammanar bilden av "kontorslandskap". I det här avseendet är lokalen organiserad som ett medborgarkontor med tyngdpunkten på "kontor", vilket kanske inte ger det intryck av öppenhet som resten av lokalen förmedlar. I rummet finns strategiskt utplacerade runda bord med tillhörande stolar. Utrymmet skapar i det här avseendet bilden av en mötesplats som ges inramning av utlagda broschyrer om kommunens verksamheter och specifik information, tidningar och tidskrifter som riktar sig till romer som målgrupp. Den här delen av lokalen utgör bilden av medborgarservice, men som helhet kan inte lokalen sägas utgöra sinnebilden för medborgarservice med tyngdpunkt på "service", här tolkat som stöd eller support för de romer som utlovas rådgivning och vägledning i kontakter med myndigheter.

Vid ren information, öppna samtal eller situationer som inte kräver särskild hänsyn med tanke på besökarnas integritet kan lokalen fungera utmärkt. Läget blir dock bekymmersamt om flera aktiviteter tilldrar sig samtidigt, eller om besökarna förväntar sig

att endast berörda tar del av samtalet. Detta blir speciellt känsligt om man ser den rådgivningsverksamheten som ”kontor”, vilket såväl ”loggböcker” som RIKC:s slutrapport antyder (2009:5).

Trots framtoningen av kontor och behovet av hjälp med myndighetskontakter borde kanske frågan ställas om denna del av verksamheten inte hellre borde benämnas ”medborgarservice”, vilket bygger på bilden av en öppen plattform där personalen ger service (Lindemann 2009:37). Lindemann för fram vikten av att besökare, vid de platser som tillhandahåller medborgarservice, snabbt skall kunna identifiera vem som är Malmö kommuns tjänsteman. Skälet anges vara att tjänstemännen inte förväntas vara knuten till ”en disk”, utan skall kunna röra sig i en lokal och ändå kunna identifieras som tjänsteman (ibid:36). Flexibiliteten är också ett kännetecken för RIKC, personalen rör sig över rummet, de är inte fast knutna till de arbetsplatser som finns uppställda. Behov att kunna identifiera personalen borde därför i lika stor utsträckning gälla för RIKC som för övriga mötesplatser med medborgare i fokus. Med kontorsperspektivet, som är framträdande vid RIKC, ökar kravet på att kunna skilja en utövande tjänsteman från andra vid tillfället närvarande. Här skall nämnas att lokalens utformning i kombination med att vägledarna inte har något kännetecken i form av namnbricka till exempel, gör det svårt för en besökare att urskilja vem som är personal, vem som är ideellt arbetande eller vem som är besökare. Här finns paralleller i den kritik som riktats mot Kirsebergs medborgarkontor, att det är svårt för besökare att avgöra om de kommit till en plats för medborgarservice (Lindemann 2009:20).

För att återgå till frågan om rumsfrågan har behovet av ytterligare rum, i direkt anslutning till verksamheten, påtalats vilket inneburit att lokalerna under hösten 2009 utökats med ytterligare två rum. Ett av rummen ligger i direkt anslutning till det större rummet, ovan beskrivet. Det här rummet används för samtal som kräver större integritet än vad övriga utrymmen medger. Det andra rummet ligger skilt från verksamheten i byggnadens nedre plan. Detta rum används i dagsläget av projektledaren för skrivarbete och möten som kräver en viss avskildhet. Avskildheten har dock blivit mer bönhörd än vad som avsågs. Det finns ingen telefon inkopplad, och mobiltelefonen har ingen täckning i det här

våningsplanet. Det innebär att telefonsamtal antingen får ske i den större lokalen med besökare och övriga medarbetare som åhörare, eller i korridoren med hjälp av mobiltelefon och hopp om att det inte passerar andra besökare under samtalet. Sammanfattningsvis kan sägas att rumsfrågan förbättrats något under projektets gång, men faktum kvarstår, lokalerna är inte funktionsdugliga för de uppdrag som centret har att arbeta med.

Slutsatser

Individuell vägledning, råd och stöd utgör en ytterst begränsad del av RIKC:s verksamhet. I den här delen av verksamheten, som benämns ”Medborgarkontor” fungerar inte alltid lokalerna optimalt, bortsett från att det geografiska läget inte utgör en mittpunkt i staden så är lokalerna inte ändamålsenliga med de visserligen fåtal, men dock ärenden som kräver en viss avskildhet i respekt för besökarens integritet. Inte heller ur de anställdas perspektiv fungerar lokalerna, vilket sammantaget med övrig information leder till slutsatsen att lokalerna är olämpliga för sitt ändamål.

INFORMATION OCH KUNSKAP

RIKC har förutom sitt uppdrag att ge individuell vägledning, tillhandahålla råd och stöd i förhållande till enskilda och grupper som önska starta föreningar eller söka olika former av bidrag också uppdraget att tillsammans med myndigheter, romska organisationer/föreningar eller frivilligorganisationer arrangera informationsträffar i aktuella ämnen. RIKC uppdrag är att utveckla samarbetsformer med andra verksamheter i Malmö stad, detta i syfte att öka kunskaperna om romsk kultur och levnadsförhållanden för att bättre kunna bemöta önskemål och behov hos romerna.

I dessa senare delar av uppdraget handlar det om information och samverkan. Insatserna handlar om vad man i ramkonventionen för nationella minoriteter (artikel 6) benämner *mellankulturell dialog*. Insatserna är ett led i att motverka diskriminering, som visserligen är förbjuden i lag (ibid: artikel 4:1) och Diskrimineringslagen (2008:567, kap 1), men som inte desto mindre är en realitet för många romer (se: En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006-2009: 52).

Diskriminering kan yttra sig på många sätt, det kan handla om så kallad objektiv diskriminering, som bygger på faktiska skillnader i regelsystem som på ett eller annat sätt missgynnar en grupp, men det kan också handla om subjektivt upplevda känslor av att behandlas annorlunda i konkreta situationer. RIKC arbetar i sin verksamhet mot all form av diskriminering, i det här arbetet intar media en särskild roll. De skapar, vidmakthåller eller förändrar diskurser i samhället. RIKC försöker i mötet med journalister ge information om hur romer brukar framställas, och

hur romer skulle kunna presenteras. Dialogen med journalister som uppsöker centret förväntas leda till ”ett mer nyanserat, sociokulturellt kontextualiserat och icke dikotomiskt sätt att berätta/skriva om romer (RIKC slutrapport 2009:9).

”Information” och ”kunskap” ses som verktyg för att motverka diskriminering. Båda begreppen är väsentliga för RIKC:s verksamhet, men det handlar i grunden om olika saker även om de i vardagsspråket ibland används synonymt. Här skall inte ges en vetenskaplig analys av begreppens innehåll eller historia, vilket skulle kräva en mindre avhandling. Det krävs dock någon form av distinktion, detta eftersom begreppen är så centrala för RIKC uppdrag.

I en vardagsförståelse skulle information kunna förstås som upplysning, förklaring eller orientering i ett ämne eller sakfråga. Alla uttrycken här nämnda är synonymer till information. Synonymer till kunskap är vetande, lärdom eller insikt vilket alla är uttryck som förmedlar en djupare förståelse av det fält eller ämne som åsyftas. Information och kunskap skall inte ses som varandras motsats, det är snarare så att kunskap bygger på information och möjlighet att ge och ta emot information bygger på kunskap. Detta är givetvis en grov förenkling, men poängen är att kunskap inom ett fält, eller område bygger på en tolkningsprocess som sätter in befintlig eller tillgänglig information i en kontext. Via ett kritiskt förhållningssätt (i vetenskaplig betydelse) ger förmedlad information en mer fullständig bild av hur saker och ting hör samman och hur olika fenomen relateras till vartannat.¹

Begreppet kunskap fanns ursprungligen inte med i projektnamnet, men fördes in av samhällsvägledaren med verksamhetsansvar. Namnförändringen har så vitt det går att bedöma, aldrig behandlats i något formellt organ, men institutionaliserades på ett tidigt stadium. Mot bakgrund av betoningen på kunskap, som framhävs genom namnförändringen, kan man redan i

¹ För den som är intresserad att orientera sig i kunskapsbegreppet, och skillnaden mellan information och kunskap rekommenderas Sven-Eric Liedmans texter (2002) samt: <http://sven-eric.liedman.net/html/skilln.htm>

projektstarten se en intensifiering av projektets ambitioner i de delar som handlar om utbildning och att förmedla information.

”Utbildningspaket”

Enligt överenskommelsen mellan Delegationen för romska frågor och Malmö stad skall centret förutom att ge *information, råd och stöd* till romer också arrangera informationsträffar och utveckla samarbetsformer i Malmö stad, det senare för att *öka kunskap* om romsk kultur och levnadsförhållanden. Centrets tolkning av uppdraget har varit att erbjuda utbildningspaket gentemot intressenter inom och utanför kommunen. De riktade utbildningsinsatserna kan uppfattas vara helt logiska, ställt i relation till den i namnförändringen synliggjorda ambitionen att starkt understryka kunskap i centrets verksamhet. Genom en allt starkare betoning på kunskap byggs det in förväntningar att inte enbart informera, utan också att medvetandegöra vilket får anses vara vägen till kunskap som ligger i linje med regeringens bedömning att:

Kunskapen om och medvetenheten om minoritetsrättigheter behöver förbättras på lokal nivå.

[D]et är viktigt att kunskapen om de nationella minoriteterna och deras historia ökar eftersom det skulle kunna motverka fördomar och diskriminering (prop. 2008/09:158:53).

RIKC har i syfte att öka kunskapen om romer och minoriteters rättigheter, bland annat erbjudit sina tjänster till polismyndigheten i Skåne. Under 2009 har samhällsvägledarna anordnat fem föreläsningar för cirka tjugo poliser per tillfälle med fokus på minoritetsrättigheter och hur det är att vara rom och svensk medborgare. Föreläsningarna uppges ha varit ett led i polisen kompetensutveckling inom EU-projektet ”Polisrollen i det mångkulturella samhället”.

Enligt utbildningshandläggaren vid Polismyndigheten har utbildningstillfällena blivit uppskattade av målgruppen (mail, anteckningar 2009-09-10). Polismyndigheten har begärt in ytterligare föreläsningstillfällen, vilket måste anses ge stöd åt

uppfattningen att utbildningspaketet uppskattats och anses fylla ett behov. Ytterligare sex tillfällen planeras under våren 2010.

RIKC utåtriktade arbete med kompetenshöjande insatser för personal vid myndigheter och andra organisationer i och utanför Malmö stad har också inneburit att RIKC:s anställda föreläst för elva pensionerade akademiker i Kristianstad, trettiofem lärare vid Komvux i Eslöv och för sjuttio lärare vid en grundskola i Malmö. Föreläsningarna har fokuserat minoritetslagstiftningen och arbete med romsk minoritetsstatus i Malmö. Diskussioner om föreläsningsspaket som skulle kunna nå en vidare krets av yrkesgrupper har förts inom centret. I dagsläget planeras förutom föreläsningar för polisen under våren (2010) också utbildningspaket för att möta femtio jurister på Länsrätten i Malmö.

De utåtriktade utbildningsinsatserna har fungerat väl, inte minst ger återkommande förfrågningar stöd för den här bedömningen. Insatserna handlar om att ge information i syfte att öka kunskap om romsk kultur. I temamötena som följt projektet under hösten (2009) har diskuterats nödvändigheten av att skapa en folklig förankring för behovet att ställa upp för människor, inte enbart för att följa en lagstiftning utan för att medvetandegöra och ändra historiskt omvittnade negativa attityder gentemot romer som minoritet, vilket ligger inom ramen för RIKC uppdrag. Uppgiften i sig, att vända en negativ utveckling och öka kunskap om romsk kultur kan dock väcka en berättigad fråga: Vad utmärker romsk kultur?

Vad är romsk kultur?

Egentligen är frågan omöjlig att svara på, vilket även visar sig när frågan ställs till centrets medarbetare. Svaren växlar, det framförs allt mellan att bjuda på kaffe till gästfrihet och att ta hand om varandra i glädje och i sorg. I beskrivningarna åsyftas det utvidgade kulturbegreppet, som kan definieras som all mänsklig aktivitet (Illman/Nynäs 2005:28). I den här vidaste betydelsen, som innefattar allt vad människor gör, är kulturbegreppet inte särskilt användbart och det krävs någon form av precisering. Här skall inte ges en redogörelse för olika dimensioner av kulturbegreppets komplexitet, men för att ge en orientering av begreppets använd-

ningsområden och RIKC:s sätt att hantera frågan skall begreppet delas upp i en samhällsvetenskaplig och en konstnärlig förståelseram. Den senare formen ibland omnämnd som ”kvalitativ” kultur, eller lite föraktfullt benämnt som ”finkultur”. De svar som hänvisar till kaffe, gästfrihet och samvaro mellan människor handlar om socialt överförda levnadsmönster som kan skilja sig mellan olika grupper i samhället. Kultur i betydelsen sång, musik, dans eller andra konstnärliga uttrycksformer är ett snävare användningsområde, som urskiljer olika delar av det sociala livets uttryck.

När det gäller den sistnämnda formen av aktiviteter anordnar inte RIKC dans och musikuppvisningar, RIKC har inte heller engagerat sig i konstutställningar eller andra engagemang som skulle kunna klassificera centret som ett *kulturcentrum*, men genom sitt uppdrag att ge information, råd och stöd till personer som vill starta föreningar finns en potentiell länk till kulturens konstnärliga uttrycksformer. När det gäller den samhällsvetenskapliga förståelsen av kultur har däremot RIKC inte bara en länk, de har också ett uppdrag att utveckla samarbetsformer i syfte att öka kunskap om romsk kultur och levnadsmönster, vilket är en uppgift som i sig skapar ytterligare problem.

Det grundläggande problemet med att förklara romsk kultur, i betydelsen levnadsmönster är romers heterogenitet. Det finns gissningsvis tjugo miljoner romer i världen, därav kanske femton miljoner i Europa och en del av dessa i Sverige som består av olika grupper, med ursprung i olika länder och med olika religion. Trots att såväl diskriminering som minoritetsposition är en del av romers gemensamma historia och samtida upplevelser kan romsk kultur utgöras av skilda levnadsmönster, som sinsemellan har mer särskiljande än förenande drag. Romsk kultur, precis som svensk kultur, skånsk kultur, malmöitisk kultur eller vilken kultur som helst kan argumenteras vara en föreställd gemenskap, en mentalt upplevd konstruktion som förutsätter gränssättningar gentemot dem som inte anses ingå i den egna gruppens tillhörighet.¹ Av

¹ Det går utanför utvärderingsuppdraget att föra ett längre resonemang om kultur, gemenskap och levnadsmönster. Istället hänvisas till klassiker som kan vara ingångar till resonemang om gemenskaper byggt på gränssättning gentemot omvärlden. Benedict Andersen, antropolog och statsvetare har beskrivit nationer som föreställda gemenskaper, men begreppet

resonemanget följer att all förmedling av kultur i samhällsvetenskaplig betydelse riskerar att förstärka stereotyper.¹ Vidare får en förstärkning av stereotyper anses vara kontraproduktivt om målet är att radera fördomar från såväl majoritets- som minoritetssamhället. RIKC har här en besvärlig, för att inte säga omöjlig uppgift att öka kunskap om romsk kultur, som bygger på romers heterogenitet, samtidigt som romers levnadsvillkor skall göras begripligt för ett omgivande samhälle som har liten, alternativt ingen kunskap om romer eller deras ställning inom minoritetspolitiken.

RIKC egen kompetensutveckling

Utbildningsinsatser till myndigheter och andra samhällsaktörer har lyfts fram för att visa på RIKC utåtriktade verksamhet, som fungerat kompetenshöjande för olika yrkesgrupper. Men även centrets egen personal är i behov av kompetensutveckling. Exempel på det senare har skett i samverkan med Malmö högskola. Minka Huskic och Mujo Halilovic, den sistnämnde verksamhetsansvarig samhällsvägleddare på RIKC föreläste i maj 2009 med rubriken ”Självförståelse och omvärldsförståelse - en modell för kunskaps- och demokratiutveckling”. Det var en öppen föreläsning med pedagogiskt intresserade som målgrupp. Föreläsningen följdes av två samhällsvägleddare och en ideellt arbetande från RIKC och utgjorde ett exempel på samarbete mellan Malmö stad och Malmö högskola, samtidigt som föreläsningen fungerade som kompetensutveckling för centrets medarbetare.

När det gäller kompetensutveckling i övrigt har samhällsväglarna tagit del av Malmö stads internutbildning i konfliktlösning och medborgardialog. En av väglarna vid centret har också deltagit i en två dagars utbildning genom Folkhälsoinstitutet. I RIKC:s slutrapport (2009) anges att man även inom centret arrangerar tillfällen för kompetensutveckling vilket innebär att man läser, analyserar och diskuterar rapporter, som

kan överföras till alla grupper (se: Andersen 1993). I resonemang om sociala konstruktioner hänvisas till Berger/Luckman (1996).

¹ För en orientering om begreppet stereotyper och informationens betydelse för attitydförändring se: Hinton (2000) och Illman/Nynäs (2005).

exempel på texter nämns regeringens proposition ”Från erkännande till egenmakt” (slutrapport 2009:13).

Professionalisering

Den verksamhetsansvarige håller i kompetensutvecklingen och syftet är att ”de berörda ska relatera sina vardagliga, praktiska erfarenheter och kunskaper till teoretiska erfarenheter och kunskaper inom fältet” (ibid.). Vidare anges målet vara att ”institutionalisera ett professionellt och reflekterande sätt att (sam)arbeta, att få kunskap om vad det innebär att lära sig lära samt att sätta in sin identitet och kultur i ett större sammanhang” (ibid.). Texterna som har varit underlag för kompetensutvecklingen har valts ut av den verksamhetsansvarige samhällsvägledaren. Enligt uppgift förväntas bearbetning av texterna höja arbetsgruppens förmåga att kunna läsa, bearbeta och kommunicera olika perspektiv.

Ett framträdande syfte med behandling av gemensamma texter är professionalisering, som överförs till vardagliga situationer; exempel på sådana situationer är att hos samhällsvägledarna skapa mötesrutiner, anteckna som stöd för minnet, organisera och sammanställa information etc. Den här formen av kompetens kan sägas utgöra en ”möteskultur”, eller en särskild ”arbetskultur”, som är en form av kompetens. Här skulle kunna lyftas in andra exempel på kompetens som samtliga samhällsvägledare visat prov på, de har visat en förmåga att kommunicera med större grupper, verbal språklig förmåga och förmåga att kunna hantera praktiska situationer. Detta gäller inte minst de romska samhällsvägledarna som själva skulle kunna anordna kurser i att förmedla ”know-how” till större grupper.

Här skall också nämnas det processtöd som utgjort en del av utvärderingens uppdrag (se avsnitt process och metodstöd). Vid dessa temamöten ovan beskrivet, har också frågan om eventuell behov av extern handledning ställts. Extern kompetensutbildning kompletterar de insatser som sker inom centrets ram, men handledning skulle ha ett annat syfte än rent utbildningsmässig kompetenshöjning. Handledning skulle vara ett tillfälle för medarbetare att i ett för situationen avpassat forum kunna bearbeta

sina känslor, föra dialog om uppkomna situationer som man ställs inför.

Samhällsvägledarna har under projektets gång inte uttryckt behov av extern handledning, en anledning uppges vara att man arbetar så nära varandra i den dagliga verksamheten att man finner stöd i varandra. När det gäller extern kompetensutveckling förekommer den redan i form av enskilda utbildningsdagar som arrangeras i kommunens regi. Det är kanske fel att kalla kommunens utbildningsinsatser för ”extern”, men skillnaden som vill framhävas är huruvida utbildningen sker utanför centret eller inom den dagliga verksamheten. Den kompetenshöjande utbildningen som sker inom centret genom läsning av texter, analyser och diskussioner är ägnad att öka medvetenhet om professionaliseringens villkor. Det är en kompetensutveckling som involverar alla deltagarna som har till syfte att öka kvaliteten på det arbete som utförs vid centret, men hur man än ser på det intar den verksamhetsansvarige en speciell position i projektet vilket kan ha implikationer på utbildningssituationen för alla inblandade parter.

Slutsatser

RIKC har under det gångna året anordnat utbildningspaket i minoritetslagstiftningen och hur det är att vara rom i Sverige. Insatserna utgör en betydande del av RIKC arbete och är berömvärda i sig, men det saknas en klar strategi för centrets åtaganden i relation till uppdrag utanför kommunen. När det gäller egen kompetensutveckling fungerar den verksamhetsansvarige samhällsvägledaren de facto som utbildningsledare för övriga samhällsvägledare och ideellt arbetande vid centret. Målet för studiecirkelarna som genomförs vid centret är att ”sätta in sin identitet och kultur i ett större sammanhang” (slutrapport 2009:13). För att uppfylla målet skulle kanske handledningstillfällena varit att föredra. Oavsett behov utgör studiecirkel anordnade av den verksamhetsansvarige, numera också arbetsledare och övriga medarbetares närmaste chef, att den verksamhetsansvarige, i en utbildningssituation riskerar att inta en överordnad position i förhållande till övriga medarbetare.

SAMVERKAN

RIKC insatser av att ge råd och stöd samt att informera i syfte att öka kunskapen om romer och romsk kultur förutsätter samverkan med såväl företrädare från majoritetssamhället som med enskilda romer, föreningar eller organisationer som företräder romska intressen. Den här delen av verksamheten ges stöd i ramkonvention för nationella minoriteter (artikel 6). I det här arbetet har RIKC samverkat med flera intressenter. Här skall nämnas några urskiljbara samverkansprojekt som RIKC har deltagit i. Länsstyrelsens konferens om ”Minoritetspolitik och romernas situation” i november 2009 är ett exempel på konkret samarbete mellan flera aktörer, däribland RIKC, som planerade och ansvarade för olika delar av konferensen. Konferensen var ett större evenemang med ungefär 150 deltagare, både romer och icke romer, föreningsaktiva, tjänstemän och politiker. En kort kommentar om såväl deltagarnas som talarnas etniska tillhörighet, är att det i ett tjugo, till trettioårigt historiskt perspektiv har skett en förändring. För några decennier sedan hade det varit mest troligt att romer, trots rubrikens fokus, hade negligerats (som både föredragshållare och publik) vid en konferens av det här slaget.¹ Upplägget av konferensen har sina paralleller i de sammankomster som arrangerats av Thomas Acton, professor i Romani Studies vid Greenwich University i London. Precis som vid konferenser, anordnade av Acton hade man i det aktuella arrangemanget som anordnats av Länsstyrelsen tagit fasta på romsk delaktighet i den konferens där romer tillsammans med

¹ Ett undantag var en konferens om romer vid Lunds flyktingmottagning 1989, vid det här tillfället byggdes konferensens innehåll upp av romska akademiker vilket betraktades vara unikt.

majoritetssamhällets företrädare både utgjorde målgrupp, deltagare och publik.

RIKC:s samverkan med det omgivande samhället innebär i olika sammanhang att romer är både aktörer och målgrupp, det visades vid Länsstyrelsens arrangemang och det visas vid samverkan med romska föreningar som utgör en del av centrets verksamheter. I en anda av samverkan har RIKC utvecklat ett samarbete med en romsk tjänsteman från Helsingborg, Romskt kulturcenter i Malmö och den Romska pingstförsamlingen (RIKC:s slutrapport 2009:12). Andra exempel på samverkan är de temakvällar som har anordnats under juni och september förra året. Den första temakvällen utgjorde en rekognoscering av möjliga ämnen som skulle kunna vara av intresse för en större publik. Romer från flera olika grupperingar slöt upp vid det här tillfället, liksom vid det temamöte som utgick från äldre romers berättelser om sina liv. Temakvällarna har varit välbesökta och samlat såväl romer som icke romer. Vid den sista temakvällen gav den romska panelen råd till såväl romer som icke romer. Ett av budskapen till unga romer var att satsa på utbildning.

Utbildning har framförts som en ledstjärna i RIKC:s arbete på olika nivåer och i olika sammanhang. Det har som ovan handlat om minoritetspolitik och förmedling av romers erfarenheter till olika målgrupper, men det har också handlat om utbildning för den egna personalen inom RIKC. Ytterligare sätt att fokusera utbildning har varit genom samverkan med IRIS-skolan. En av medarbetarna vid skolan har en del av sin tjänst förlagd till RIKC, vilket i sig skapar en direkt kommunikation mellan vuxenutbildningen och centret. Samverkan sker också genom att samtliga samhällsvägledare vid centret deltar i en referensgrupp som specifikt har till uppgift att ge förslag på hur en utbildning för vuxna romer skulle kunna utformas. Övriga deltagare i referensgruppen är representanter för Vägledningscentrum, Komvux och olika romska grupperingar.¹ Bakgrunden till referensgruppens tillkomst är att det uppmärksammats att romska vuxenstudierande i allt för stor utsträckning uppvisar otillfredsställande resultat och inte fullföljer sina studier. Den uppmärksammade situationen kan ha sin orsak i

¹ Därtill är jag, som utvärderar RIKC:s arbete under 2009 medlem av referensgruppen.

ett flertal faktorer, som flera aktörer, däribland RIKC har till uppgift att inventera i syfte att såväl kort- som långsiktigt kunna vända utvecklingen. I arbetet med vuxenutbildningen finns diskussioner att knyta en studie- och yrkesvägledare till RIKC. Närvaron av en studie- och yrkesvägledare i kombination med kopplingen till IRIS-skolan, genom den tjänstgöring som en av IRIS-skolans anställda redan har förlagd till RIKC, kan bidra till en helhetsbild av de insatser för vuxna som RIKC framöver kan arbeta med i syfte att skapa ett bättre utgångsläge för lågutbildade romer inom en framtida arbetsmarknad.

Utbildning och arbete skall kompletteras med faktorer som hälsa. I det här arbetet utför Folkhälsoinstitutet (FHI) en kartläggning av romers hälsa. En av samhällsvägledarna vid RIKC har utanför sin tjänst, för Folkhälsoinstitutets räkning, intervjuat romer om hälsan. Intervjuerna skedde utanför samhällsvägledarens tjänst, men ”i samarbete med RIKC där man intervjuade 88 romer” (RIKC slutrapport 2009:10). Ytterligare exempel på samarbete mellan RIKC och en statlig nivå kan kompletteras med att RIKC under 2009 har bistått Delegationen för romska frågor med uppgifter om romers syn på barnomsorg. RIKC har intervjuat romer, vilket anges ha skett på uppdrag av Delegationen för romska frågor (RIKC slutrapport 2009:10).

Malmö högskola är ytterligare en samverkanspart, under hösten 2009 har RIKC tagit emot ett studiebesök av IMER-studenter (IMER: Internationell Migration och Etniska relationer) på mastersnivå. Besöket låg till grund för ett seminarium som senare hölls på högskolan. En diskussion med studenterna visade att besöket var mycket uppskattat. Med utgångspunkt från högskolan skall det poängteras att studiebesök kombineras med föreläsningar alternativt följs upp av seminarier kopplat till vetenskaplig litteratur, problematiserande frågeställningar i relation till det tema som aktualiseras. Vid det aktuella studiebesöket gavs smakprov på det utbildningspaket som anordnats för olika yrkesgrupper. Vid tillfället, som anordnades av samhällsvägledarna och den personal som är engagerad vid IRIS-skolan men som kompletterar RIKC:s arbetsgrupp, gavs en inledning till romers väg genom Europa från femtonhundratalet och fram till dagens situation. Föreläsning om minoritetslagstiftningen och några grundläggande hållpunkter om

romer som nationell minoritet hade tidigare genomförts vid högskolan. Tyngdpunkten var istället dialog, frågor och svar som utmönstrade två budskap: Romers utsatthet i form av samhällets diskriminering och romers heterogenitet. Dessa budskap kompletterades med uppgifter om hur de enskilda romska informatörerna uppfattade kultur och levnadsmönster från sin horisont, med stark betoning på ”så gör vi” med tillägget ”andra grupper gör kanske på ett annat sätt” vilket är ett angreppssätt som motverkar att det bildas, alternativt förstärker stereotyper om romer som urskiljbar minoritet. Samtidigt finns det risk att romsk kultur förvandlas till allt och ingenting, vilket minskar legitimitet för de delar av arbetet som handlar om att öka kunskap om romsk kultur. Det är ett olösligt dilemma som arbetsgruppen, vid det aktuella tillfället, hanterade på ett professionellt och kunnigt sätt genom att förmedla egna erfarenheter, sätta in erfarenheterna i en kontext samtidigt som heterogeniteten framhävdes vara en del av diasporans konsekvenser.

Samtalen vid det aktuella studiebesöket fördes på engelska, i förekommande fall tolkades delar av samtalen. Samhällsvägledarna gjorde här en förtjänstfullt tolkande insats, särskilt den kvinnliga samhällsvägledaren förde obehindrat samtalen mellan svenska, engelska och romanés vilket visade exempel på en hög grad av kompetens i en utåtriktad verksamhet.

Enligt samhällsvägledarnas ”loggböcker” och RIKC:s slutrapport (2009:12) är det inte ovanligt att studenter och andra akademiker söker sig till centret för att inhämta information för olika arbeten, uppsatser eller rapporter. Detta är ett arbete som framför allt utvecklar samverkan med Malmö högskola och Lunds universitet, vilket är ett sätt att föra samman praktik och teori. I förlängningen kan centrets kunskapsförmedlande insatser vara till gagn för såväl högskolans eller universitetets studenter som för potentiella studenter ur de romska grupperna.

Ovanstående verksamheter har handlat om samverkan med myndigheter och organisationer som har vuxna som målgrupp. Under senare delen av 2009 och början av 2010 har projektet varit i kontakt med representanter för ”Tamam”, en relativt nystartad biståndsorganisation med säte i Lund som arbetar med ensamkommande flyktingbarn. Ett förslag är att organisera en vänskapsmatch mellan unga romer och flyktingbarn. Fokus på barnen

i verksamheten skall ses mot bakgrund av de uppgifter om romska skolbarns utbredda frånvaro i skolan som framfördes i rapporten om romers situation i Malmö (Ström/Söderman 2008:4). Än så länge är samarbetet på planeringsstadiet, och framtiden får utvisa huruvida man skulle kunna engagera såväl ensamkommande flyktingbarn som unga romer i verksamheter som också involverar barn och ungdomar ur majoritetsbefolkningen. De senare nämnda bör rimligtvis inkluderas i aktiviteter som har ett integrationsfrämjande syfte.

Kakornas symboliska betydelse

Enligt beskrivningarna lägger RIKC stor vikt vid samverkan med myndigheter och andra organisationer. Detta innebär att medarbetarna vid RIKC förflyttar sig över hela staden, men det innebär också att RIKC anordnar såväl mindre som större sammankomster. Vid dessa sammankomster som drivs av personalen utgör lokalen och möblemanget en yttre ram för mötena, men här skall också gästfrihet beaktas som en enskild komponent som har betydelse för resultatet av de möten som arrangeras. Resultat skall i det här avseendet förstås som de praktiska konsekvenser som följer av de arrangerade mötena. Praktiskt och oftast förväntade resultat kan vara utbyte av erfarenheter eller överenskommelser om samarrangemang. I de här aktiviteterna som benämns samverkan fungerar varm eller kall dryck, kakor eller någon form av tillugg som de sociala aktiviteternas hjälpmedel. Dessa hjälpmedel är ett tecken på gästfrihet, som har till syfte att få besökare att känna sig välkomna, bekväma och betydelsefulla. I de här sammanhangen har diskussioner förts om budgetramar, som kanske inte alltid medgett den förplägnad man önskat bjuda på, men svårigheterna har av personalen vid RIKC också förklarats i termer av skillnader mellan svenskhet kontra romers och andra folkgruppers kulturella uttryck. Huruvida detta är reella skillnader eller en demonstration av anammade stereotyper är egentligen ointressant, men poängen är att avsaknaden av symbolikens inmundigande riskerar att förstärka redan etablerade stereotyper av de majoritets- och minoritetsmedlemmar som möts i centrets lokaler. I skrivandets stund har den här problematiken försvunnit från agendan, nu är problematiken

istället den omvända. När centret får besök av mindre eller större grupper går en avsevärd tid åt att koka te eller kaffe. Det finns därför planer på att utrusta RIKC:s lokaler med en kaffeautomat, dels för att tillförsäkra tillgång på varma drycker och dels för att personalen skall ägna sig åt andra saker än att ständigt serva med kökstjänst, vilket riskerar att uppta en allt för stor del samhällsväglarnas arbete. Frågan har behandlats av projektets närmaste arbetsledare, styrgruppen och den verksamhetsansvarige samhällsvägledaren som sedan den första januari 2010 också delegerats ansvar för projektets budget.

I och med att den verksamhetsansvarige samhällsvägledaren övertar personal- och budgetansvar borde den byråkratiska processen förenklas. Under projektets första skede har byråkratin inneburit att alla större och mindre inköp skulle sanktioneras av den närmaste arbetsledaren. Samtidigt var det formella ledarskapet skilt från verksamheten. Stundom har byråkratin uppfattats vara oöverstiglig och lite skämtsamt angav en av centrets medarbetare att kakorna först skulle sanktioneras av Reepalu.¹ Byråkratin runt ett inköp av en burk kakor uppfattades ta så mycket kraft och energi från verksamhetens fokus i övrigt att vägledarna hellre avstod från inköp, alternativt betalade själv och därmed bjöd av egna medel för att lösa en praktisk situation. Detta gällde också bussbiljetter och taxikort. Andra initiala problem har handlat om att installera telefonnummer genom växeln och skyltar för att markera centrets närvaro som inte fick sina praktiska lösningar förrän under sommarmånaderna (2009) när projektet hade fortgått en tid. Den situation som beskrivs kan förklaras genom att personalen inte kände till de administrativa rutinerna och ledningens avstånd till verksamheten, men framför allt visar situationen att Kirsebergs stadsdelsförvaltning inte hade nödvändig beredskap inför projektets närvaro och behov.

Slutsatser

RIKC uppgift att samverka med andra verksamheter i Malmö stad i syfte att öka kunskap om romsk kultur har inbyggda implikationer. Heterogeniteten innebär att romsk kultur och levnadsmönster

¹ Ilmar Reepalu: politiker (s), kommunalråd i Malmö.

är svårt att fånga. Strategin är att genom dialog förmedla diasporans konsekvenser vilket i sammanhanget är ett professionellt förhållningssätt till en svår fråga att hantera. Andra frågor som utbildning, arbete och hälsa har sina samverkanspartners på såväl lokal som nationell nivå. Arbetet som ligger till grund för olika former av samverkan har ibland skett på hemmaplan, i projektets lokaler, vid andra tillfällen har samverkan inneburit resor till andra delar av kommunen. Initialt har det funnits problem att få tillgång till busskort och taxikort eller medel för enklare inköp. Därtill tog det tid att få fasta telefoner som kunde kopplas genom växeln och skyltar som markerade projektets närvaro i lokalerna. Situationen kan ges olika förklaringar. Projektet var nytt, okunnighet hos samhällsvägledarna om de administrativa rutinerna och en arbetsledning som var skild från verksamheten är inte oviktiga faktorer. Men det har också handlat om stadsdelens bristande beredskap inför projektets närvaro, vilket bör analyseras i förhållande till kommunens organisation i sin helhet.

ORGANISATION OCH LEDARSKAP

Trots den korta tid som förflutit sedan RIKC startade har projektet genomgått flera skeden. För att förstå verksamheten och RIKC fokus under olika perioder har processen delats in i faser, här benämnt som orienteringsfasen, planeringsfasen, projekteringsfasen och etableringsfasen. Under hela denna tid har medarbetarna arbetat intensivt med olika uppdrag på agendan. Projektet har varit underställt en arbetsledning som under projektets orienterings- och planeringsfas lokalmässigt varit skild från verksamheten. Trots avståndet har den närmaste arbetsledaren varit en väsentlig person i organisationen, inte minst på grund av att arbetsledaren har delegerats budgetansvar. Under projekteringsfasen inträdde en ny arbetsledare, arbetsledaren var också chef för biblioteket och hade genom den rumsliga närheten och tidigare kontakter redan en viss insyn i verksamheten. Trots dessa tidigare kontakter innebar chefsbytet en viss omställning. Arbetsledaren är ju den person som skall ”leda” en verksamhet, vilket blir lite besvärligt om situationen istället uppfattas vara den omvända. Ingen av arbetsledarna (2009), undantaget stadsdelschefen, hade i sin profession tidigare arbetat med eller följt utvecklingen av minoritetsfrågor. Röster har låtit förmedla en upplevelse att de (cheferna) inte riktigt har visst hur man jobbar med den ”romska frågan”. I den situationen har det ställs krav på samhällsvägledarna att vara kompetenta inom sitt fält, men också att vara de som ”lotsar” arbetsledaren inom det område, som i det här fallet, cheferna har haft minst kompetens inom. I ett sådant läge krävs vad som allmänt brukar benämnas ”social kompetens” och i mötet har det utvecklats goda relationer.

- Cheferna vi har haft har varit väldigt tillmötesgående.
- NN var ju riktigt bra.
- NN var också bra.
- NN var ju varit riktigt, riktigt super.

Trots den positiva inställningen till arbetsledarna har den administrativa organisationen upplevts som svårbearbetad, lång väg mellan förslag och beslut har ibland uppfattats som förlängda processer. Alla arbetsledare och chefer i organisationen omtalas som trevliga, roliga, varma och mänskliga. Person och funktion upplevs alltså vara två olika saker, eller rättare sagt individ och chefsposition har snarare med strukturen att göra än med den enskilda individ som fattar de formella besluten. Ärenden som går i långbänk har märkts inte minst på diskussion om inhyrning av en kaffeautomat, som även tagits upp i styrgruppsmöte med representation av tjänstemän och arbetsledare. Den administrativa överbyggnaden har gett signaler att RIKC är en betydelsefull satsning. Samtidigt har arbetsledningens avstånd från den direkta verksamheten och svårigheter att inledningsvis kunna hantera mindre inköp inom projektets ram, gett signaler att det har handlat om en verksamhet som inte förankrats i den etablerade organisationen.

Det är en paradox att projektet börjar finna sina former samtidigt som ledarskapet för projektet skulle kunna uppfattas som bräckligt. Under senare delen av 2009 har två chefer lämnat uppdraget för andra tjänster, därtill har stadsdelschefen under januari 2010 lämnat sitt uppdrag för annan chefsposition i kommunen. Arbetsledningen har således varit ryckig. Man skulle kunna tänka sig att ledarbyten omkullkastade projektets verksamheter, som i det här fallet endast pågått en kort tid före chefsbytena tog vid. I det här fallet fick samhällsväglarna, som tidigare nämnts, introducera arbetsledarna i ”den romska frågan”, i övrigt fick chefsbytena ingen direkt påverkan på projektets arbete i sig, vilket kan förklaras av att ansvaret för verksamheten sköttes av projektsekreterare/samhällsväglaren med verksamhetsansvar som allt sedan centrets start haft en praktiskt samordnande funktion och i olika sammanhang presenterats vara ledare för RIKC med verksamhetsansvar (se t.ex. inbjudan, Malmö stad 2009-05-26, info stadsdelsfullmäktige 2009-08-26). Det formella ledarskapet befann sig långt

från verksamheten, framför allt under projektets första period när den närmaste arbetsledaren rent lokalmässigt befann sig utanför den byggnad som RIKC har sina lokaler i. Mötena med projektets medarbetare skedde ungefär varannan vecka. Praktiska problem som uppkom under tiden hanterades av samhällsvägledaren med verksamhetsansvar, som hade en samordnande roll. Ledningen av verksamheten kan beskrivas med att det funnits en chefsposition, och en samordnarroll, den senare utan arbetsledarens befogenheter när det gäller inköp, beställningar och beslut i förhållande till ekonomiska spørsmål som budgeterats för projektets räkning.

Samhällsvägledaren med verksamhetsansvar har haft en samordnande roll men har i alla avseenden utgjort en av vägledargruppens medarbetare. Samtliga har under projektets gång utvecklat sina egna operativa specialområden. Här skall lyftas fram den romske samhällsvägledarens kompetens inom teknikområdet, han har tagit ansvar för datorer, om de kärvar kan han lösa uppkomna problem och han har numera tagit ansvar för hemsidan. Den kvinnliga medarbetaren har avdelats ansvar för samordning av temakvällarna. Från och med den första januari har den verksamhetsansvarige samhällsvägledaren övertagit arbetsledaransvaret, han är numera projektledare och har budget- och personalansvar för verksamheten. Hur denna del, som utgör projektets nuvarande fas, här kallat etableringsfasen kommer att utvecklas återstår för framtiden att utvisa.

Under projektets gång har frågan kommit upp huruvida man skulle kunna ta emot praktikanter inom verksamheten. Frågan har fått bero. Men med tanke på att projektet nu har etablerats och projekteringsfasen, en period när olika engagemang sjösattes, har passerat vilket innebär att RIKC har börjat finna sina former så finns det kanske återigen anledning att diskutera frågan. Praktik-tjänster skulle kunna komplettera arbetsgruppen men framför allt ge möjlighet till yngre personer ur de romska grupperna att få adekvata erfarenheter för vidare kvalifikation på arbetsmarknaden.

Inför eventuellt kommande rekryteringar är det en god idé att beakta arbetsgruppens nuvarande konstellation. I dagsläget utgörs de ur arbetsgruppen som talar romanés, av svenskar med en bakgrund i olika nationaliteter. De har en tillhörighet i Lovara vilket skulle kunna innebära att centret uppfattas som ett center för Lo-

vara i större utsträckning än för andra grupper. Det finns inget som i dagsläget tyder på att denna skevhet föreligger, och det skall här också uppmärksammas att ensidig ”huvudräkning” av tillhörighet, nationalitet, kön eller andra särskiljande faktorer aldrig kan garantera representation byggd på mångfald. Trots dessa invändningar finns det inför nyrekrytering anledning att uppmärksamma centrets behov av en allsidig etnisk representation. Denna uppmärksamhet borde även ägnas åt den genusbaserade dimensionen. I dagsläget finns endast en kvinna i en grupp som dels består av centrets anställda och dels kompletteras med samverkansparter, som inte formellt utgörs av arbetsgruppen men som i mån av tid och sakkunnighet bidrar till RIKC:s verksamheter (jfr: RIKC:s slutrapport 2009:4). Oavsett hur praktiken fungerar i det aktuella fallet skall det beaktas att den numerära fördelningen mellan män och kvinnor skulle kunna ha en viss betydelse för de könsroller som mer eller mindre institutionaliseras i vardagen.

Slutsatser

Ledarskapet under projekttiden kan identifieras genom att samhällsvägledaren med verksamhetsansvar haft den dagliga samordningen av verksamheten, dock utan formell behörighet att ta beslut i budget eller i personalfrågor. De formella arbetsledarna har växlat men från och med januari 2010 är arbetsledningen direkt kopplad till verksamheten vilket torde förenkla beslutsvägarna. De beslut som kan komma att aktualiseras framöver kan också handla om kommande praktikanter eller personalrekryteringar, där såväl den genusbaserade dimensionen som en allsidig etnisk representation bör beaktas i relation till såväl centrets personalgrupp som till de externa krafter som fungerar som stöd till RIKC:s arbete.

KOMMENTARER OCH FÖRSLAG

Vi arbetar efter en vision att vi skall hålla samman, fast vi är från olika länder och att dem (romer) skall känna sig som en del av landet. // Romska tjejer och killar skall ut i samhället, och få tjänster och bli respekterade och att det skall skapas en kontakt mellan den klassiske svensken och romen (intervju med samhällsvägledare RIKC.)

Delaktighet, att killar och tjejer ”skall ut i samhället” och att det skall skapas sociala relationer mellan majoritets- och minoritets-samhället har varit en ledstjärna för RIKC:s arbete. Arbetet har in- neburit såväl individuella som strukturella insatser. För att göra någon form av uppdelning mellan det individuellt betonade arbe- tet, som främst utgörs av ”medborgarkontoret”, och det struktu- rella arbetet kan det senare sägas bestå i riktad information och samverkan. Här utgör verksamheterna inom RIKC en plattform för aktörer, som på olika sätt agerar eller är involverade i frågor som kan förbättra romers situation i samhället. Nedan skall exem- pel på såväl det individuella som strukturella arbetet lyftas fram, detta sker i enlighet med utvärderingens kategorisering:

- *Medborgarkontorsverksamheten* som skall ge informa- tion, stöd och vägledning till enskilda individer och grupper med romer som målgrupp.
- *Information och kunskapsutveckling* vars målgrupp först och främst är myndigheter och offentliga organ inom majoritetssamhället som framför allt består av icke romer.

- *Samverkan* med myndigheter, föreningar och offentliga organ vilket innebär samarbete med såväl romer som icke romer.

Här skall vart och ett av områdena kommenteras. I viss mån kan det ske en upprepning av tidigare redovisade uppgifter, detta sker för att undvika återkommande hänvisningar och för att göra sammanhanget mer lättillgängligt.

Medborgarkontorsverksamheten utgör den blygsammaste delen av verksamheten och upptar en marginell del av den anställda personalens totala arbetstid. Detta skall ses mot bakgrund av syftet för centrets tillkomst. Annelie Philipsson, kommunalråd (v) angav som skäl för centrets tillkomst till exempel att:

Det romska kunskaps- och informationscentrat på Kirseberg har kommit till stånd eftersom vi vet att malmöbor med romskt ursprung inte i lika stor utsträckning tar del av samhällets stöd som icke romer (SDS 2009-11-10).

För att få en översikt över andelen romer som söker sig till den här delen av verksamheten, som utgörs av en rådgivningsfunktion, skall antalet sökande ställas i relation till antalet romer i Malmö. Enligt stadskontoret uppgifter (2008) uppgår antalet romer, inklusive resande till 8 000 – 10 000 personer, därav utgör uppskattningsvis hälften barn vilket resulterar i mellan 4 000 - 5 000 vuxna individer som potentiellt utgör rådgivningsfunktionen målgrupper.¹ Enligt RIKC uppgifter har man haft kontakt med 395 personer, ungefär hälften män och hälften kvinnor och en del under arton år. Här skall beaktas att ytterligare ärenden kan ha tillkommit under projektets första månader som inte registrerats, men det kan rimligtvis inte röra sig om en ärendemängd som gör att siffrorna skulle skilja sig avsevärt från den presenterade statistiken. Med det här sättet att beräkna antalet kontakter har RIKC nått ungefär tio procent av den potentiella målgruppen, vilket inte är en negligerbar

¹ Här skulle kunna argumenteras att målgruppens vuxna medlemmar är betydligt lägre, det finns barnrika familjer som utgör en större andel av den romska befolkningen. Samtidigt finns det också ensamstående och yngre par som endast har ett eller två barn, kategorierna borde utjämna skillnaderna. Beräkningarna är som framgår en mer eller mindre kvalificerad gissning.

grupp människor. Här skulle kunna göras ytterligare laborationer genom att peka på att det kanske framför allt är senare anlända romer som skulle kunna vara i behov av centrets stöd, man måste också beakta skillnader mellan antal personer och antal hushåll vilket gör att centret kanske trots allt nått en större grupp människor. Trots dessa hypotetiska beräkningar utgör dessa kontakter en begränsad del av verksamheten, och upptar en mindre del av samhällsvägladarnas arbetsuppgifter.

Den svaga besöksfrekvensen med syfte att individuellt erhålla råd och stöd i kontakten med myndigheter och det omgivande samhället kan ha flera orsaker. En orsak kan vara att centret ännu inte blivit tillräckligt känt för de målgrupper som skulle behöva ta rådgivningsverksamhetens tjänster i anspråk. Med detta sagt skall det inte bortses från att romer, precis som andra medborgare, kanske i första hand söker sig direkt till samhällets instanser som ansvarar för de ärenden de behöver hjälp med alternativt söker sig till den medborgarservice som erbjuds i de stadsdelar där de bor. En kvalificerad gissning är också att det bekymmersamma geografiska läget har betydelse för i vilken uträkning romer uppsöker centret. Platsen upplevs kanske inte vara helt centralt för de målgrupper som centret vänder sig till. RIKC:s koppling till biblioteket skulle kunna vara en styrka, men det kan inte bortses från att det kanske inte är en naturlig mötesplats för en målgrupp som bland annat kännetecknas av en låg utbildningsnivå och som redan på förhand har bedömts vara en befolkningsgrupp som ”inte i lika stor utsträckning tar del av samhällets stöd som icke romer”. I den här delen av centrets verksamhet kommer det an på RIKC att tillsammans romska föreningar och andra aktuella organisationer att ytterligare analysera behovet av individuell rådgivning för romer.

När de gäller lokalerna skall det understrykas att de inte är optimalt fungerande för den kontext som ett romskt medborgarkontor utgör. Lokalerna, har i sin nuvarande utformning en del brister som gör att man som besökare, i de delar som kräver hög grad av integritet, kan uppleva hinder att ta del av centrets rådgivningsservice. Här skall också nämnas att en besökare har svårt att skilja på tjänstgörande personal, ideellt arbetande och andra besökare. I dagsläget finns inga praktikanter, men frågan har behandlats i olika omgångar och utgör en framtida fråga att ta ställning till.

Förslag, att:

- Följa upp och analysera målgruppernas behov av rådgivning i olika frågor, särskilt i kontakten med myndigheter, detta för att skapa ett realistiskt och kvalitetsmässigt anpassat underlag för verksamheten att arbeta efter.
- Om möjligt, flytta verksamheten till mer centralt belägna, och för ändamålet bättre anpassade lokaler.
- I den mån det är möjligt ta emot praktikanter, och vid eventuellt kommande personalförstärkningar lägga vikt vid att det blir en representation, inte enbart i termer av olika nationalitet utan också av kvinnor, som i dagsläget är underrepresenterat kön, och mot bakgrund av arbetsgruppens nuvarande konstellation beakta att även andra grupper än Lovara, skulle kunna komma ifråga.
- I den del av verksamheten som handlar om medborgarkontor bära identifikationsbrickor, som ger upplysning om funktion: samhällsväglare, praktikant etc.

Information och kunskapsutveckling har dominerat RIKC verksamhet. Denna del av verksamheten har skett som ”utbildningspaket” om romers situation i Sverige, arbetet med romer i Malmö och information om minoritetslagstiftningen som riktas mot myndigheter och organisationer såväl inom som utanför kommunen. Insatserna har varit ambitiösa, och RIKC har på det här sättet nått en större grupp människor; ett hundratal poliser, ett hundratal lärare eller andra akademiker och ytterligare tillfällen planeras under våren. Dessa utbildningsinsatser, får trots högt ställda ambitioner, betraktas vara punktinsatser i yrkesgruppernas vardag. Punktinsatserna kan fylla ett behov av kunskap om en grupp som väcker intresse och välvilja, men kan också väcka känslor av redan förvärvade antipatier. De fördomar, stereotyper eller negativa bilder som människor hyser inför olika grupper, minoritets- eller majoritetsbefolkningar har en tendens att förankras i människors medvetande. Ett möte som motsäger en förankrad bild, positiv eller negativ, betraktas oftast som undantaget som bekräftar regeln. För att bryta stereotyper krävs information, adekvat information men framför allt återkommande möten som kan nyansera de kategoriseringar vi alla bär med oss för att kunna orientera oss i vår omvärld.

Med en målgrupp som sträcker sig över hela regionen, eller hela landet för den delen, skapas inte utrymme för kontinuerliga kontakter. Med utgångspunkt i de begränsade resurser som RIKC trots allt har till sitt förfogande riskerar dessa utbildningsinsatser, som vänder sig till en större målgrupp utanför kommunen, att reduceras till punktinsatser. Det kan inte heller bortses från att rena utbildningsinsatser, som vänder sig till större grupper utanför kommunen, de facto innebär att Malmö stads resurser urholkas för ett behov som även statliga myndigheter och andra kommuners förvaltningar har skyldighet att tillgodose.

För att följa minoritetslagstiftningen (SFS 2009:724) krävs insatser från kommunerna som delegerats ett ansvar, men det betyder inte att Malmö stad har ansvar att bekosta insatser för statliga myndigheter och organisationer utanför Malmös kommungränser som försöker leva upp till minoritetslagstiftningens intentioner. Här skall däremot nämnas att Länsstyrelsen i Stockholm har i uppdrag att följa den nya minoritetslagstiftningen som trädde i kraft i januari 2010. Uppdraget innefattar också att upprätthålla det nätverk som Delegationen för romska frågor skapat och vara kontaktpunkt för romska frågor i förhållande till kommuner och romska organisationer i landet (se: Länsstyrelsen i Stockholms län).

När det gäller de utbildningsinsatser, i och utanför Malmö kommun, som RIKC ägnat sig åt skall det beaktas att insatserna fyller ett behov, vilket under 2009 har bekostats av Delegationen för romska frågor”. Från och med 2010 bekostar Malmö stad verksamheten, vilket innebär att centret måste ta ställning till huruvida man kommer att erbjuda information och utbildning till statliga myndigheter, eller organisationer och offentliga organ utanför Malmö stads gränser. Här måste projektet beakta huruvida insatserna har ett allmänt intresse för Malmö kommun eller dess medlemmar. Anvisningar för bedömning i sakfrågan finns att finna i kommunallagen (SFS 1991:900 2 kap. 1§) som säger att kommuner själva får ha hand om sådana angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens område eller deras medlemmar som inte skall handhas enbart av staten, en annan kommun, ett annat landsting eller någon annan.

Kompetensutveckling

Personalen vid RIKC har möjlighet att delta i Malmö stads internutbildning, behovet av ”skräddarsydd” kompetensutbildning har inneburit att den verksamhetsansvarige tagit på sig ett ansvar att hålla studiecirklar för medarbetarna. Syftet är att ”de berörda ska relatera sina vardagliga, praktiska erfarenheter och kunskaper till teoretiska erfarenheter och kunskaper inom fältet” (RIKC slutrapport 2009:13). Vidare anges målet vara att ”institutionalisera ett professionellt och reflekterande sätt att (sam)arbeta, att få kunskap om vad det innebär att lära sig lära samt att sätta in sin identitet och kultur i ett större sammanhang” (ibid.). När det gäller delar av målen med cirkelarna tangerar det frågor och känslor som också kan bearbetas i en handledningssituation, utan krav på instudering av texter eller teoretiska referensramar. Detta är ett konstaterande som inte handlar om kritik mot ambitionerna med studiecirkelarna i sig. Den verksamhetsansvarige har agerat på ett uppdrag att vara samordnande, och föra centrets utveckling framåt. Det måste dock uppmärksammas att arrangemanget kan verka kontraproduktivt i förhållande till såväl den verksamhetsansvariges egen möjlighet att utveckla ett reflekterande förhållningssätt i förhållande till ”sin identitet och kultur i ett större sammanhang”, och till att upprätthålla en rapporterat eftersträvansvärd ”vi-känsla” och jämlikhet inom centret. Det skall här beaktas att den verksamhetsansvarige numera också är arbetsledare, och chef för de närmaste medarbetarna vilket kan innebära en olycklig sammanblandning av rollerna att vara arbetsledare, handledare och utbildningsansvarig cirkelledare i relation till övriga medarbetare.

Förslag, att:

- Inom ramen för samverkan på regional och nationell nivå utreda de ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna för att kunna erbjuda utbildningspaket om romer som minoritet till målgrupper i Malmös närområde. Detta kan exempelvis ske tillsammans med Länsstyrelsen som skulle kunna ha ett särskilt ansvar för de regionala utbildningsinsatser som RIKC har påbörjat.

- Överväga att engagera externa cirkelledare, alternativt handledningshjälp eller en kombination av båda.

Samverkan

NN (den verksamhetsansvarige samhällsvägledaren) tar ett stort ansvar (såväl) regionalt som nationellt, och jag tycker vi ska göra det. För jag tror det är en så angelägen fråga och vi har att lära av varandra. Göteborg, Stockholm, Helsingborg och Lund. Klart vi ska samarbeta och få ett större regionalt perspektiv på det... och då är det ju spännande om Malmö kan vara en drivkraft i det arbetet (intervju med den avgående stadsdelschefen i Kirseberg i januari 2010).

Projektets inriktning har förutom stadsdelschefens stöd, också stöd i Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (artikel 5:1 och 6), men här kanske man måste skilja på samverkan inom och utanför kommunen och de utbildningsinsatser som genomförs i kunskapsfrämjande syfte.

I det förstnämnda fallet handlar det om kontakt med olika intressenter som på olika sätt kommer i beröring med de frågor som RIKC har att hantera. Det handlar om utbyte av erfarenheter, planering av gemensamma aktiviteter eller samordning av olika insatser. Detta arbete kräver informationsutbyte, som i sig kan kräva föredragningar men som skiljer sig från rena föreläsningar och utbildningspaket genom att mottagaren förväntas utgöra en samarbetspart i något avseende. Egentligen kan gränserna bli flytande mellan utbildning och samverkan, detta eftersom samverkan kräver delaktighet, vilket även en optimal undervisningssituation präglas av. Trots dessa flytande gränser går det att hävda att det finns en skillnad mellan att samarbeta runt ett gemensamt projekt, göra en föredragning som skall utmynna i ömsesidiga bidrag till en fortsatt projektering av något slag eller att möta en grupp människor i rent informationsöverförande kunskapsyfte. Det senare kan visserligen vara ett led i en ömsesidig kunskapsutveckling men präglas dock av en undervisningssituation och betraktas som utbildning (jfr: RIKC:s slutrapport 2009:13).

De flytande gränserna mellan utbildning och samverkan demonstreras genom den temakväll som anordnades med olika romska representanter för att sprida kunskap om äldre romers historia. Romernas berättelser var riktad information gentemot åhörarna vilket hade till syfte att öka kunskap om romers levnadsvillkor. Med detta syfte framför ögonen har RIKC samverkat med såväl staten som Länsstyrelsen och övriga organisationer inom Malmö stad.

Både Delegationen för romska frågor, som dessutom bekostat verksamheten under 2009, och Folkhälsoinstitutet (FHI) är exempel på statliga organ som RIKC samverkar med. Denna samverkan har skett genom RIKC, inom RIKC och utanför RIKC:s egentliga verksamheter. Det senare kan åskådliggöras av att en av samhällsvägledarna engagerats av FHI utanför tjänsten, men i samverkan med RIKC intervjuat romer som är en del av verksamhetens målgrupper (RIKC slutrapport 2009:10). Dessa insatser utanför tjänsten har inneburit starten på ett positivt samarbete mellan RIKC och FHI, som kan vara fruktbart för att kunna skapa förutsättningar för att förbättra de romska gruppernas hälsotillstånd, såväl lokalt som nationellt. I detta arbete utgör samverkan mellan RIKC och FHI en utgångspunkt för att involvera fler aktörer som har förebyggande hälso- och sjukvårdsfrågor på agendan. I denna anda, att utveckla kunskap till gagn för romer, har RIKC också intervjuat romska familjer om deras syn på barnomsorg (ibid.). Dessa intervjuer anges ha skett på *uppdrag* av Delegationen för romska frågor, vilket föranleder en reflektion som handlar om centrets prioriteringar och strategier.

I alla sammanhang är det viktigt att fråga sig vad man gör. För vem man gör det, och varför man gör vad man gör. Det skulle kunna argumenteras att RIKC:s arbete i kommunen, också involverar såväl statliga som regionala nivåer och att alla uppgifter som RIKC hanterar med romer som målgrupp de facto gagnar romer i Malmö stad. Samtidigt finns det anledning att fundera över gränsdragningar mellan *uppdrag* och *samverkan*, oavsett om det sker i statens eller kommunens tjänst. I enskilda fall kan det tyckas vara hårklyverier. Samtidigt finns det kanske anledning att redan innan det uppstår begreppsförvirring i rollfördelning bland potentiella uppdragsgivare fundera över nomenklaturen, vilket kan ha bety-

delse för hur såväl RIKC:s romska målgrupper som andra delar av omgivningen uppfattar RIKC:s arbete. Synen på ”uppdrag” och ”samverkan” har här betydelse för vilka strategier RIKC agerar efter som utgör centrets nuvarande och framtida prioriteringar.

Samverkan är ett mångfacetterat begrepp som enligt ovanstående har inneburit såväl informationsinhämtning som informations-spridning. Informationsinhämtning är, och har varit grundläggande för att få en helhetsbild av romers behov, RIKC har här att agera utifrån en bedömning av vilken information som är nödvändig, prioriterat utifrån de mål som centret sätter upp och inte uteslutande agera på olika myndigheters behov av uppgifter i olika frågor. Med detta sagt skall det framhållas att samverkan med myndigheter, i de praktiska situationerna, visserligen kan leda till oklara gränsdragningar mellan de växelvisa aktiviteterna informationsinhämtning och informations-spridning, men sammantaget utgör samverkan ett nödvändigt led i att öka kunskaperna kring romers levnadsförhållanden bland majoritetsbefolkningen.

I RIKC uppdrag ligger att öka kunskaperna om romsk kultur bland majoritetsbefolkningen. I det här sammanhanget skall diasporans konsekvenser lyftas fram, vilket blir ett praktiskt problem för RIKC, och andra grupperingar att hantera när kunskap om romsk kultur skall förmedlas. Oavsett uppdrag; heterogeniteten i sig utgör ett dilemma som innebär att romsk kultur antingen blir otydligt, det går inte att skilja romska levnadsmönster från andra gruppers. Alternativt skapas stereotyper som bygger på verkliga eller upplevda skillnader mellan olika grupper i samhället. I båda fallen undergrävs auktoriteten för den här delen av RIKC aktiviteter, inte minst i det senare fallet som blir kontraproduktivt med tanke på det uppdrag RIKC har att hantera. I detta arbete har RIKC hanterat problematiken genom att samhällsvägledarna i professionaliseringens tecken använt sig av egna erfarenheter, pekat på skillnader mellan olika grupper och understrukt heterogeniteten vilket förmedlar frågans komplexitet. De romska samhällsvägledarna har med sig själv som exempel förmedlat erfarenheter i teoretiskt svår-bemästrade frågor, och har visat prov på en långt driven professionell hållning att kunna möta grupper och förmedla kunskap om komplicerade frågeställningar på ett lättbegripligt sätt.

Samhällsväglarnas professionella hållning, i förmedling av en grupporienterad komplexitet borde också kunna utnyttjas genom att strategiskt vända sig till romska grupper för att öka kunskap om majoritetssamhället. I det här arbetet utgör medborgarkontorsverksamhet en viktig del, men det handlar här främst om individorienterad rådgivningsverksamhet. RIKC försöker i olika sammanhang nå romska grupper i en utåtriktad verksamhet, Pingstförsamlingen har nämnts som exempel, men också direkt samverkan med romska föreningar. Den här delen av arbetet skulle kunna utvecklas med syfte att ge information till större romska grupper för att öka kunskap om majoritetsbefolkningen, eller andra minoriteter eller att motverka fördomar som även kan riktas från en minoritet gentemot en annan eller gentemot majoritetsbefolkningen. Arbetet kunde utföras inom ramen för de temakvällar, som redan ligger i uppdraget men som upptagit en mindre del av centrets verksamheter, jämfört med utbildning som riktats mot myndigheter inom och utanför kommunen. Arbetet kunde också utföras med hjälp av romska föreningar, eller genom andra informationskanaler. I arbetet kunde tas hjälp av de myndigheter som får information om romer, för att i motsvarande grad själva möta romer för att förslagsvis berätta om räddningstjänsten, hälsofrågor, sjukvården, vuxenutbildning eller andra delar av samhällets instanser som romer, liksom andra delar av samhällets medborgare i olika sammanhang kan behöva ta stöd av. Förslagsvis kan hjälp till ett strategiskt urval av myndigheter hämtas från den egna statistiken över ärendekontakter, som sker genom medborgarkontorets verksamheter. Detta är insatser som kunde komplettera de informationsinriktade verksamheter gentemot majoritetssamhället som redan görs.

Slutligen skall också styrgruppen lyftas fram som ett samverkansorgan. Visserligen har gruppen fram till nu, delvis fungerat som en administrativ överbyggnad, men gruppen har också fört principiella diskussioner. Denna senare del av verksamhet skulle kunna utvecklas ytterligare till stöd för RIKC i ett framtida arbete. Gruppen skulle också kunna ta en aktiv roll i att utveckla samverkansformer mellan RIKC och andra delar av samhället. Under projektet har kontakter tagits såväl lokalt, som regionalt och nationellt. Här skall det pekas på att internationella samverkanspartners skulle kunna tillföra RIKC – och Malmö stad – kunskap om ro-

mers levnadsvillkor i ett globalt perspektiv, vilket kan utgöra en framtida fråga för projektet att ta ställning till.

Förslag, att:

- Fortsätta samverkan med såväl myndigheter som romska och icke romska organisationer. Länsstyrelsen torde vara en strategiskt viktig samarbetspart i sammanhanget, som också skulle kunna vara delaktig i att knyta ytterligare kontakter med såväl nationellt som internationellt viktiga samarbetspartners.
- Ta hjälp av myndigheter eller andra aktörer för att i dialog med romska målgrupper informera om t.ex. räddningstjänsten, sjukvården, vuxenutbildning eller andra delar av samhällets instanser som romer, liksom andra delar av samhällets medborgare i olika sammanhang kan behöva ta stöd av.
- Ersätta styrgruppen med en referensgrupp, med representation av romer. Referensgruppen bör fungera som diskussionspart i principiella frågeställningar som berör romer som etnisk och nationell minoritet och utgöra en kontaktyta gentemot minoritets- som majoritetssamhälle.

Slutkommentarer

Genomgången av RIKC:s projektverksamhet visar på ett ambitiöst arbete, verksamheten har inriktats på såväl individuellt som strukturellt plan. Arbetets fokuserar tre fält som innebär individuellt arbete i form av medborgarkontor, strukturellt arbete i form av riktad information och framför allt samverkan. Tyngdpunkten i RIKC:s arbete har funnits i riktad information och föreläsningar. I det här utåtriktade arbetet skall också den samverkan med olika lokala, regionala och nationella aktörer som utvecklats under projektet lyftas fram. RIKC:s arbete kan åskådliggöras genom en plattform som inte enbart sträcker sig till romer i Malmö stad utan agerar på olika nivåer inom och utanför kommunen. RIKC har i sitt arbete knutit kontakter med lokala aktörer, myndigheter och regionala, och statliga organisationer. Under en kort tid har ett flertal kontakter knutits som framöver måste hanteras för att placera in

RIKC i en lokal kontext med strategiskt viktiga samarbetspartners utanför kommunen på regional, nationell och även internationell nivå. Arbetet har varit driftigt och trots osäkra finansieringsformer, lokalproblem och växlande arbetsledning har det operativa teamet agerat ambitiöst och målmedvetet för långsiktiga förändringar till gagn för romska grupper i kommunen. Långsiktigt tänkande rimmar illa med den kortsiktighet som präglar RIKC som projekt. En projektverksamhet med de uppdrag som RIKC har att hantera kräver en viss framförhållning. Kommunen har inte visat ekonomisk framförhållning för projektets möjlighet att kunna agera för långsiktiga förändringar för de romska grupperna. Detta visas med all önskvärd tydlighet genom styrgruppens uppdrag att ”verka för att finna former för en långsiktig finansiering”, vilket det vid projektets start inte fanns försäkringar om. De rapporterade problemen med lokaler och andra praktiska omständigheter utgör också tecken på att det inte funnits en grundläggande beredskap för verksamheten, som med ledning av stadskontorets rapport (2008) borde varit en prioriterad angelägenhet.

RIKC har aktualiserat en frågeställning som har behandlats i ett av temamötena, och som tycks ha en permanent aktualitet, nämligen: Hur man kan förankra behovet av en *handlingsplan* som löper över tio år oberoende av politisk majoritet. Frågeställningen skapar en följdfråga; vem skall ges uppdraget att informera och samverka med romer och myndigheter samt andra delar av majoritetssamhället i syfte att öka kunskapen om romer som en av landets nationella minoriteter?

I utvärderingen av Romskt Kulturcenter avslutades rapporten med en rekommendation till Malmö stad att inrätta en minoritetsansvarig i kommunen.

En minoritetsansvarig ska ha god kännedom om de romska grupperna i Malmö och om de insatser som görs gentemot den romska minoriteten, samt verka samordnande för dessa. Andra anställda i kommunen som får förfrågningar kan således själv vända sig till minoritetsansvarig för rådgivning i ett ärende eller hänvisa direkt till minoritetsansvarig. Vidare kan minoritetsansvarig verka kunskapsutjämnande och för samarbeten mellan stat och kommun samt högskola och kommun. Ansvarig för

minoritetsfrågor ska hålla sig uppdaterad avseende minoritetspolitik och forskning inom området för att på bästa sätt arbeta strategiskt med minoriteter i Malmö (Söderman 200:32-33).

I kommunen finns ett flertal romska föreningar, därtill inrättas fler med hjälp av RIKC som har till uppdrag att ge stöd till romer som har olika projektidéer eller vill bilda föreningar. Här finns således ett flertal aktörer, som på olika sätt agerar för att förbättra romers villkor i olika sammanhang. I det här sammanhanget skall också Romska kulturföreningen, RKC lyftas fram som under 2006-2009 har getts kommunens stöd för att kunna genomföra en försöksverksamhet med syfte att bland annat skapa "en mötesplats för Malmös samtliga romska grupper" samt att. "skapa kunskap om romer vilket kan motverka rasism och diskriminering" (Söderman 2009:10).

De samlade insatserna för romer genom olika föreningar och RIKC utgör ett konglomerat utan inbördes samordning, vilket kan vara en styrka för var och en av aktörernas autonomi, men minoritetsfrågorna skulle också kunna ges en ökad tyngd av att kommunen inrättade en minoritetsansvarig som kan agera samordnande gentemot såväl RIKC, föreningar och andra aktörer på såväl lokal, som regional och nationell nivå. En minoritetsansvarig skulle inte enbart agera gentemot romer, utan även mot andra minoritetsgrupper, som placerar romer som nationell minoritet i en större kontext.. Med denna argumentation utgör förslaget att inrätta en minoritetsansvarig i kommunen som en fortfarande aktuell rekommendation. Här skall också beaktas de ekonomiska förutsättningarnas kortsiktighet som präglat olika projektverksamheter och insatser för romer under åren. En rekommendation till Malmö stad är att agera för en långsiktig finansiering av de insatser som görs för den romska minoriteten och tillsätta en minoritetsansvarig som skulle kunna arbeta för långsiktiga strategier i syfte att leva upp till minoritetslagstiftningen och Europarådets ramkonvention för nationella minoriteter i alla delar.

UTVÄRDERING AV DET ROMSKA KULTUCENTRET I MALMÖ

Emma Söderman

SAMMANFATTNING

I syfte att stärka kontinuiteten i det Romska kulturcentrets (RKC) verksamhet beslutade Kom-munstyrelsen (KS) 2006-04-05 att anslå ett årligt anslag på 500 tkr. Projektets budget har ut-gjorts av ett årligt bidrag på 500 tkr ur KS projekt- och utredningsanslag, 500 tkr från statens kulturråd samt 75 tkr från Malmö kultur-nämnd i stöd till uppbyggnad av ett romskt bibliotek i RKC:s loka-ler. I januari i år beslutade KS att projektet skulle få fortsatt stöd på 500 tkr under 2009 samt att avsätta 150 tkr för utvärdering.

Underlaget för utvärderingen utgörs främst av intervjuer med 29 romska informanter och åtta av RKC:s icke romska besökare från myndigheter eller organisationer här benämnt majoritets-samhället, samt RKC:s och medlemsföreningarnas verksamhetsbe-rättelser 2006-2008. Mycket fokus har lagts på intervjuer med de romska informanterna då utvärderingen i första hand syf-tar till att undersöka om RKC nått ut till romska grupper i Malmö. För läs-ning av utvärderingen är det viktigt att känna till att romer är en mycket heterogen grupp som utgörs av många olika grupper som talar olika varieteter av romanés samt har olika traditioner och kulturer.

Utvärderingen syftar till att undersöka om RKC:s verksamhet upplevs som en verksamhet för hela den romska kulturen. Då det i tidigare utvärderingar framkommit att RKC uppdrag och riktlinjer upplevs som otydliga syftar även utvärderingen till diskutera möjli-ga gränsdragningar för verksamheten. Utvärdering skall utgöra underlag för beslut om fortsatt verksamhet på det romska kultur-centret.

RKC bedriver sina verksamheter i föreningarnas hus på Ystadsgatan. I lokalerna finns en utställning som visar romernas historia i Sverige, ett rum med böcker, film och musik av och om romer kallat det romska biblioteket, en liten biografialong, ett café, och ett rum med leksaker till barn. På RKC finns tre anställda varav två tjänster delvis finansieras med lönebidrag.

RKCs styrelse utgörs av fyra medlemsföreningar, och det är genom dessa föreningar som RKC menar att de når ut till de olika romska grupperna i Malmö. Det uppstår dock viss förvirring kring de olika föreningarna då är oklart vem som representerar vad samt att föreningarnas verksamheter går in i varandra vilket ger en otydlighet även gällande den ekonomiska redovisningen. Vidare handlar det om huruvida de olika föreningarna förmår att vara de kanaler ut till de olika romska grupperna som de utger sig för att vara då ordförandeskapet i tre av fyra föreningar innehas av familjen Kaldaras, samt att Monika Kaldaras sedan är ordförande för hela RKC. Vem som innehar styrelseposter är inte oväsentligt då RKC av romer upplevs vara starkt förknippat med familjen Kaldaras vilket försvårar för RKC att vara en neutral mötesplats för romer i Malmö. I intervjuerna med romska informanter framkommer även att romer inte känner sig delaktiga i eller utnyttjar RKCs verksamhet.

I intervjuerna med besökare från majoritetssamhället framkommer att RKC upplevs som något positivt, och att RKC bidrar till att nyansera den ofta negativa bilden av romer i majoritetssamhället. Informationen RKC förmedlar beskrivs som lättillgänglig men också platt och i viss mån stereotypisk. För att utveckla och förbättra sina utåtriktade verksamheter, såsom utställningen och visningar av denna, samt det romska biblioteket, kan samarbete med befintligt museum och bibliotek vara aktuellt. Detta kan potentiellt stärka RKCs verksamheter kvalitetsmässigt.

Då samtal om framtiden för romsk kultur i Malmö förs med romska informanter framkommer många olika önskemål och behov, vilka alla omöjligt kan rymmas inom ramen för RKC. När RKCs uppdragsbeskrivning gjordes förbisågs de romska gruppernas heterogenitet och den komplexitet det innebär. Ett förslag från utvärderingen är att Malmö stad hädanefter bör ta hänsyn till detta

och möta varje förfrågan från en romsk grupp som enskild samt ge utrymme för stöd åt flera romska grupper.

Utifrån utvärderingen föreslås avgränsa RKC:s uppdrag till att främst fokusera på utåtriktad verksamhet inom områden som kultur och historia. I förslaget ingår även att finna en mer tillgänglig och lämpig lokal för verksamheterna då en besökare som idag ska ta sig till centret måste åka varuhiss upp till fjärde våning samt att det saknas tydlig skyltning utanför som visar att RKC finns i huset. Med ambitionen att utgå från utvärderingen men lyfta blicken och se till övergripande strukturer framförs här tankar om inrättande av en minoritetsansvarig i Malmö stad. Med minoritetsansvarig menas ansvarig för de nationella minoriteterna av vilka den största gruppen i Malmö torde vara romer. Tanken med en minoritetsansvarig har vuxit fram både under arbetet med denna utvärdering och under tidigare uppdrag som handlat om romer i Malmö. I mitt arbete har jag upplevt att det saknas tillräckliga resurser och kunskap om de romska gruppernas heterogenitet och behov samt att det finns oklarheter kring vad nationell minoritetsstatus innebär i praktiken för Malmö kommun.

I våras öppnades ett romskt informations och kunskapscenter vilket kan ses som ett steg mot en mer aktiv minoritetspolitik i Malmö stad. Centret ska fungera vägledande och rådgivande åt romer i deras kontakt med myndigheter samt vara ett center för fungerande informationskanaler ut till romer boende i Malmö. Arbetet med romer måste, precis som andra verksamheter hanteras på olika nivåer. Såväl informations och kunskapscentret som kulturcentret har konkreta och specifika arbetsuppgifter som upptar deras tid. En minoritetsansvarig skulle stå för ett samlat minoritetspolitiskt grepp, hålla sig uppdaterad avseende minoritetspolitik och forskning inom området, ha god kännedom om de romska grupper i Malmö samt samordna de insatser som Malmö kommun gör gentemot romer. Detta kan i slutändan leda till sparande av resurser då framförhållning och strategiska satsningar minskar kostnader.

KORT OM INNEHÅLLET

Utvärderingsrapporten inleds med en bakgrund till det romska kulturcentret (RKC) och till utvärderingen samt ett kortfattat avsnitt om romska grupper i Malmö. Avsnittet syftar till att ge läsaren en inblick i sammanhanget kring RKC. Följande avsnitt beskriver syfte, frågeställningar och metod. Därefter inleds nästa avsnitt med en beskrivning av RKC:s uppdrag, verksamheter, organisatoriska struktur, samt att utvärderaren efter varje avsnitt framför reflektioner kring dessa.

”Romsk kultur och RKC:s verksamheter” behandlar därpå romsk kultur manifesterad i RKC:s verksamheter utifrån intervjuer med åtta besökare på RKC och med två medlemmar i RKC, samt huruvida de romska informanterna ser ett behov av ”kulturkompetens” i majoritetssamhället. Som avslutning på avsnittet ges utvärderarens reflektioner.

”Romer i Malmö och RKC” baseras på intervjuer med 29 romer från olika grupper i Malmö och diskuterar vad de romska informanter känner till om RKC:s verksamhet, huruvida RKC når ut till de olika romska grupperna i Malmö, samt vilka tankar som finns om framtiden för romsk kultur i Malmö. Även i detta kapitel avslutas avsnitten med utvärderarens reflektioner.

Sista kapitlet innehåller sammanfattande reflektioner och slutsatser av utvärderingen.

BAKGRUND

Den 5 april 2006 beslutade Kommunstyrelsen (KS) att godkänna förslaget från kulturnämnden och fritidsnämnden om en treårig försöksverksamhet i syfte att etablera det romska kulturcentret (RKC). 500 tkr beviljades till RKC för 2006 ur KS projekt- och utredningsanslag, och det fastställdes att ett fortsatt årligt bidrag på 500 tkr skulle beviljas för 2007 och 2008. Detta hade sin bakgrund i att Miljöpartiet de gröna inkommit med en motion 2004-12-15 som förordande att Malmö kommun skulle satsa mer på romsk kultur och se över på vilket sätt kommunen kunde bidra ekonomiskt för att säkerställa RKC:s verksamhet på ett mer varaktigt sätt.

Genom beslut i KS 2009-01-14 fick RKC fortsatt stöd med 500 tkr kronor för år 2009. Det beslutades även att ytterligare 150 tkr kronor skulle avsättas till att under 2009 genomföra en utvärdering av kulturcentrets verksamhet 2006-2008.

Malmö stad har gett Enheten för utvärdering och kompetensutveckling i uppdrag under perioden 2009-04-01 till 2009-08-31 genomföra en utvärdering av RKC. Utvärderaren har haft 420 timmar (motsvarande halvtidstjänst under perioden för uppdraget) till sitt förfogande. I uppdraget ingår att se till huruvida det RKC:s verksamhet nått ut till de olika romska grupperingarna i Malmö, samt om kulturcentret upplevs som en verksamhet för hela den romska kulturen. Utvärdering skall utgöra underlag för beslut om fortsatt verksamhet på kulturcentret.

INTRODUKTION

Detta avsnitt avser att ge en kortfattad introduktion om de romska grupperna då det är ett återkommande tema i utvärderingen.

Romska grupper

Romer blev år 2000 erkänd som nationell minoritet då Sverige ratificerade Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter. Detta innebär bland annat att romer ges rätt till deltagande och medbestämmande i frågor som rör dem, rätt till att bibehålla och utveckla sin kultur och rätt till modersmålsundervisning (se Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter och Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk).

Romer har ett gemensamt språk kallat romanés eller romani, men språket utgörs av en mängd varieteter som tillsammans benämns romani chib. Dessa varieteter har olika förutsättningar för att förstå varandra där vissa grupper kan kommunicera utmärkt medan andra grupper har mycket svårare att förstå varandra.

Den romska folkgruppen utgörs av många olika grupper med skilda traditioner och kulturer och det finns olika sätt att dela in dessa på. En indelning som används i Sverige är svenska romer som började invandra till Sverige i slutet av 1800-talet, resande, finska romer som kom till Sverige på 1500-talet och som senare förpassades till nuvarande Finland, utomnordiska romer som kom till Sverige från länder i östra Europa först på 1960-talet och i början av 1970-talet samt nyanlända romer från f.d. Jugoslavien.

Romer kan även delas in i romska grupper eller stammar såsom lovara, kalderasch, rumungri, arli, kalé, gurbet med mera, eller efter nationallitet såsom svenska romer, tjeckiska romer, ungerska

romer, finska romer, polska romer, jugoslaviska romer med mera. Indelningen efter nationalitet kan sammanfalla med indelningen efter romska släkter eller grupper, men behöver inte göra det.

I detta sammanhang är det mindre intressant vilken indelning som används, men vad som är viktigt att notera är att Malmö rymmer många olika romska grupper, oavsett vilken indelning som görs, och att dessa har skilda intressen och behov. Dessa skilda intressen skapar ibland konflikter mellan de olika grupperna i Malmö, och i relation till det romska kulturcentret (RKC) är det viktigt att se till detta då det kan betydelse för i vilken utsträckning RKC kan nå ut och vara en mötesplats för romska grupper i Malmö.

För mer läsning om romer se regeringskansliet, Delegationen för romska frågor eller Stockholms kulturförvaltning.

www.romadelegationen.se

<http://www.kultur.stockholm.se/default.asp?id=12751>

Syfte

Syftet med följande utvärdering är att utreda huruvida och till vilken grad romskt kulturcenter (RKC) nått ut till de romska grupperna i Malmö, samt undersöka om kulturcentret upplevs som en verksamhet för hela den romska kulturen. Vidare syftar utvärderingen till att föra ett resonemang kring vilken betydelse centrets verksamhet har haft avseende kunskapsökning om romernas situation samt minskad diskriminering.

Då det i tidigare genomförd utvärdering (2008-10-27) samt i Kulturförvaltningens rapport (2008-11-03) framgår att kulturcentrets uppdrag och dess riktlinjer upplevs som otydliga och dåligt avgränsade blir ett vidare syfte att diskutera gränsdragningar för verksamheten samt sätta verksamheten i ett större sammanhang av Malmös minoritetspolitik.

Slutligen syftar utvärderingen att utgöra underlag för Malmö stad att ta beslut om fortsatt verksamhet för kulturcentret.

Frågeställningar

- Har kulturcentret nått ut till de romska grupperna i Malmö?

- Upplevs kulturcentrets verksamhet som en verksamhet för hela den romska kulturen?
- Vilka förtydliganden och gränsdragningar för verksamheten kan göras och hur kan dessa motiveras?
- Hur kan Malmö stad i framtiden arbeta med att stötta romsk kultur?

Metod och material

Detta avsnitt redovisar källor och redogör för tillvägagångssätt gällande insamling av empiri samt belyser svårigheter i utvärderingsuppdraget.

Skriftliga källor

Jag har tagit del av verksamhetsberättelse, verksamhetsplan samt ekonomisk berättelse för romskt kulturcenter (RKC) år 2006-2008. Vidare har jag även tagit del av verksamhetsberättelser för de fyra medlemsföreningarna Internationell musikförening, Kale Jaka, Romska ungdomsförbundet och Romska kvinnoföreningen i Malmö år 2006-2008. Då Internationell musikförening är registrerad hos fritidsförvaltningen har jag kunnat ta del av information om Internationell musikförening rörande bidrag och antal medlemmar. Gällande Internationell musikförening har jag även tagit del av föreningens första ansökan till kommunfullmäktige om medel för lokal och personalkostnader för RKC i Malmö 2004-02-25. Från kulturförvaltningen har jag tagit del av den årliga redovisningen av projektet romskt kulturcenter, varav den senaste från kulturförvaltningen 2009-05-12, samt ”Romska kulturcentret i Malmö, rapport, utvärdering samt förslag till fortsatt verksamhet” kulturförvaltningen 2008-11-03.

Jag har tagit del av kommunfullmäktiges handlingar bihang nr 44 och bihang nr 66 samt lyssnat på kommunfullmäktiges debatt angående inrättandet av romskt kulturcenter 2006-04-27.

Intervjuer

Jag har genomfört intervjuer med 29 romska informanter, varav 11 kvinnor och 18 män. Av dessa var fyra gruppintervjuer, tre enskilda intervjuer, samt två intervjuer i par. Ambitionen har varit att intervjua personer i olika situationer med olika erfarenheter (eller frånvaro av erfarenheter) av det romska kulturcentret (RKC). Vidare har jag strävat efter en spridning gällande ålder, kön och romska grupper i Malmö.

Kontakten med informanter har jag fått genom befintliga romska föreningar i Malmö, lärare, IRIS-skolan (romsk vuxenskola i Malmö) och bostadsområden där många romer bor. Vidare har informanter vidareförmedlat kontakter till andra som kunde tänka sig att bli intervjuade.

En stor del av arbetet med utvärderingen har utgjorts av att komma kontakt med informanter. Generellt har det varit svårt att komma i kontakt med informanter och intervjuer har vid flertal tillfällen skjutits upp vilket i vissa fall lett till att intervjun inte genomförts. Skälen till varför informanter har ställt in är olika men ett skäl som framkommit är att informanter inte längre har velat vara delaktiga i utvärdering på grund av, enligt deras utsago, rädsla för konflikt med familjen Kaldaras,

Jag har även intervjuat åtta besökare på RKC vilka kontaktats via två skolor i Malmö, specialistkliniken för barn och ungdoms tandvård, akutavdelningen i Malmö, Garaget, kulturförvaltningen i Malmö, ABF och Röda Korsets ungdomsförbund. Alla kontakter förutom kontakten till Röda Korsets ungdomsförbund förmedlades genom RKC.

Intervjumallen har utgått från uppdragsbeskrivningen men modifierats efterhand då informanternas svar gett nya infallsvinklar. Gällande de citat som används i utvärderingen är dessa vid vissa tillfällen språkmässigt förtydligade.

Utvärderingsuppdraget

I intervjuer med det romska kulturcentrets (RKC) styrelse har det framkommit att de anser att utvärderingen är onödig och diskriminerande, då de menar att det inte finns något att anmärka på gällande deras rapportering av projektet till kommunen. RKC:s medlemmar har även upplevt att utvärderingen fokuserat på fel saker

istället för att se till det som RKC genomfört och hur verksamheten utvecklats under projektåren. Att det fokuseras för mycket på föreningstekniska frågor gällande RKC har även framförts av tjänsteman på kulturförvaltningen som anser att RKC blivit mer granskade än andra föreningar.

Ovanstående har haft betydelse för utvärderingen i den mån att de diskussioner om dilemman och svårigheter med RKC:s uppdrag inte kunnat föras med RKC då utvärderingen setts som ett hot istället för ett tillfälle kunna utveckla och hitta nya infallsvinklar på verksamheten.

ROMSKA KULTURCENTRETS UPPDRAG

Kommunfullmäktige beslutade 2006-04-27 att bifalla kommunstyrelsens (KS) förslag att anslå ett årligt bidrag på 500 tkr till RKC under 2006-2008. RKC har därmed under år 2006-2008 haft en budget på 500 tkr från Malmö stad, 500 tkr från Statens kulturråd samt 75 tkr från Malmö kulturnämnd i stöd till uppbyggnad av ett romskt bibliotek. Internationell musikförening är projektägare då det är den förening som innehar hyreskontraktet för lokalen.

I tjänsteutlåtandet från stadskontoret 2006-03-20 står att RKC:s treåriga försöksverksamhet kan bidra till stabilitet i verksamheten i syfte att finna en långsiktig form för RKC. Under de tre åren ska RKC utgöra en mötesplats för Malmös samtliga romska grupper vilka även ska delta i verksamhetens utformning och genomförande. Det betonas att RKC ska sträva efter att förankra sin verksamhet på bred front, där lönebidragstjänster och praktikanter anses som ett sätt för olika romska grupper att delta i den konkreta verksamheten. I tjänsteutlåtandet anges att RKC kan bidra till upprätthållande av romers kulturella tradition samt bidra till att sprida kunskap om romer vilket kan motverka rasism och diskriminering. RKC ska vidare ge hög prioritet åt samverkan med skolor, kulturinstitutioner och ska även vara öppet för skolor och allmänhet att kostnadsfritt besöka centret. (Bihang 2006 nr 66: 5-7)

För att stötta kulturcentret beslutades att tillsätta en styrgrupp bestående av en representant vardera från kulturförvaltningen, fritidsförvaltningen och RKC/Internationell musikförening (IMF). Styrgruppen ska sammanträda fyra gånger per år och tilldelas ansvar för uppföljning av verksamheten i form av en årlig verk-

samhetsrapport. Styrgruppen består av Tomas Sterner, representant från fritidsförvaltningen, Fredrik Elg, från kulturförvaltningen och som ersatte Kjell Hansson när han gick i pension juni 2007 samt Erland Kaldaras, representant från RKC/IMF. Verksamhetsrapporten ska förutom en ekonomisk redovisning, innehålla en dokumentation av arbetet, hur aktiviteterna har utformats, vilka olika institutioner i Malmö som har deltagit och det ska även framgå hur olika grupperingar av romer medverkat i verksamhetens utformning och genomförande. (Bihang 2006 nr 66: 5-7)

Det romska kulturcentret i Malmö

Detta avsnitt redogör för det romska kulturcentrets (RKC) verksamheter enligt verksamhetsberättelserna, vilket följs av utvärderarens upplevelse av och reflektioner kring verksamheterna. Därefter förklaras RKC:s organisatoriska struktur vilken är uppbyggd kring ett kooperativt samarbete mellan fyra olika romska föreningar samt att styrgruppens arbete kortfattat beskrivs. Slutligen diskuteras utvärderarens funderingar kring den organisatoriska strukturen.

RKC:s verksamhet

RKC bedriver sina verksamheter i lokaler i föreningarnas hus på Ystadsgatan. En del av lokalen hyrs ut till den romska förskolan Musikanten som fram tills våren 2009 varit ett projekt underställt det romska ungdomsförbundet, en av föreningarna i RKC:s styrelse. Från och med våren 2009 är förskolan sin egen huvudman och betalar hyra till RKC vilket leder till att RKC:s ursprungliga hyreskostnader på 350 tkr sänks med 105 tkr.

I lokalerna finns ett museum som visar romernas historia i Sverige, ett rum med böcker, film och musik av och om romer kallat det romska biblioteket, en liten biografialong, ett café, och ett rum med leksaker till barn. För museiverksamheten finns en guide anställd. På centret arbetar även en vaktmästare och en allt i allo, vilkas tjänster delvis finansieras av lönebidrag.

Enligt verksamhetsberättelserna har centret 20 000 besökare per år, delat på 365 dagar blir detta ungefär 55 besökare per dag. I den

siffran är helgdagar och semesterdagar inkluderade vilket gör snittet för antal besökare per dag, för att nå upp till 20 000 besökare per år, blir ännu högre.

Ordförande för RKC är Monika Kaldaras.

Museet

Museet visar romernas leverne under en 100 årig period och har enligt verksamhetsberättelser 2006-2008 varit en av RKC:s mest besökta verksamhet. I museet ställs många fina föremål ut, bland annat silversmide, foton på olika projekt som Internationell musikförening och RKC genomfört sedan 90-talet, och traditionella kläddräkter från olika romska grupper.

Under alla tre verksamhetsåren har ”samtliga romska grupper varit representerade i museet” (Verksamhetsberättelser 2006-2008). Under 2007 har representanter för resandefolket haft en specifik utställning med autentiska föremål på RKC, och under 2008 inleddes ett samarbete med *É Romani Glinda* (en tidskrift på svenska och romani chib) vilket ledde fram till att en utställning om förintelsen av romer i Rumänien bokades in under 2009.

Sedan 2007 förfogar RKC över en mobil utställning vilken visats på skolor i Malmö. Under 2007 och 2008 har museet även bjudit ”hundratals barn och unga att delta i olika kunskapsnyttiga aktiviteter, bl.a. ’Rom för en Dag’ där barn och unga haft möjlighet att prova romska traditionella kläder, lära sig det romska språket, historien och kulturen” (Verksamhetsberättelser 2007 och 2008).

Biografen

I biografen erbjuds besökare att titta på filmer som *Gadjo Dilo*, *Katitzi*-filmerna och *Kamljos*, en film om arrangerade äktenskap. Under 2007 och 2008 har biografensalongen även genom romsk dockteater erbjudit förskolor berättelser ur den romska historien och kulturen.

Biblioteket

Biblioteket innehåller både filmer, musik och böcker av och om romer. Det finns uppskattningsvis 1500 böcker där flertalet titlar finns i många exemplar. Enligt verksamhetsberättelserna används

bibliotekets litteratur av studenter. Ordförande i Internationell musikförening organiserar utlåningen av böcker och biblioteksverksamheten stöttas varje år med 75 000 kronor från Malmö kulturstöd.

Romska nationaldagen

År 2006-2008 har RKC arrangerat firande av romernas nationaldag den 8 april. Planeringen och genomförandet av firandet den 8 april har enligt verksamhetsberättelser 2006-2008 varje år skett i samverkan med romska föreningar i Malmö. Det står inte vilka dessa föreningar är men i Romska kvinnoföreningen i Malmös verksamhetsberättelse står att kvinnoföreningen stått för maten och underhållningen för den 8 april 2008.

Studiebesök

RKC har hållit föreläsningar för olika grupper såsom lärare, skolklasser, personal på äldreboenden, förvaltningar samt allmänheten i Malmö, vilka kommit på studiebesök och tittat på utställningen. RKC Malmö har också genomfört studiebesök på Romskt kulturcentrum i Stockholm, Romano Centro i Wien, Glomdalsmuseet i Norge, samt Tyskland och Polen för att RKC:s kontaktnätverk och underlätta för framtida samarbeten. RKC

Övrigt

RKC har i samarbete med Romska ungdomsförbundet spelat in en skiva med romska och svenska barn. År 2008 arrangerade RKC också Rom Dance and Music festival på Moriskan i Folkets park.

RKC har under 2006-2008 låtit ett antal romska möten, diskussioner och kriser (traditionella romska rätttegångar) genomföras i lokalerna. Verksamhetsberättelserna gör gällande att det funnits representation från samtliga romska grupper vid dessa möten.

Reflektioner kring verksamheten

Utställningen på RKC visar upp olika bruksföremål och är ett sätt att göra allmänheten bekant med romers historia, men också dagens förhållanden. Dock saknas uppgifter och bakgrund till delar av museet, såsom kring olika kläddräkter och foton. Det finns exempelvis en bild på "zigenargården" från 90-talet där det

inte står berättat något om sammanhanget kring denna, eller om benämningen var positiv eller stigmatiserande.

Utställningen visas av såväl anställd personal som ideella krafter. Visningarna är av varierande kvalité, det finns exempel på ingående beskrivningar av montrarnas föremål men i en del fall är de ostrukturerade och osammanhängande samt saknar mer djupgående information.

Det romska biblioteket innehåller en del ovärderliga exemplar som inte längre går att införskaffa på annat sätt än genom sökande i antikvariat. Detta är en styrka som skall framhållas. Denna styrka kompenserar dock inte för att biblioteket som helhet inte tycks vara uppdaterat när det gäller senare års framställda litteratur i frågor som berör romer direkt eller indirekt. Det finns till exempel inte ett nämnvärt utbud i titlar producerade såväl nationellt som internationellt av akademiker och författare som ägnat romska frågor sitt intresse. Vid fråga om detta framkom att detta inte var fokus för biblioteksverksamheten och att folkhögskolan i Göteborg eller IRIS-skolan (romsk vuxenskola i Malmö) ansågs ha ansvar för tillhandahållandet av titlar som framställts inom eller i anknytning till akademien. Denna inställning till utbudets avgränsningar skall ställas i relation till de ekonomiska medel, 75 tkr per år som är ett kommunalt stöd. Det är inte en avsevärd summa, men knappast oansenlig heller. Bidraget skulle kunna förväntas ge utdelning i en uppdaterad kunskap och information om nationellt och internationellt tillgänglig litteratur inom det fält som handlar om romska studier (Romani studies).

Delar av utställningen och biblioteksverksamheten brister således i kvalitet, vilket kan härledas till att RKC är en kulturförening som inte har och inte kan åläggas krav på att hålla samma standard som etablerade biblioteks- och utställningsverksamheter. Dock får RKC stöd av Malmö stad vilket bland annat finansierar en heltidstjänst, och verksamheten får därmed högre krav på sig än vad som åläggs en ideell förening. För att förbättra, utveckla och öka tillgängligheten för de delar av verksamheten som är öppna för allmänheten kan ett samarbete med en befintlig museiverksamhet vara aktuellt, exempelvis handledning rörande skapandet av pedagogiska utställningar samt visningar av dessa. Detta är även ett tänkbart scenario gällande biblioteket då ett samarbete med

befintligt bibliotek kan främja såväl tillgänglighet som kvalitet. Förslagsvis kan en avdelning för litteratur kring romer och romska frågor på ett befintligt bibliotek möjliggöra för utökande av såväl antal som bättre uppdaterade titlar, alternativt att RKC fortsätter driva biblioteket men i aktivt samarbete med bibliotekarier.

Tillgänglighet är även en fråga gällande lokalen vilken är belägen i Föreningarnas hus på Ystadvägen. Lokalen syns inte utifrån och för att komma upp till centret får besökare åka en varuhiss, vilken inte ger ett välkomnande intryck. Det saknas också en väl synlig skylt som informerar om RKC till förbipasserande.

Gällande besöksfrekvensen på 20 000 personer per år är den anmärkningsvärt högt uppskattad. De besök på RKC som utvärderaren under våren 2009 gjort tyder på betydligt lägre antal besökare och kopior från RKC:s loggbok över besökare mellan 2006-2008 ger inte heller stöd åt uppgifterna om 20 000 besökare per år. Detta innebär att den enda slutsats som kan dras är att besöksfrekvensen är betydligt överdimensionerad i förhållande till den verklighet som besökare och utvärderare möter.

Samtliga romska grupper redogörs ha deltagit i möten som hållits på RKC, men vilka grupper som deltagit finns inte närmare specificerat. Detta kan bero på en känslighet som ibland omgärdar sammankomster, inte för att dessa är hemliga eller sekretessbelagda, men varje möte som involverar flera individer kan kräva en viss känslighet. I relation till olika mötenas känslighet kan det också vara problematiskt att en person från RKC måste närvara (på grund av regler som rör hyreskontraktet) vid utlåning av lokalen. Vidare kan det antas vara av stor vikt att deltagare vid möten på centret inte upplever sig bli registrerade eller profiterade på (det vill säga att RKC får pengar för att romska grupper deltar i möten på centret). Sammanfattningsvis kan utvärderingen inte verifiera att samtliga romska grupper deltagit i möten eller lånat lokalen i den omfattning som RKC gör gällande.

RKCs organisatoriska uppbyggnad

RKC drivs av ett kooperativt samarbete mellan fyra olika romska föreningar; Kale Jaka, Romska kvinnoföreningen i Malmö, Internationell musikförening (IMF) och Romska ungdoms-

förbundet (RUF). Det ekonomiska ansvaret har lagts på IMF som innehar hyreskontraktet där RKC bedriver sin verksamhet. (Kulturförvaltningen 2008-05-05)

Under intervjuer framkommer det att RKC främst arbetar med att nå de olika romska grupperna i Malmö genom de fyra olika föreningar som finns på RKC (2009-04-17). Då utvärderingen i första hand ska koncentreras kring huruvida RKC:s verksamhet nått ut till de romska grupperingarna i Malmö blir det därför intressant att titta närmare på hur de olika föreningarna har arbetat under år 2006-2008. Utvärderaren har därför begärt att få se samtliga verksamhetsberättelser för föreningarna Kale Jaka, Romska ungdomsförbundet, Romska kvinnoföreningen i Malmö och Internationell musikförening vilka tillsammans utgör RKC:s styrelse.

Romska ungdomsförbundet

Romska ungdomsförbundet (RUF), där Erland Kaldaras Nikolizsson är ordförande och även projektanställd genom projekt finansierat av Allmänna arvsfonden, är en paraplyförening som utgörs av 25 lokal medlemsföreningar. (Intervju med Erland Kaldaras Nikolizsson 2009-04-17) RUF har med stöd av Allmänna arvsfonden bedrivit projekten Roma in work, Next generation och Roma community leadership och erhållit 6 540 000 kronor från arvsfonden år 2006-2008.

Delar av projekten Next generation har gjorts i samarbete med RKC såsom inspelningen av en CD med romska och svenska barn. Next generation bedriver också en utåtriktad verksamhet som likt RKC:s riktar sig till barn i förskola och skola, och Next generation använder sig också, precis som RKC, av en romsk dockteater för att förmedla romsk kultur och historia till yngre barn. RUF beskrivs även ha en "ledande och ansvarlig roll i driften av Romska kulturcentret i Malmö". (RUF:s verksamhetsberättelser 2006-2008)

Internationell musikförening

Internationell musikförening (IMF) är den förening som varit aktiv längst, och det var genom denna förening som kontakten med kommunen togs om att starta upp RKC. Ordförande är Ivan Niko-

lizsson, och föreningens alla verksamheter har som mål att ”erbjuda nyttiga aktiviteter för barn och unga och därmed förebygga kriminalitet, våld, drogmissbruk samt skadegörelse” (IMF verksamhetsberättelser 2006-2008). Under 2006-2008 har IMF erhållit 146 tkr kronor i arrangemangs- och grundbidrag. IMF har bland annat under 2008 fått 50 tkr kronor för Roma Dance and Music festival

IMF har fram tills 2009 bedrivit musikundervisning för cirka 50 barn, och detta beskrivs som den största verksamheten för föreningen med flest antal aktiviteter och deltagare. Musikundervisningen har under våren 2009 dock lagts ner eftersom det bara var ett fåtal, sju barn, som deltog i undervisningen. Istället har föreningen börjat med läsläsning för barn tre gånger i veckan eftersom det behovet fanns. Då intervjun gjordes deltog sju barn i läsläsningen. (Erland Kaldaras Nikolizsson 2009-04-17)

Under 2006 beslutade IMF att det romska biblioteket skulle ingå i det kooperativa samarbetet med RKC i Malmö och ingå i RKC:s verksamhet samt medräknas i RKC:s budget. Under 2007 och 2008 har det romska biblioteket, enligt IMF:s verksamhetsberättelser, skett i samverkan med IMF. I de delar av RKC:s verksamhetsberättelser som berör biblioteksverksamheten nämns inte samverkan med IMF.

IMF har även under 2006-2008 haft sommarlovs aktiviteter för barn och unga boende i Seved och andra kringliggande bostadsområden. Verksamheten har syftat till att erbjuda barn och unga roliga och nyttiga aktiviteter för att ge ett alternativ till att ”dra runt på gator och torg”. 2007 och 2008 har IMF även erbjudit aktiviteter under jullovet för barn och unga boende i Seved som inte firar jul. (Verksamhetsberättelser 2006-2008)

Kale Jaka

Ordförande i Kale Jaka är Michel Kaldaras. Föreningen har under 2006-2008 ”strävat för att romska ungdomar skall erbjudas samhällsnyttiga aktiviteter som alternativ till att driva runt på Malmös gator och torg” (verksamhetsberättelser 2006-2008). Föreningen har haft verksamhet på RKC i form av kurser, utbildningar och diskussioner. I Kale Jakas verksamhetsberättelser nämns inga konkreta exempel på sådana kurser eller utbildningar.

2007 uteblev det ekonomiska stödet som Kale Jaka förväntat sig och därför genomfördes en stor del av verksamheten i samverkan med RUF, både under 2007 och 2008. Medlemskapet i RUF har gett Kale Jakas medlemmar möjlighet att delta i studieresor, utbildningar och kurser. Inga konkreta exempel på detta ges i verksamhetsberättelsen för 2007 eller 2008.

Kale Jaka har även under sommaren 2007 kunnat aktivera romska barn och unga som alternativ till olika slag av missbruk, kriminalitet och skadegörelse. Detta tangerar IMF:s aktiviteter för barn och unga, men det går inte att utläsa huruvida samarbete mellan de båda föreningarna skett.

Romska kvinnoföreningen i Malmö

Maria Ljölji Resblom är ordförande i Romska kvinnoföreningen i Malmö. Enligt verksamhetsberättelserna bedrivs tre fjärdedelar av föreningens verksamhet utifrån RKC:s lokaler och föreningen samarbetar med RKC. Som exempel nämns att föreningen under alla tre år sytt upp traditionella romska kläder till utställningar och modevisningar samt att föreningen på romska nationaldagen år 2008 stod för matservering och underhållning. Föreningen har även under 2006-2008 varit medlem i RUF och har genom RUF fått delta i en kulturinformatörskurs, samt i RUF:s regi åkt på studieresa till Gotland, Bryssel och Auschwitz.

Styrgruppen

I de årliga verksamhetsrapporterna från kulturförvaltningen står att RKC:s verksamheter upplevs bedrivas på ett tillfredsställande sätt samt att RKC uppfyller de mål som är satta. Det framkommer även i intervju med kulturförvaltningens representant att RKC uppfattas bedriva en omfattande och imponerande verksamhet. Kulturförvaltningens representant är mycket nöjd med dialogen i styrgruppen, dock upplevs för mycket tid ha gått åt till att diskutera överlevnadsstrategier för RKC. Detta då RKC upplevs som utsatta, både i relation till konflikterna mellan de romska grupperna och i relation till majoritetssamhällets förväntningar och krav på resultat. RKC upplevs av kulturförvaltningens representant vara mer genomgående granskade gällande föreningstekniska delar

av deras verksamhet. Den hårdare granskningen jämfört med andra föreningar sätts i relation till den romska bakgrunden vilket upplevs problematiskt och kulturförvaltningens representant menar att han hamnat i en situation där han upplever att han måste försvara RKC (tjänsteman på kulturförvaltningen 2009-06-01).

RKC är mycket nöjda med samarbetet med styrgruppen då det upplevs att RKC får snabb respons på sina idéer för utveckling av verksamheterna. Det kan exempelvis gälla ansökningar om bidrag där styrgruppen fungerar som ett forum för att diskussioner kring projektidéer och huruvida det är möjligt att få bidrag och genomföra dessa.

Funderingar kring föreningarna och RKC:s styrelse

Som nämnt tidigare når RKC ut till de olika romska grupperna genom de fyra föreningarna som tillsammans utgör RKC:s styrelse. Då utvärderingens fokus ligger på huruvida RKC har nått ut till de olika romska grupperna har jag således haft ambitionen att få kunskap om föreningarnas verksamheter och medlemsantal.

Gällande IMF:s, RKC:s och RUF:s verksamhetsberättelser verkar dessa föreningar vara mycket aktiva. Vid en närmare läsning framstår dock allt mer av deras olika verksamheter vagt beskrivna och det finns få konkreta exempel. Kale Jaka och Romska kvinnoföreningen verkar grunda mycket av sin verksamhet på RKC och RUF. Vidare går många av de olika verksamheterna in i varandra, vilket i sig inte alls behöver vara något negativt, men detta kan ha betydelse för hur många olika romska grupper RKC når ut till genom de fyra föreningarna.

Gällande hur många olika romska grupper RKC når ut till är det även värt att notera att i tre av fyra föreningar som utgör RKC:s styrelse är någon ur familjen Kaldaras Nikolizsson ordförande. Monika Kaldaras är därefter ordförande för hela RKC.

Uppgifter om medlemsregister, medlemsantal eller liknande för att kunna säga någonting om till hur många RKC når ut har inte kunnat verifieras. På fritidsförvaltningen finns IMF registrerad, och därför även deras medlemsantal. IMF har drygt 300 medlemmar, varav 250 bidragsberättigade. På vilket sätt dessa medlemmar är aktiva i IMF och tar del i planering och genomförande av RKC:s

verksamheter är oklart då jag inte fått möjlighet att träffa någon av medlemmarna. Ingen av de andra föreningarna finns registrerade och det finns därmed inga siffror på vilket antal eller vilka romska grupper RKC når genom föreningarna.

ROMSK KULTUR OCH RKCS VERKSAMHETER

I uppdraget för den här utvärderingen ingår att se huruvida det romska kulturcentrets (RKC) verksamhet upplevs som en verksamhet för hela den romska kulturen. Vad som utgör hela den romska kulturen är omöjligt att säga och att definiera romsk kultur är inte heller önskvärt då en sådan definition inte kan innehålla alla aspekter. Det är dock intressant att försöka förstå hur RKCs medlemmar tänker kring romsk kultur relaterat till RKCs verksamheter. För att få ytterligare perspektiv på RKCs verksamheter är det även intressant att se hur besökare från majoritetssamhället uppfattar RKC. Vidare har även romska informanter intervjuats om RKCs verksamhet, och i detta avsnitt lyfts deras syn på RKCs information om romsk kultur till majoritetssamhället fram. Utifrån dessa olika perspektiv förs sammanfattningsvis ett resonemang kring romsk kultur manifesterad genom RKCs verksamheter.

RKCs mål

Under intervjuer med aktiva inom RKC framkommer att de viktigaste målen är att få så många barn och ungdomar till centret som möjligt, samt att fungera som en mötesplats för romer. Vidare framkommer att den sociala verksamheten varit viktig och tillkommit naturligt, även om den inte varit ett mål för RKC. Den sociala verksamheten innebär att RKC bistått romer hjälp med blanketter, telefonsamtal, ansökningar om att bli en förening, sökande av bostad och arbete. RKC har nu överlämnat den sociala

verksamheten till de nyöppnade romska informations- och kunskapscentret i Kirseberg och ”försöker ju med alla möjliga sätt att förmedla att vi [RKC] är en ren kulturinstitution” (2008-04-17).

Romsk kultur

Under intervjuerna med RKC:s medlemmar beskrivs romsk kultur mycket brett. Det framförs att romsk kultur är allt från att bjuda på kaffe vid besök till att ta hand om sina äldre och sina barn. Vidare beskrivs att det är en del av romsk kultur att alltid hjälpa en annan rom, oavsett om det gäller mat och husrum eller utlåning av pengar. Romer lånar alltid ut pengar till andra romer, utan ränta med bara ordet som säkerhet. Denna sammanhållning utifrån det romska ursprunget beskrivs också med att romer alltid vet att de är bjudna, även utan inbjudan, till bröllop, kris (romsk rättegång) och begravningar.

Utställningen och den föreläsningsverksamhet som RKC bedriver beskrivs som centrala och det framkommer i intervjuerna att besökarna styr vad RKC:s personal och medlemmar berättar om. Sjukvården är till exempel inte så intresserad av att höra om romska bröllop, ett annat exempel är det tillfälle då pantbanken kom på besök. Pantbanken blev då informerad om det romska sättet att låna ut pengar utan ränta och i intervjun framförs att det sedan är upp till pantbanken att anpassa sin verksamhet eller inte. Sjukvården är även intressant gällande anpassning eller ej då det i intervjuerna beskrivs som en del av romsk kultur att som patient ha en talesman med sig. Talesmannen, istället för läkaren, är tänkt att ha den direkta kommunikationen med patienten.

Detta går helt emot läkarens regler, det förstår vi, men samtidigt är detta en del av den romska traditionen i alla grupperna, detta är inget man byter över en natt så vi försöker bara förklara hur man ska kunna bemöta romer för att inte begå dessa jättemisstag. (2009-04-17)

Förutom att fungera som en kunskapskälla åt romska ungdomar framkommer det i intervjuerna att RKC:s medlemmar upplever ett

erhört positivt bemötande från majoritetssamhället. Innan projektet startade hade de inte kunnat tro att de skulle bli till en sådan stor nytta för majoritetssamhället eller att besökare skulle uttrycka en sådan tacksamhet över det RKC förmedlar. Det framkommer även i intervjuerna att RKC önskar vara en motbild till den negativa bild av romer som ofta förmedlas i media.

För då har man kunnat visa att trots all den här grymheten och förföljelsen så är vi ändå glada, mungiporna är uppe och vi vill väldigt gärna visa upp det istället för att pracka på svenska staten att ni ska betala ersättning. Vi visar upp det här i form av bild och sen så får man ta sitt eget beslut då om hur man ser på det. (2009-04-17)

Vad förmedlar RKC?

Jag har varit i kontakt med två skolor i Malmö, specialistkliniken för barn och ungdomstandvård, akutavdelningen i Malmö, Garaget, ABF och Röda Korsets ungdomsförbund. Förutom kontakten till Röda Korsets ungdomsförbund förmedlades kontakterna genom RKC.

Anledningen till att informanterna varit i kontakt med RKC skiljer sig åt, i vissa fall av har informanterna förutsättningslöst velat veta mer om romer men i de flesta fall är anledningen mer problemorienterad där informanterna genom sitt arbete har kontakt med romer. De söker sig då till RKC för att få de problem som de tycker att de möter i kontakten med romer förklarade, vilket kan tolkas som att de utgår från att problemen är kopplade till det romska ursprunget.

Informanterna har haft olika mycket kontakt med RKC och det skiljer sig även åt hur stor kännedom de har om RKC:s verksamheter samt hur mycket de tycker att de har haft användning för och reflekterat över informationen de fått från RKC.

Under intervjuerna framkommer att RKC upplevs som något mycket positivt, att deras verksamhet och lokaler är fina och väl värda ett besök. RKC beskrivs som en viktig motbild till det media förmedlar om romer, då RKC förmedlat en mer nyanserad bild

som gett ökad kunskap och förståelse för romsk kultur. Det framkommer under intervjuerna att det ligger ett stort värde att få träffa en rom som är öppen med sitt ursprung och som vill och kan svara på frågor. Mötet anses viktigt då det avdramatiserar kring romsk kultur samt att RKC beskrivs som en öppning in i en annars mycket sluten grupp. Vidare ger RKC även ”hela den här mångkulturaliteten ett ansikte och säger jo men hör du, vi är människor också så du kan ju prata med oss” (tjänsteman kulturförvaltningen 2009-06-01).

Den positiva bilden av RKC framkommer i relation till en tidigare mer problemorienterad eller negativ upplevelse av romer; ”åtminstone den familjen blandar sig och har riktigt jobb” (lärare 2009-05-06). Verksamheten upplevs knuten till familjen Kaldaras, vilken informanterna fått ett positivt intryck av.

Informanterna menar att RKC på ett lättillgängligt sätt berättar om den romska historien och kulturen men mindre om samtida kulturyttringar och vardagen för romer i Malmö idag. Det är och ena sidan bra, anser informanterna, att informationen är lätt att ta till sig, men menar att lättillgängligheten och andra sidan lett till att RKC gjort avkall på att problematisera och nyansera berättelsen om romer i Sverige. Informanterna beskriver RKC:s information som bred, platt och romantiserad vilket, istället för att motverka fördomar, enligt informanterna kan leda till att den stereotypa föreställningen om romer förstärks.

Sen när personalen diskuterade, jaha det är dom reglerna som styr, det är detta, det är såhär, då fattar vi varför dom gör som gör, och när smycken kommer, jaha då är det någonting som håller på att hända, då är det dags att giftas bort och flickan då...Så det handlade mycket om förståelse för den romska kulturen (biträdande rektor, 2009-05-18).

Det framkommer i citatet att förståelsen upplevs som något positivt men i intervjuerna resoneras även kring minoritetsgruppers problematik, att och ena sidan vilja visa upp sin kultur och bevara sin särställning, men och andra sidan bli behandlad som vem som helst. Det är viktigt att båda delarna får utrymme men i intervjuerna framkommer att RKC endast talat om det som gör

romer annorlunda, och inte talat om det som förenar, vilket informanterna menar kan göra att fördomar och vi och dom konstruktionen stärks efter ett besök på RKC.

Under intervjuerna framkommer det att RKC upplevs ha för höga förväntningar på sig från majoritetssamhällets sida. Informanterna framhåller att det är viktigt att komma ihåg att RKC är en kulturförening som arbetar efter vissa förutsättningar. Det betonas i intervjuerna att RKC har en viktig roll att fylla då det saknas romsk representation i samhället. I intervjuerna framkommer det att diskussionen kring vad RKC förmedlar och om det kan sägas vara representativt för en större grupp romer anses underordnad avsaknaden av romsk representation i samhället.

Behov av "kulturkompetens"?

Under intervjuerna med romska informanter ges skiftande svar om huruvida informanterna inte anser sig behöva något speciellt bemötande, exempelvis i sjukvården, utifrån att de är romer.

inget speciellt som är mot romer. Det tycker nog alla, svenskarna också, att man inte får tid när man vill. Men inget speciellt (2009-04-16).

det finns inte skäl att informera varken skola eller sjukvård att romer skulle bli bemötta på något speciellt sätt (2009-05-04).

Gällande språket nämns att det kan finnas behov av en tolk, men det verkar ofta vara så att en släkting som kan språket tolkar. Det tas även upp i intervjuerna att en romsk patient har med sig en släkting på sjukhuset som sköter kommunikationen med läkaren. Det framhålls som bra om sjukvården informeras om detta eftersom det annars lätt uppstår konflikter.

(...) hade jag fått en värre sjukdom så då vet jag inte om jag hade velat få svar direkt från doktorn: ja du är sjuk, du har så här lång tid kvar, det här och det här händer med dig...(...) För doktorn, många doktorer kommer och säger rakt ut, dom skiter i vem du är. Och en släkting försöker linda in det på ett annorlunda sätt kanske (2009-04-27).

Frågan om RKC:s förmåga att representera de olika romska grupperna tas upp även under intervjuerna med de romska informanterna. Det framkommer i intervjuerna RKC kan informera exempelvis sjukvården om romsk kultur men att det borde vara fler olika romska grupper involverade eftersom Kaldaras inte kan tala för alla.

Och det finns, ja, olika romer har olika traditioner. Det skulle vara bra om man plockade kunskap från varje grupp och samlade ihop så att det skulle passa för oss allihopa (2009-05-13).

Romsk kultur manifesterad genom RKC:s verksamheter

Det verkar således finnas olika åsikter angående om RKC behöver informera om romsk kultur och tradition, samt att även om informanter tycker att det är bra att RKC berättar om romsk kultur och tradition så verkar det finnas en tveksamhet kring om RKC verkligen kan berätta om alla de olika romska kulturerna och traditionerna. Till detta kan diskussionen om för höga förväntningar på vad RKC:s verksamheter kan innehålla kopplas. Är det en rimlig förväntan att ett kulturcenter ska kunna representera en så heterogen grupp som romer är? Och kan ett kulturcenter innehålla verksamhet för hela den romska kulturen (och vad innehåller *hela* den romska kulturen)?

Det är intressant att jämföra detta med informanterna från majoritetssamhället som i de flesta fall inte framför någon källkritik överhuvudtaget utan är nöjda med att fått information om romer från någon som själv är rom. Vissa informanter nämner dock representationsaspekten men i många fall verkar informanterna

utgå från att det RKC förmedlat stämmer för flesta romer, vilket motsägs i intervjuerna med andra romer.

I detta sammanhang kan även diskuteras huruvida RKC kan sägas ha ökat kunskapen om romer i Malmö. Det framkommer i intervjuerna att RKC upplevs förmedla en positiv bild av romer, vilket RKC:s medlemmar beskriver som ett mål för verksamheten. Utifrån ett antagande om att den dominerande bilden i majoritetssamhället i övrigt är negativ av romer kan RKC därmed sägas ha bidragit till att nyansera denna bild. Dock framkommer även att bilden RKC förmedlar i viss mån är stereotypisk och därmed kan sägas bekräfta snarare än minska fördomar om romer. En ökad förståelse för romsk kultur som av informanten upplevs som positiv behöver inte vara detsamma som att informantens föreställningar om romer ifrågasatts eller minskat. Ett exempel på detta är om för tidiga giftermål bland romska flickor beskrivs som en del av den romska kulturen. Det kan då finnas en risk att beskrivningen av tidiga giftermål som en del av romsk kultur leder till att dessa giftermål inte problematiseras eller ifrågasatts. Diskussionen om minoriteters rättigheter att bibehålla sin kultur i konflikt med andra rättigheter, såsom kvinnors rättigheter är viktig, men det framkommer i intervjuerna att sådana diskussioner inte förs med majoritetssamhället inom ramen för RKC.

Vidare framstår majoritetssamhällets behov av att få kunskap om romer som större än romers behov av speciell "kulturkompetens" i deras möte med majoritetssamhället.

Sammanfattningsvis, hur ska dessa olika motsägelser tolkas och förklaras? Från majoritetssamhällets sida finns ett behov av att förstå och få insikt i "hur romer är" och i informanternas fall, utifrån goda avsikter att bättre kunna hantera romer i sin yrkesroll. Alla romer tycker sig dock inte behöva något speciellt, och vill bli bemötta som vem som helst. Vems behov svarar då RKC på, majoritetssamhällets behov av kunskap för att utifrån den "förstå" romer, eller romernas behov (och vilka behov är det)?

Andra aspekter är huruvida det är önskvärt att majoritetssamhället anpassar sig, ska läkaren frångå sin läkareetik, att alltid kommunicera med patienten gällande patientens tillstånd eller val av behandling, utifrån att patienten är rom? Vilken kunskap skulle krävas för att säkerställa att sådana anpassningar sker utifrån

”rätt” premisser? Och är det möjligt att inhämta sådan kunskap? Den övergripande diskussionen blir således; hur ska mötet mellan minoritet och majoritet hanteras?

Ovanstående frågor saknar självklara svar, vilket inte behöver ses som negativt då varken majoritets- eller minoritetssamhällen är statiska, utan föränderliga och beroende av kontext. Det är dock mycket viktigt att diskussionen kring romer i Malmö och deras rätt att bibehålla och utveckla sin kultur (se artikel 5 i Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter) hålls levande samt tillåts vara problematiserande och mångfacetterad.

ROMER I MALMÖ OCH RKC

Följande avsnitt baseras på intervjuer med 18 romska män och 11 romska kvinnor från olika grupper i Malmö och ämnar diskutera vad de romska informanter känner till om romska kulturcentrets (RKC) verksamhet, huruvida RKC når ut till de olika romska grupperna i Malmö, samt vilka tankar som finns både bland de romska informanterna och inom RKC om framtiden för romsk kultur i Malmö.

Kännedom om RKC och RKC:s verksamheter

Det framkommer i intervjuerna att många känner till att RKC finns, men att informanterna inte utnyttjat lokalerna eller RKC:s verksamheter regelbundet utan att det rört sig om ett fåtal tillfällen vid kris, möten eller studiebesök. För andra tillfällen såsom begravningsvaker, barnkalas, romska fester med mera så uppger informanterna att de hyr eller lånar andra lokaler.

Gällande hur mycket informanterna känner till om RKC:s verksamheter framkommer det i intervjuerna att de känner till att det finns en förskola, ett bibliotek, ett museum och en biograf. Av de olika föreningarna som utgör RKC framkommer att dessa, med något undantag av RUF och IMF, inte är kända av informanterna, och då upplevs som en del av familjen Kaldaras. ”Dom [Kaldaras] började med IMF [Internationell musikförening]. Det är massa föreningar men det är samma tre personer.” (2009-04-27) Det förekommer även en viss förvirring kring vad IMF har för verksamheter då föreningen kopplas samman med musikgruppen ”gipsy brothers” som tar betalt för sina spelningar. Gipsy brothers

är inte en del av IMF utan en musikgrupp bestående av Erland, Rickard, Michelle Kaldaras och deras far Ivan Nikolizsson.

Det framkommer i intervjuerna att IMF:s musikundervisning är känd, men inte utnyttjas av informanterna på grund av avsaknad av intresse, för att undervisningen upplevs vara för dyr, eller för att undervisningen inte upplevs riktad till informanternas barn.

Informanterna känner inte heller till att RKC:s lokaler går att låna kostnadsfritt, och det framkommer i intervjuerna att informanter blivit nekade tillträde till lokalen, eller hört talas om någon som blivit nekad. De grunder på vilka informanterna har nekats tillträde är olika. Det har rört sig om brist på utrymme för att starta ny verksamhet i lokalen, konflikter mellan familjen Kaldaras och informanter, att lokalen är för liten för informantens ändamål, samt att informanter hört att Kaldaras inte vill låna ut lokalen och därför inte frågat.

(...) jag har bara hört ett rykte. Att någon ville ha fest och då fick de kalla handen. (...) skulle jag själv ha frågat skulle jag kanske fått...för att jag är bra med dom (...) därför att jag inte haft några stora konflikter med dom...(2009-04-27)

Medlemmar i RKC menar att de lånar ut lokalerna kostnadsfritt och att detta vanligtvis sker en gång i månaden. Dock måste en representant från RKC vara närvarande vid utlåningen eftersom RKC är ansvariga för lokalen.

Familjen Kaldaras är centrala i intervjuer med romer och det framkommer att RKC upplevs som en förening skapad av och till för familjen Kaldaras.

Jag tror dom jobbar åt sig själva. Vi vet inte mycket, vi får inte mycket information om vad de har för aktiviteter, eller på vilket sätt vi kan utnyttja kulturcentret. Det är bara deras familj och deras barn. (2009-04-16)

Det är ett familjeföretag. (2009-04-16)

I intervjuerna med RKC:s besökare från majoritetssamhället lyfts även där familjen Kaldaras fram som drivande av RKC, dock i mer

positiva ordalag. Diskussionen om kopplingen mellan RKC och familjen Kaldaras har också förts med ordföranden i RKC, Monika Kaldaras samt ordförande i RUF, Erland Kaldaras Nikolizsson.

Från RKC:s sida besvaras påståendet om att RKC och familjen Kaldaras är synonyma på två sätt; och ena sidan framförs att det är fyra enskilda föreningar som utgör RKC och att tre av dessa har ordföranden ur familjen Kaldaras spelar ingen roll eftersom föreningarna utgörs av medlemmar utanför familjen. Och andra sidan framhålls att det romska samhället är uppbyggt kring familjer och klaner, och det är genom dessa romer kommunicerar och driver sina frågor. Majoritetssamhället kommunicerar dock inte på genom familjer, och familjer kan inte heller söka bidrag för verksamheter utan majoritetssamhället kräver ett företag, en förening eller liknande att kommunicera med. Således menar RKC att det romska samhället anpassat sig till majoritetssamhället genom att bilda föreningar men att dessa fortfarande är baserade på familjer eller klaner. De 15-20 romska föreningar som finns i Malmö är, enligt RKC, alla baserade på familjen och de olika romska grupperna har på så vis anpassat sig till majoritetssamhället, men gjort detta utifrån gruppernas egna premisser.

Utifrån detta resonemang verkar medlemmar i RKC således kunna instämma till viss del i att RKC arbetar utifrån familjen Kaldaras, men vid följdfråga om detta hänvisas återigen till att det är enskilda föreningar som utgör RKC, och att dessa har olika medlemmar. Det betonas även att RKC arbetar för att få ut information om RKC och centrets arrangemang. RKC trycker vid arrangemang alltid upp stora affischer som sätts upp på offentliga platser och delar ut flygblad på olika platser i Malmö, såsom Gustav Adolfs torg, Stortorget och Rosengårds centrum.

Det framkommer i intervjuerna att det inte upplevs som problematiskt i sig att en familj är en förening utan problemet är att RKC inte upplevs som öppet för andra romer.

De flesta romer tyckte från början att det är ju bra, eftersom hon är utbildad Monika Kaldaras och det är bra att någon driver. Så tyckte man från början. Men hon har absolut inget samarbete med några som helst utan det är enbart familjen.
(2009-05-04)

Vidare framkommer i intervjuerna att det, i förhållande till att RKC upplevs vara en verksamhet av och för familjen Kaldaras, är problematiskt att RKC uppfattas representera romer i Malmö.

Deras förening är bra för dom själv, men självaste namnet, att kalla sig för romskt kulturcenter, det är lite fel. Dom skulle kalla sig lite annorlunda på grund av att ett romskt kulturcenter, det ska tillhöra alla romer oavsett. Men det är inte på det sättet, utan dom håller sig mer för sig själva. (2009-04-27)

Det finns även den motsatta bilden då det i intervjuerna görs gällande att romer inte alltid ser och förmår uppskatta allt det utåtriktade arbete som RKC gör. Informanterna menar att om fler grupper skulle vara delaktiga inom RKC skulle det utåtriktade arbetet kunna förbättras men informanterna menar samtidigt att det är viktigare att någon information om romer ges till majoritets-samhället än att informationen är helt korrekt.

Informanterna anser att RKC borde satsa mer på att förankra sitt arbete lokalt och att det krävs mer delaktighet från flera olika grupper inom RKC. RKC har lyckats få med romer, men främst romer från övriga Sverige, och inte romer i Malmö. Gällande representativitet försöker RKC att ha med information om olika grupper men enligt informanterna lyckas RKC inte riktigt med detta då andra grupper inte upplevs som delaktiga i arbetet.

(...) dom försöker informera om olika grupperingar, men fullt ut kan man inte (...) I de sammanhang där man möter varandra från olika grupper, ursprung, kulturer, jämför med varandra, [är det] bättre att en grupp som kommer därifrån kan svara på sina frågor, än en annan som inte kommer därifrån och ska svara för någon annans räkning. (2009-05-13)

Bilden som informanterna ger av RKC är mycket heterogen och det beskrivs också, även om det inte finns så mycket kännedom om RKC, att ”det är en positiv grej som finns och det är bra att det finns.” (2009-05-13) Bland informanterna finns det mycket respekt för familjen Kaldaras och för det som de har åstadkommit,

exempelvis för att de har lyckats skapa en utställning med så många fina föremål. I intervjuerna framhålls även att Kaldaras har ett starkt engagemang och är modiga som satt igång med projektet, samt är skickliga som kunnat hålla igång projektet trots svårigheter. Heterogeniteten återkommer gällande huruvida RKC upplevs nå ut till Malmös romer, där skalan rör sig från att informanter anser att RKC inte når ut alls, till att RKC når ut till viss del men inte tillräckligt. Informanterna menar även att det inte alltid finns intresse från andra romers sida att samarbeta med RKC eller att utnyttja deras lokaler. Föreningsarbete kräver engagemang samt en vilja att arbeta tillsammans i grupp, vilket också varit svårt då det förekommit konflikter mellan RKC och andra romska grupper. Informanterna kritiserar att alla Malmös romer ska rymmas inom RKCs verksamhet, då romer i Malmö är en stor folkgrupp som borde tilldelas mer resurser.

Som jag sa det är en liten sak vi har fått och som vi ska slåss för allihopa (...) om vi härifrån skulle kasta ut ett litet bröd och det fanns 100 fåglar, och en fågel tog brödet, skulle dom andra jaga för att ta brödet... (2009-05-13)

Tankar om framtiden för romsk kultur i Malmö

Det finns skilda åsikter kring hur informanterna tycker att romsk kultur ska manifesteras och utvecklas i Malmö. Skalan rör sig från åsikten att RKC borde läggas ner till förmån för öppnandet av ett nytt center med fler medverkande än familjen Kaldaras, till uppfattningen att RKC går att förbättra och utveckla.

De som anser att RKC kan förbättras tar det romska kulturcentret i Stockholm som exempel, där fler olika romska grupper är involverade i centret, som även har anställda från olika grupper. I intervjuerna framkommer det att det handlar mycket om inflytande och delaktighet, om att vilja vara med att påverka och fatta beslut, och inte enbart vara medlem i en organisation där en annan grupp styr.

Det går att utskilja tre sorters aktiviteter med vilka informanterna vill fylla ett kulturcenter. Det handlar dels om

kulturuttryck såsom dans, musik och historia, dels om information till majoritetssamhället, och slutligen om språkundervisning och mer ”sociala” center, med exempelvis förebyggande av missbruk bland romska ungdomar på agendan.

Musiken framkommer som oerhört viktig i intervjuerna. Ett kulturcenter ska synas mer än RKC gör idag och det framstår som viktigt att visa upp romsk kultur för majoritetssamhället.

Om jag fick välja skulle jag öppna ett kulturcenter där mina barn och andras barn skulle kunna komma och lära sig instrument. För dom [RKC] kallar det musikskola men samtidigt tar dom inte emot några barn. (...) Flickorna ska dansa och sen uppträda i samhället och visa svenskarna vad vi kan. (2009-04-16)

Gällande informationsspridning menar informanterna att informationen till majoritetssamhället om romer måste förbättras och utökas. Det betonas att romer är en del av svensk historia men att okunskapen om romer fortfarande är mycket utbredd. Romernas språk romanés tas upp som ett exempel då många i majoritetssamhället tror att det är ett språk när det i själva verket utgörs av skilda varieteter som kan vara mycket olika. Språket framkommer som mycket viktigt då äldre romer märker att deras barnbarn inte kan tala romanés längre, och i intervjuerna lyfts studiecirklar upp som ett förslag för att stärka och utveckla språket hos den yngre generationen.

Vidare är frågan om lokal mycket central, där det finns önskemål om en egen lokal till vilken alla skulle vara välkomna. RKC beskrivs även som för litet för ändamålen då cafédelen endast rymmer 60 personer vilket inte är tillräckligt vid begravningsvakor, kris (romsk traditionell rättegång) med mera. För större arrangemang lånar RKC i nuläget låna iranska föreningens lokaler på andra våningen i föreningarnas hus. Informanterna anser också att lokalen borde vara mer synlig för allmänheten.

Gällande de olika romska grupperna så framträder dessa i intervjuerna som viktiga att vara medveten om. Informanterna tycker att det är viktigt att alla olika grupper får vara med, och att inte en grupp premieras framför en annan. I intervjuerna

framkommer även att det finns en viss frustration och ilska över att Kaldaras har ett " eget " center genom vilket de får pengar, medan andra romska grupper inte har någonting. Dock finns det också en medvetenhet om att dessa rykten om att RKC innebär massa pengar till Kaldaras inte behöver vara sanna, och att ilskan och frustrationen i vissa fall härstammar från avundsjuka. "Alltså grejen är såhär. Om jag öppnar en förening så tror alla att jag ska bli miljonär på den föreningen och då oavsett vad man gör." (2009-04-27)

Vad som är viktigt att lyfta fram är att RKC upplevs till stor del ägas av familjen Kaldaras, och detta är en faktor som inte kan ignoreras. Dock framkommer även visioner som sträcker sig bortom rådande gruppindelning:

(...) Någonting som skulle vara bra, att ta bort alla namn, jugoslaviska, polska, svenska, albanska, turkiska romer och öppna ett riktigt stort kulturcenter där alla finns, där alla ska vara och hålla samman. Enighet, det skulle vara bra. Det är en bra dröm! (2009-05-13)

Romer i Malmö och RKC

Materialet visar att RKC når ut såtillvida att många vet att RKC finns, dock verkar kunskapen om RKC:s verksamheter vara mycket begränsad, samt att verksamheterna och lokalerna inte verkar utnyttjas i någon stor utsträckning. Vidare framkommer att familjen Kaldaras inte är öppna för andra romska gruppers delaktighet, vilket bestrids av RKC som menar att alla är välkomna. Oavsett om RKC stänger ute andra romska grupper eller inte så upplevs RKC vara starkt kopplat till familjen Kaldaras vilket leder till att RKC inte lyckas vara ett neutralt center för romer i Malmö. Detta påverkar i sin tur RKC:s förmåga att vara tillgängligt för alla romska grupper i Malmö.

I detta sammanhang bör funderas över rimligheten i att RKC ska räckas till för alla Malmös romer, både gällande antal (det beräknas finnas 8000 romer i Malmö) och i förhållande till gruppens heterogenitet (uppdelade efter nationalitet så beräknas åtta grupper

finnas i Malmö). Mot bakgrund att RKC skall vara ett center för alla romer är det besvärande att familjen Kaldaras framstår som ägare av RKC. Utvärderingen visar att Malmö kommun i beslutet att stödja RKC verkar ha förbiset de romska gruppernas heterogenitet och därmed komplexiteten i deras representation vilket bidragit till situationen idag.

Materialet visar även på att bilden inte är svartvit, trots att det framkommer missnöje gällande RKC:s nuvarande verksamhet finns en öppenhet kring att reformera styrningen av RKC, finna nya bättre lokaler samt utveckla och utöka verksamheten. Förslagen som framkommer i intervjuerna är ambitioner att förbättra, men måste ibland också ses i ljuset av försök att förbättra positionen för sin egen grupp.

Föregående avsnitt behandlade begreppet romsk kultur och om RKC kan visa upp *hela* den romska kulturen. Diskussioner kring representativitet har varit återkommande och RKC anses inte kunna representera eller informera om alla romska grupper, vilket inte heller framstår som en rimlig förväntning. Frågan om representativitet är komplex, även om alla romska grupper skulle finnas representerade inom RKC:s verksamhet, är det långt ifrån självklart att respektive grupps alla medlemmar skulle känna sig representerade.

Av materialet framgår att begreppet kulturcenter tolkas på många olika sätt, allt från att vilja ha ett mer "socialt" center till att vilja ha ett center med "rena" kulturyttringar såsom musik och dans. Det visar sig även i intervjuer med RKC:s medlemmar att gränsdragningar för verksamheterna är svåra att göra. Vidare visar materialet att familj och förening i många fall kan vara synonymt, vilket är ett sätt att tolka en verksamhet som inte alltid motsvarar gängse förståelse av föreningsverksamhet. Utifrån detta blir de spretiga visionerna lättare att förstå, en förening ses som ett sätt att försöka förbättra tillvaron, både för sig själv men även för gruppen i stort. Att driva en förening och ha en lokal blir även ett kvitto på att ha lyckats, både i förhållande till det romska samhället och i förhållande till majoritetssamhället. Återkopplat till begreppet kulturcenter krävs det således en lyhördhet för svårigheterna med att endast ha ett kulturcenter i Malmö när önskningarna och förväntningarna på ett sådant center är så mångfacetterade.

REFLEKTIONER

Detta avsnitt avser ge sammanfattande reflektioner och slutsatser av föreliggande utvärdering.

De olika föreningarna

Det romska kulturcentret (RKC) har fyra medlemsföreningar som tillsammans bildar RKC:s styrelse. Internationell musikförening (IMF) står på hyreskontraktet för lokalen och är därmed huvudman och ekonomiskt ansvarig för projektet.

Under arbetet med utvärderingen har viss förvirring gällande föreningarna framkommit, detta främst ur tre aspekter. Den första handlar om huruvida de olika föreningarna förmår att vara de kanaler ut till de olika romska grupperna som de utger sig för att vara då ordförandeskapet i tre av fyra föreningar innehas av familjen Kaldaras. Detta behöver inte påverka hur RKC når ut till de romska grupperna, men det framkommer i intervjuerna med romska informanter att romer inte känner sig delaktiga i eller utnyttjar RKC:s verksamheter och det finns således anledning att fundera över om RKC:s organisatoriska struktur främjar en inkludering samtliga romska grupper.

Den andra aspekten gäller otydlighet kring föreningarna då verksamheterna ofta går in i varandra och det är oklart vilken förening som gör vad. Detta är problematiskt i förhållande till besökare på RKC och RKC:s eller de olika föreningarnas utåtriktade arrangemang då det är svårt att förstå vem som representerar vad. Den tredje aspekten rör ekonomin där ovan beskrivna förvirring mellan de olika verksamheterna som förening-

arna bedriver även ger en otydlighet avseende ekonomisk redovisning.

Romska grupper

I RKC:s uppdrag ligger att samtliga romska grupper ska vara delaktiga i planering och genomförande av RKC:s verksamheter. Utvärderingen visar att detta är ett oerhört problematiskt uppdrag då de romska grupperna heterogena och har skilda önskemål och behov vilka alla omöjligt kan rymmas inom ramen för RKC. Vidare förknippas RKC i hög grad med familjen Kaldaras och förmår således inte att vara en neutral mötesplats för romer i Malmö.

När RKC:s uppdragsbeskrivning gjordes förbisågs de romska gruppernas heterogenitet och den komplexitet det innebär. Ett förslag från utvärderingen är att Malmö stad hädanefter bör ta hänsyn till detta och möta varje förfrågan från en romsk grupp som enskild samt ge utrymme för stöd åt flera romska grupper. Detta innebär inte att romska grupper inte kan samarbeta och ha liknande mål och önskingar inom vissa områden, men ett samarbete kan inte pådyvlas uppifrån utan initiativet måste komma från grupperna själva.

RKC som kulturinstitution

Om RKC ska kunna bli en kulturinstitution krävs *tydlighet* avseende RKC:s uppdrag samt *stöd* i arbetet med att förbättra RKC:s verksamhet kvalitetsmässigt. Dessa två aspekter är tätt sammanlänkande då ett tydligt begränsat uppdrag också ger möjlighet att utvecklas mer inom detta.

Utvärderingen visar att majoritetssamhället utnyttjar RKC:s verksamheter i högre grad än romska grupper samt att romska gruppers olika behov och önskingar inte kan rymmas inom RKC. En avgränsning kan därför vara att främst vända sig till majoritetssamhället, renodla den utåtriktade verksamheten inom kultur och historia och satsa på att höja kvalitén. Som tidigare påpekats skulle ett samarbete med befintligt bibliotek och museum främja tillgängligheten samt leda till en mer distinkt och kvalitetsmässigt förbättrad verksamhet. Vidare bör även

ansträngningar läggas på att finna en mer lämplig och tillgänglig lokal än den som i nuläget används för verksamheterna.

Minoritetsansvarig

Med ambitionen att utgå från utvärderingen men lyfta blicken och se till övergripande strukturer diskuteras i detta stycke en minoritetsansvarig i Malmö stad. Med minoritetsansvarig menas ansvarig för de nationella minoriteterna av vilka den största gruppen i Malmö torde vara romer och därefter följas av judar. De återstående tre minoritetsgrupperna, samer, tornedalingar och sverigefinnar kan antas vara ett fåtal. Här diskuteras minoritetsansvariges roll gentemot de romska grupperna.

Tanken med en minoritetsansvarig har vuxit fram både under arbetet med denna utvärdering och under tidigare uppdrag som handlat om romer i Malmö. I mitt arbete har jag upplevt att det saknas tillräckliga resurser och kunskap om de romska gruppernas heterogenitet och behov samt att det finns oklarheter kring vad nationell minoritetsstatus innebär i praktiken för Malmö kommun. I våras öppnade det ett romskt informations och kunskapscenter som ska fungera vägledande och rådgivande åt romer i deras kontakt med myndigheter samt vara ett center för fungerande informationskanaler ut till romer boende i Malmö. Arbetet med romer måste, precis som andra verksamheter hanteras på olika nivåer. Såväl informations och kunskapscentret som kulturcentret har konkreta och specifika arbetsuppgifter som upptar deras tid. En minoritetsansvarig skulle stå för ett samlat minoritetspolitiskt grepp vilket i slutändan kan leda till sparande av resurser då framförhållning och strategiska satsningar minskar kostnader. Här följer en kort beskrivning för att ge en uppfattning om minoritetsansvariges roll i Malmö.

En minoritetsansvarig ska ha god kännedom om de romska grupperna i Malmö och om de insatser som görs gentemot den romska minoriteten, samt verka samordnande för dessa. Andra anställda i kommunen som får förfrågningar kan således själv vända sig till minoritetsansvarig för rådgivning i ett ärende eller hänvisa direkt till minoritetsansvarig.

Vidare kan minoritetsansvarig verka kunskapsutjämnande och för samarbeten mellan stat och kommun samt högskola och kommun.

Ansvarig för minoritetsfrågor ska hålla sig uppdaterad avseende minoritetspolitik och forskning inom området för att på bästa sätt arbeta strategiskt med minoriteter i Malmö.

Utvärderingen och RKC

Under arbetet med utvärderingen har det framkommit att det romska kulturcentrets (RKC) styrelse anser sig negativt särbehandlade utifrån sin etnicitet då RKC anses bli granskat mer än andra liknande verksamheter. Enligt Malmö stad som har tagit del av RKC:s synpunkter utgör stödet till den verksamhet som granskas ett tidsbegränsat projekt. Projektet genomförs visserligen med hjälp av föreningarnas engagemang, men det ekonomiska stödet till verksamheten handlar inte i första hand om ett ekonomiskt bistånd till de enskilda föreningarna utan om ett stöd till ett avgränsat projekt. Alla projekt har en början och ett slut och att projekt som erhåller kommunens stöd också följs av oberoende utvärderingar är inget unikt i sammanhanget. Härvidlag behandlas RKC inte annorlunda än andra projektverksamheter som erhåller kommunalt stöd.

Det kan emellertid inte bortses från att romer som grupp historiskt har omgärdats av en omfattande diskriminering, vilket skulle kunna ge stöd åt RKC:s uppfattning, men samtidigt skulle en argumentation som hänvisar till historiens förtryck också leda till att etniciteten i sig framstår som en strategi att undgå den granskning som drabbar andra föreningar som befinner sig i en likartad situation som RKC. Huruvida utvärderingen är ett uttryck för kvalitetsgranskande ambitioner eller är en konsekvens av diskriminering är svårt att ta ställning till med mindre att det skulle göras en särskild granskning av Malmö stads policy när det gäller utvärderingar. Det skall dock framhållas att utvärderingen, med hänsyn taget till såväl RKC:s som kommunens synpunkter, endast har agerat för att kunna lyfta fram såväl styrkor som svagheter i relation till de mål som ställts upp vilket förhoppningsvis kan gagna RKC:s framtida verksamhet med eller utan kommunens fortsatta stöd.

REFERENSER

- Acton, Thomas A. *Globalization, the Pope and the Gypsies*. Ingår i: Brah, Avtar/Hickman, Mary J./Mac an Ghail, Mairtin (red) (1999) *Global futures. Migration, environment and Globalization*. UK: MacMillan Press ltd.
- Andersen, Benedict (1993) *Den föreställda gemenskapen*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Arnstberg, Karl-Olov (1998) *Svenskar och zigenare. En etnologisk studie av samspelet över en kulturell gräns*. Carlssons förlag.
- Berger, Peter/Luckman, Thomas (1996) *Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*: Bantou Doubleday Dell. Publishing group Inc.
- Carling, Gerd (2005) *Romani i svenskan. Storstadsslang och standardspråk*: Carlssons bokförlag.
- Delegationen för romska frågor:
http://www.romadelegationen.se/extra/pod/?id=9&module_instance=1&action=pod_show&navid=9 (hämtat 2010-02-08).
- Diskrimineringsombudsmannens yttrande över Kraftsamling! – museisamverkan ger resultat SOU 2009:15, 2009-05-13
Ärende led 2009/39, handling 4:
<http://diskrimineringsombudsmannen.com/Om-DO/Remissvar/Yttrande-over-Kraftsamling--museisamverkan-ger-resultat-SOU-200915/> (hämtat 2010-01-20).
- DS (Departementsserien) 1997:49 *Romer i Sverige – tillsammans i förändring*. Regeringskansliet, Inrikesdepartementet.

- Dos Santos, Josefine/Ranstorp (2009) *Hot mot demokrati och värdegrund – en lägesbeskrivning från Malmö*: Försvarshögskolan, Centrum för Asymmetriska Hot och Terrorismstudier (CATS).
- Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter: http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/document/?action_show_document.145.=1&instance=1 (hämtat 2010-02-10).
- En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006-2009. Regeringens skrivelse 2005/06:95.
- Fonseca, Isabel (1995) *Bury me standing. The Gypsies and their journey*. UK. London: Random House.
- Hancock, Ian "The emergence of Romani as a Koiné outside of India" i *Scholarship and the Gypsy Struggle. Commitment in Romani studies* (2000) (ed.) Acton, Thomas.
- Handlingsplan för ökad integration och fler malmöbor i arbete. Mål och budget 2010, antagen av Kommunstyrelsen 2009-12-02.
- Hazell, Bo (2002) *Resandefolket. Från tattare till traveller*. Stockholm: Ordfronts förlag.
- Heymowski, Adam (1969) *Swedish traveller and their ancestry. A social isolate or an ethnic minority?* Lic. avhandling, Uppsala universitet.
- Hinton, Perry R. (2000) *Stereotyper, kognition och kultur*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth (red) (1999) *Sveriges sju inhemska språk. Ett minoritetsspråkperspektiv*. Inbjudan till fjärde kompetensutveckling våren 2009 för "kulturella brobyggare", samhälls- och hälsokommunikatörer och andra som jobbar med liknande uppgifter (26 maj 2009).
- Illman, Ruth/Nynäs, Peter (2005) *Kultur, människa, möte*. Ett humanistiskt perspektiv. Lund: Studentlitteratur.
- Kirsebergs Fritids och kulturhus: <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Stadsdelar/Kirseberg/Kultur-och-fritid.html> (hämtat 2010-01-27).
- Liedman, Sven-Eric (2002) *Ett oändligt äventyr. Om människans kunskaper*. Albert Bonniers Förlag.

- Liedman, Sven-Eric (datum okänt) Skillnad mellan kunskap och information: <http://sven-eric.liedman.net/html/skilln.htm> (hämtat 2010-02-02)
- Lindholm, Gunborg (1995) *Vägarnas folk. De resande och deras livsvärld*. Etnologiska föreningen i Västsverige.
- Länsstyrelsen i Stockholms län: www.ab.lst.se/templates/InformationPage_15590.asp (hämtat 2010-02-11).
- Mail, anteckningar till RIKC (10/9 2009) utbildningshandläggare, Kompetenscentrum, Polismyndigheten i Skåne.
- Montesino Parra (2002) *Zigenarfrågan. Intervention och romantik*. Socialhögskolan i Lund.
- Nordström-Holm/Lind, Gunni (1982) *Om zigenare*. Statens Invandrarverk (SIV), Linköping.
- Områdesfakta (2008), Malmö stadskontor.
- Popoola, Margareta (1989) *En studie i utomnordiska zigeniska flyktingars möte med socialtjänsten i Lund och Malmö*: Flyktingmottagningen, Lunds kommun.
- Popoola, Margareta / Wigerfelt, Berit "Vadan varthän", Lokalt utvecklingsarbete i Bevelander, P., Carlson, B., Broomé, P., Salameh, E-K., Staaf, P. & Wigerfelt, B (2001) *Halvvägs på väg vart?* Storstadssatsningen i Rosengård 2000-2001: Malmö högskola: MAH-IMER/FR02/004—SE
- Popoola, Margareta (2002) *Integration. En samtidsspeglning*: Kommunförbundet A'jour nr 8.
- Popoola, Margareta (2009) *Delaktighet och minoritetsposition. Utvärdering av Romskt informations och kunskapscenter*. Enheten för kompetensutveckling och utvärdering/Internationell migration och etniska relationer, Malmö högskola.
- Prop. 1998/99:143 *Nationella minoriteter i Sverige*. Sthlm: Erlanders Gotab.
- Prop. 2008/09:158 *Från erkännande till egenmakt. Regeringens strategi för de nationella minoriteterna*.
- Prop. 2008/09:1 *Budgetpropositionen 2009*.
- Rex, John (1996) *Ethnic Minorities in the Modern nation State*. Working papers in the Theory of Multiculturalism and Polit-

- ical Integration: Centre for Research in Ethnic Relations
University of Warwick.
- Roald, Anne Sofie (2009) *Muslimer i nya samhällen. Om individuella och kollektiva rättigheter*. Göteborg: Daidalos förlag.
- Roald, Anne Sofie(Ouis, Pernilla (2003) *Muslimer i Sverige*. Wahlström och Widstrand.
- Romani Glinda (september 2009) "Romska pass" av Björklund, Bengt O.
- RIKC (Romskt informations och kunskapscenter) Slutrapport och Delrapport (2009): Kirsebergs stadsdelsförvaltning, Malmö stad.
- Romer i Sverige. Situationsbeskrivning* (1996) Arbetsgruppen Statens Invandrarverk – Nordiska Zigenarrådet.
- SDS 2009-11-10 "Fortsatt stöd till romskt kulturcenter" (nätuppl. hämtat 2010-01-20).
- SFS 1991:900 Kommunallagen:
<http://www.notisum.se/Rnp/sls/lag/19910900.htm> (hämtat 2010-02-10).
- SFS 2008:567 Diskrimineringslag:
<http://www.notisum.se/Rnp/sls/lag/20080567.htm> (hämtat 2010-02-10).
- SFS 2009:724 Lag om minoriteter och minoritetsspråk.
- SixtenSSon, Johanna (2009) *Hemma och främmande i staden. Kvinnor med slöja berättar*. Malmö högskola, Mapius 4.
- Svensson, Birgitta (1993) *Bortom all ära och redlighet. Tattarnas spel med rättvisan*: Nordiska museets förlag.
- Söderman, Emma i samarbete med Ström, Britta (2008) *Romers situation i Malmö. En rapport om Malmös minoritetspolitik utifrån romernas perspektiv*: Malmö stadskontor, avdelningen för Integration och arbetsmarknad.
- Söderman, Emma (2009) *Utvärdering av Romskt kulturcenter* (RKC). Enheten för kompetensutveckling och utvärdering/Internationell migration och etniska relationer, Malmö högskola.
- Taylor, Charles (1994) *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. Göteborg: Daidalos.

Unga romers situation - En intervjustudie: Ungdomsstyrelsen
(2009) Rapport till Delegationen för Romska frågor, kommer att ingå i Delegationens slutbetänkande 2010.

Öberg, Sture. "Global segregation" i: Magnusson, Lena (red) 2001)
Den delade staden. Umeå: Boréa Bokförlag.